

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÇAĞDAŞ BİLİMSEL EĞİLİM VE TANRI'NIN VARLIĞINI
KANITLAMADAKİ RÖLÜ: ANALİTİK DOKTRİNEL BİR
ÇALIŞMA

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

ISAM ALAJAJ

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi RANA MAZİN ABDEL JABAR ALSALAYMEH

BOLU, TEMMUZ 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Isam ALAJAJ tarafından hazırlanan “**ÇAĞDAŞ BİLİMSEL EĞİLİM VE TANRI’NIN VARLIĞINI KANITLAMADAKİ RÖLÜ: ANALİTİK DOKTRİNEL BİR ÇALIŞMA**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Ana Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 21/07/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi RANA MAZİN ABDEL
JABAR ALSALAYMEH
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. SAİD NURİ AKGÜNDÜZ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. NAHLA ALSHALABİ
Al Ain Üniversitesi, Abu Dabi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

.....

ISAM ALAJAJ

ÖZET

ÇAĞDAŞ BİLİMSEL EĞİLİM VE TANRI'NIN VARLIĞINI KANITLAMADAKİ RÖLÜ: ANALİTİK DOKTRİNEL BİR ÇALIŞMA YÜKSEK LİSANS TEZİ

ISAM ALAJAJ

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
(TEZ DANIŞMANI: Dr. Öğr. Üyesi RANA MAZİN
ALSALAYMEH)

BOLU, TEMMUZ - 2025

IX+ 89 sayfa

Bu çalışma, çağdaş deneysel bilim verilerine dayanarak Yüce Yaratıcının varlığını ispat etmeyi amaçlamaktadır. Modern bilimsel hakikatler ile İslami deliller karşılaştırmalı olarak ele alınmakta; materyalist düşünce akımlarının temel felsefi varsayımları analiz edilmekte ve bunların bilimsel verilerle ne ölçüde örtüştüğü tartışılmaktadır. Ayrıca materyalizmin birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmektedir. Araştırma, İslam akaidi ile kozmik bilimler arasındaki tamamlayıcı ilişkiyi vurgulamakta ve kelam alimlerinin Allah'ın varlığına dair aklî ve naklî delillerini ortaya koymaktadır. Yöntem: Çalışmada üç temel yöntem kullanılmıştır: Şer'î ve bilimsel delillerin sunumunda betimleyici yöntem, Dini-kelâmî argümanların analizinde analitik yöntem, Materyalist yaklaşımların eleştirisinde eleştirel yöntem. Sonuç: Kozmik sistemin hassas dengesi ile biyoloji, fizik ve astronomideki karmaşıklık, hikmet sahibi bir Yaratıcının varlığına güçlü deliller sunmaktadır. Ayrıca vahiyde yer alan bilimsel işaretlerle modern keşifler arasında dikkat çekici bir uyum olduğu ortaya konulmuştur. Din ile bilimin bütünleşmesi, varoluşa dair bütüncül bir anlayış geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşılık, ateist ve materyalist yaklaşımların evrenin ve hayatın kökenine dair tutarlı bir açıklama sunamadığı tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Kelâm İlmi, Deneysel bilgi, Kozmik sistem, Ateizm, Bilimsel medize.

ABSTRACT

CONTEMPORARY SCIENTIFIC TREND AND ITS ROLE IN PROVING THE EXISTENCE OF GOD: AN ANALYTICAL DOCTRINAL STUDY

MASTER THESIS

ISAM ALAJAJ

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF BASIC ISLAM SCIENCES

(SUPERVISOR: DR. ÖĞRETİM ÜYESİ RANA MAZİN

ALSALAYMEH)

BOLU, July – 2025

IX+ 89 pages

This study aims to demonstrate the existence of the Supreme Creator based on contemporary empirical scientific data. It analyzes modern scientific facts in comparison with Islamic evidence, examines the core philosophical assumptions of materialist schools of thought, and discusses the extent to which these approaches align or conflict with current scientific findings. The study also addresses the negative effects of materialist thought on both the individual and society. It highlights the complementary relationship between Islamic creed ('aqīdah) and cosmic sciences, and sheds light on the rational and theological arguments presented by scholars of kalām regarding the existence of God. Methodology: The research employs three primary methods: A descriptive method in presenting both shar'ī (scriptural) and scientific evidence; An analytical method in evaluating religious and kalām-based arguments; A critical method in examining and refuting materialist and philosophical approaches. Conclusion: The fine-tuned structure of the cosmic system and the complexity found in fields such as biology, physics, and astronomy provide strong evidence for the existence of a wise Creator. The study demonstrates a notable harmony between the scientific signs in revelation and modern discoveries. The integration of religion and science plays a significant role in developing a holistic understanding of existence. In contrast, it is observed that atheist and materialist interpretations fail to offer a coherent explanation for the origin of the universe and life.

KEYWORDS: Ilm al-Kalam, empirical knowledge, cosmic order, atheism, scientific miracle.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
1.1 Araştırma Problemi.....	2
1.2 Araştırma Amaçları.....	2
1.3 Konu Seçim Nedenleri.....	2
1.4 Önceki Çalışmalar.....	3
1.5 Önsöz	6
2. İKİNCİ BÖLÜM: BİLİMSEL YÖNELİMLER VE İNANÇ KONULARINA ETKİLERİ	
2.1 Kâinatın Kanunları ve Yaratıcının Varlığını Gösteren Doğa Kanunları.....	7
2.1.1 İnanç konularındaki bilimsel delillerin kuralları:.....	9
2.1.2 Kur'an'daki kozmik ifadelerin doğruluğu	9
2.1.3 Sünnet-i Nebviyye'deki Bilimsel Özlü Sözler	15
2.2 Bilimsel Keşifler ve Yaratıcının Varlığına Deliller.....	15
2.2.1 Yaratılış Harikaları – İşaretler ve Sırlar	16
2.2.2 Canlılardaki Tanrı mucizesi	20
2.2.3 Kuyruk Sokumu Gerçeği Hakkında Bilimsel Gerçek.....	29
2.2.4 Canlıların Sırları ve Mucizeleri Üzerine Düşünceler.....	24
2.2.5 Müslüman Bilim İnsanları	25
2.2.6 Müslüman Olmayan Bilim İnsanlarının Görüşleri.....	25
2.2.7 Astronomide Yaratılışın Harikaları.....	28
2.3 Evrenin Yasaları Üzerine Bilim İnsanlarının Görüşleri.....	30
2.3.1 Müslüman Bilim İnsanları	29
2.3.2 Gayrimüslim Bilim İnsanları.....	32
2.3.3 Sebep-Sonuç Kanunu Kavramı	34
2.3.4 Doğa Kanunlarının Aşılabilirliği	36
2.3.5 Sebep ve Sonucun Etkisi: İspatı ve Yorumları	37
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AKAIK BİLİMİ İLE KOZMİK BİLİMLER ARASINDAKİ BAĞLANTI.....	38

3.1 İslam Dini ile Kozmik Bilimler Arasında Bütünleşme ve Tamamlama	38
3.1.1 İslam Akaidi ile Kozmik Bilimler Arasındaki Bütünleşmenin Önemi ve Bilgi İnşasındaki Etkisi.....	39
3.1.2 Mütakellimlerin Yaratıcının Varlığını İspatlama Görüşleri.....	40
3.1.3 Yaratıcının Varlığını İspat Eden Akli Nükteler	46
3.2 Çağdaş Ateizmin Köklerinin Sökülmesinde Bilimsel Yönelim.....	50
3.2.1 Modern Ateist Düşünce Akımları, Çeşitli Görünümleri ve Ortaya Çıkış Nedenler	50
3.2.2 Bilimsel Materyalist Mezhep	50
3.2.3 Komünist Mezhep	53
3.2.4 Faydacılık Mezhebi (Pragmatizm).....	56
3.3 Modern Ateizmin Görünümleri ve Özellikleri.....	57
3.3.1 Modern Ateizmin Fikri Türleri.....	57
3.3.2 Modern Ateizmin Özellikleri ve Davranışsal Etkileri.....	57
3.3.3 Ateizmin Ortaya Çıkış Sebepleri.....	58
3.4 Modern Ateizmin Şüphelerinin Bilimsel Keşiflerle Çürütülmesi.....	59
3.4.1 Maddenin Ezeliliği İddiası.....	60
3.4.2 Evrenin Kökeninde Tesadüf İddiası.....	61
3.4.3 Çoklu Evrenler Varsayımı.....	62
3.4.4 Evrim Teorisi.....	64
3.5 Bilimsel Eleştiriler ve Teoriye Karşı Çıkan Bilim İnsanlarının Delilleri	65
3.5.1 Fosil Biliminin Bulgularının Evrimle Çelişmesi	65
3.5.2 Kambriyen Patlaması, Darwin'in Evrim Ağacını Altüst Ediyor	66
3.5.3 Doğal Seçilim, Deneysel Bilim İlkeleriyle Çelişiyor.....	67
3.5.4 Cinsel Seçilim	68
3.6 Türler Arasındaki Genetik Benzerlik Varsayımının Delil Değeri	69
3.6.1 Teorinin pratik gerçeklikten farklılığı.....	70
3.6.2 Doğa bilimcilerin teoriyi değerlendirmesi	71
3.6.3 Bazı doğa bilimcilerin teori hakkındaki görüşleri.....	72
3.6.4 Evrim teorisinin doğrulanmış bilimsel yönleri	73
3.6.5 Şer Problemi.....	74
3.7 Şüpheyeye Cevaplar.....	75
3.7.1 Dünyadaki Şerrin Varlığında Hikmet	75
3.7.2 İmtihan ve Şer: İlahi Sınavın Özüdür	75
3.7.3 Şer Allah'ın Hikmetine Aykırı Değildir	76
3.7.4 Şer Mutlak Değildir, İzafidir.....	76
4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	76
KAYNAKLAR	79
EKLER.....	85

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

BAİBÜ : Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

TC : Türkiye Cumhuriyeti

s.a.v : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

a.s. : Aleyhisselâm

h. : Hicri Yıl

m. : Miladi Yıl

ö. : Vefat

d. : Doktor

prof. : Profesör

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi

ed. : Editör

haz. : Hazırlayan

h. : Hicri

krş. : Karşılaştırınız

m. : Miladi

no. : Numara

nşr. : Neşreden

ö. : Ölüm Tarihi

s. : Sayfa

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

y.y. : Basım yeri yok

TEŞEKKÜR

Hamd, iyiliklerin tamamlanmasını ve hedeflerin gerçekleşmesini sağlayan Allah’a mahsustur. Salât ve selâm, ümmi peygamberimiz, peygamberlerin ve resullerin sonuncusu Hz. Muhammed’e, onun âline ve ashabına olsun.

Zorluklarla dolu olan bu araştırma yolculuğumda yanımda duran ve bana destek olan herkese en derin şükran ve minnettarlığımı sunuyorum. Bu yolculuğu ancak Allah’ın tevfiği ve kıymetli insanların desteğiyle aşabildim.

Başta, değerli danışmanım Dr. Rana Sulaime’ye özel bir teşekkür ve takdirimi sunmak isterim. Kıymetli vakit ve emeğini esirgemedi, beni hikmetli yönlendirmeleriyle doğruya sevk etti. İsbetli not ve tavsiyeleri bu araştırmanın gelişiminde büyük bir etkiye sahip oldu.

Ayrıca bilgi birikimimi yapıcı tartışmalarıyla zenginleştiren tüm hocalarıma ve araştırmacılara, bana danışmanlık, kaynak veya başka herhangi bir şekilde destek veren herkese teşekkür ederim.

Allah Teâlâ’dan sonra bana en büyük destek ve dayanak olan kıymetli aileme de en içten minnettarlığımı ifade etmek isterim. Özellikle sevgili babama – Allah onu korusun ve gözetip yüceltsin – ki o, kalbime din sevgisini ve ilim aşkını yerleştirdi. Allah’tan onun ömrünü, sağlığını ve amelini mübarek kılmasını, kendisine en güzel karşılıklarla mükâfat vermesini niyaz ediyorum.

Yine sevgili anneme; şefkatin sıcaklığı, sevgi ve fedakârlığın kaynağı, başarı ve kararlılık yolculuğumda ilk dayanağım ve sığınağım oldu. Onun duaları ve desteği olmasaydı, bu çaba gerçekleşemezdi. Allah’tan ona en güzel şekilde karşılık vermesini, ömrünü ve sağlığını mübarek kılmasını niyaz ediyorum.

Son olarak, bu mütevazı araştırma, Yüce Yaratıcı’nın varlığını, O’nun yüce ayetleri ve muazzam kâinattaki eserleri aracılığıyla ortaya koymada çağdaş bilimsel yaklaşımın rolünü vurgulamayı amaçlamaktadır. Deneysel bilim, imanı güçlendirir ve insanı Yüce Yaratıcısına karşı huşu içinde boyun eğmeye sevk eder. Nitekim hakkı arayan ve ona yaklaşan birçok samimi bilim insanı da bunu itiraf etmiştir.

Yüce Allah’tan beni ve tüm araştırmacıları hayır ve doğruluk üzere muvaffak kılmasını, bu çalışmayı kendi rızası için halis kılmasını ve hak yolunu arayan, doğru

yolu bulmak isteyenlere bir rehber ve hayır vesilesi eylemesini niyaz ediyorum. Allah başarı nasip edendir.

1. GİRİŞ

Hamd, gökleri ve yeri kudretiyle yaratan Allah'a, evrendeki yüceliğın O'nun büyüklüğüne ve birliğine delalet eden ayetler koyan O'na aittir. Salat ve selam, insanların iman delillerini açıklayan ve onları göklerin ve yerin mülkünü düşünmeye davet eden sevgili peygamberimiz Muhammed'e olsun.

İnsanoğlunun düşüncesini yüzyıllar boyunca meşgul eden en temel meselelerden biri, Allah'ın varlığıdır. Bu mesele, her zaman inananlar ve inkâr edenler arasında gidip gelmiştir. Bu çalışmada, Allah'ın varlığını ispat eden Kur'an-ı Kerim ve sahih sünnetten net deliller sunulmuş ve âlimlerin görüşleri açıklanmıştır. İslam mezheplerinin, yaratıcıya dair delillerini de ortaya koyarak, Müslüman ve gayrimüslim âlimlerin, evrenin bir yaratıcısı olduğu konusunda verdikleri bilgileri de aktardım. Ancak modern zamanlar, Allah'ın varlığını inkâr eden materyalist akımların ortaya çıkışına şahit olmuştur. Bu akımlar, deneysel bilimlerin herhangi bir ilahi veya metafizik boyutu inkar ettiğini iddia etmektedir. Ateistler, modern bilimsel bilgilerin yerini kullanarak maddi fikirlerini desteklemek için çaba sarf etmiş, evrende bir yaratıcıya işaret eden hassas bir sistem olduğunu gösteren bilimsel kanıtları görmezden gelmişlerdir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, bu iddiaları çürütmek ve deneysel bilimlerin imanı zıt düşmediğini, aksine İslam dininin doğruladığı birçok kavramı desteklediğini ortaya koymaktır. Ayrıca, ateizmin katı bilimsel kanıtlara dayanan bir duruş olmadığını, yanlış yorumlar ve temelsiz iddiaların bir sonucu olduğunu ve nesnel bilimsel araştırmadan uzak bir düşünce katılığı olduğunu ispatlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, araştırma planı aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 Araştırma Problemi

1. Evrenin yaratıcısının varlığına işaret eden modern bilimsel keşifler nelerdir? Bu keşifler, akıllı tasarım kavramı için ne ölçüde bir gösterge kabul edilebilir?

2. Bilimsel yöntem ile İslam dini arasında ne ölçüde bir çelişki bulunmaktadır? Modern bilimsel açıklamalar ile İslam'ın evrenin oluşumu ve evrimi hakkındaki anlayışları nasıl uzlaştırılabilir?

3. İslami metinleri, evrenin oluşumuna dair bilimsel teorileri anlamada nasıl kullanabiliriz?

4. Deneysel bilimsel keşiflerin ateist düşünceye sunduğu katkılar nelerdir? Ateistler, Allah'ın varlığını inkar ederken hangi materyalist görüşlere dayanmışlardır?

1.2 Araştırmanın Amaçları

1. Evrenin yaratıcısının varlığına işaret eden modern bilimsel keşifleri açıklamak ve bu keşiflerin akıllı tasarım kavramı için ne ölçüde bir gösterge olduğunu ortaya koymak.

2. Bilimsel yöntem ile İslami dini kavramlar arasındaki çelişkilerin sınırlarını belirtmek ve modern bilimsel açıklamalar ile İslam'ın evrenin oluşumu ve evrimi hakkındaki anlayışları arasında nasıl bir uzlaşma sağlanabileceğini göstermek.

3. İslami metinleri, evrenin oluşumuna dair bilimsel teorileri anlamada nasıl kullanabileceğimizi açıklamak.

4. Deneysel bilimsel keşiflerin ateist düşünceye sunduğu katkıları vurgulamak ve ateistlerin Allah'ın varlığını inkar ederken dayandıkları en önemli materyalist görüşleri belirtmek.

1.3 Konu Seçiminin Nedenleri

Bu çalışmayı seçme nedeni, insanların deneysel bilimleri gerçeklerin ispatında ana kaynak olarak görmeleridir. Ateistlerin modern bilimi fikirlerini yaymak için kullanmaları, bilimsel gerçeklerin çarpıtılmasını ortaya koymak ve İslam'ın Kur'an ve sünnet yoluyla modern bilimsel keşiflerle olan uyumunu vurgulamak gerekliliğini doğurmuştur. Ayrıca, İslam'da yaratıcıya inanmanın akli ve bilimsel delillere

dayandığını, kör bir inanç veya miras değil, inanç gücüne sahip olduğunu göstermek ve inanan bilim insanlarının sunduğu delillerin modern bilimsel ilerlemeyle ne ölçüde uyumlu olduğunu açıklamak da önemli bir hedeftir. Bu nedenlerin yanı sıra, bu önemli konu üzerinde derin bir tutku ve acil bir araştırma isteğiyle, karşıma çıkan zorluğun farkında olarak, bu tezi yazmak için olağanüstü bir çaba sarf ettim. Bu konuyla ilgili araştırmaları, teorileri ve hipotezleri gözden geçirmek için çok zaman harcadım. Allah'ın izniyle, bu değerli bilimsel materyali sunmayı başardım ve umarım ki bu çalışma, gerçeği arayan herkes için faydalı olur.

1.4 Önceki Çalışmalar

Allah'ın varlığını ispat etme meselesi, farklı bilimsel ve felsefi disiplinlerde birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bu mesele, maddi, akli ve nakli delillerle tartışılmıştır. Ancak çoğu araştırmacı, bu delilleri özet bir biçimde ya da birçok araştırma ve çalışmada dağınık bir şekilde sunmakla yetinmişlerdir. Bu bağlamda, bu meselenin ele alındığı bazı çalışmaları sunuyoruz:

1. Mahmud Abd al-Ali Muntasır, sayı 4, (2022), “Allah'ın Varlığı Üzerine Maddi Deliller: Kelamcılar ve Modern Bilim”, Düzce Üniversitesi İslami Çalışmalar ve Arapça Fakültesi Dergisi, Al-Azhar Üniversitesi, Düzce.

2. Araştırmacı, çalışmasını üç bölüme ayırmıştır. İlk bölümde, Allah'ın varlığını ispat eden delillerle inkâr edenlerin delilleri çürütülmüştür. İkinci bölümde, kelamcılar arasındaki Allah'ın varlığına dair maddi deliller ele alınmış; son bölümde ise bilimsel keşiflerin bu delilleri destekleme rolü ve inkârcıların ortaya koyduğu şüphelere cevap verme yolları tartışılmıştır. Benim çalışmam, bu konunun kapsamını genişletmiş; modern bilimsel keşiflerin Allah'ın varlığını ispatlamadaki rolüne odaklanmış ve kelamcılarının bu delilleri desteklemedeki işlevini detaylandırmıştır.

Abd Amash Talak, Ali Hamid Ayid, sayı 8, (2023), “Allah'ın Varlığı Üzerine Nakli ve Akli Deliller”, Al-Asr İnsani Bilimler ve Sosyal Bilimler Dergisi, Cenan Üniversitesi, Trablus.

Bu çalışma, Allah'ın varlığını doğrulayan Kur'an ve hadislerden nakli delilleri ele almış; bu kavramı destekleyen akli delilleri tartışmıştır. Ayrıca, Allah'ın yaratıkları ve peygamberlerin gönderilmesi ile Allah'tan başka varlıklara rab olma sıfatlarının

reddi üzerine delilleri incelemiştir. Ancak benim çalışmam, Allah'ın varlığını destekleyen bilimsel ve maddi delillere özel bir vurgu yapmış; inkârcıların ortaya koyduğu şüphelere karşı bilimsel ve akli yöntemlerle nasıl yanıt verileceğini kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

3. Ali Hüseyin Hasan, cilt 1 sayı 28 / 2, (2023), “Allah'ın Varlığı Üzerine Deliller: Eş'arîler ve İbn Rüşd”, İslami Bilimler Fakültesi Dergisi, Musul Üniversitesi, Musul.

Araştırmacı, çalışmasını iki ayrı bölüme ayırmıştır; ilk bölümde Eş'arîlerin Allah'ın varlığını ispatlayan delillerine, ikinci bölümde ise İbn Rüşd'ün bu konuya dair delillerine odaklanmıştır. Çalışmamda bu meseleyi çok yönlü bir biçimde ele almış; nakli delillerin yanı sıra bilimsel ve deneysel delilleri de kullanarak, farklı İslami inanç okullarından kelamcılarının sunduğu delilleri kapsamlı bir biçimde tartışmış ve inkârcıların argümanlarını çürütme yollarını bilimsel ve akli yöntemlerle açıklamıştır.

4. Mahmud Ahmed Star, (2017), “Allah'ın Varlığına Dair Deliller ve Bunların İmana Etkisi: Naba Suresi Üzerinden”, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Nilein Üniversitesi, Hartum.

Bu çalışma, Kur'an'daki kozmik, semavi ve psikolojik ayetler üzerinden Allah'ın varlığına dair delilleri incelemiş ve bu delilleri Allah'a iman etme konusunda pekiştirmeye yönelik bağlar kurmuştur. Ayrıca, Allah'ın isimleri ve sıfatlarının imanını pekiştirilmesindeki etkilerini incelemiştir. Benim çalışmam ise, mevcut tüm delilleri, özellikle de yaratıcıyı destekleyen modern bilimsel delilleri kapsamlı bir şekilde ele alarak, inkârcıların ortaya koyduğu şüphelere detaylı bir şekilde yanıt vermeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmalar, Allah'ın varlığı konusunu farklı açılardan ele almış olsalar da, benim çalışmam bilimsel ve maddi delillerin sunumundaki genişlik ve güncel şüphelere karşı bilimsel ve akli yollarla yanıt vermedeki özen açısından farklılık göstermektedir.

1.5.Tanımlar

Çalışmanın ana konusuna girmeden önce, özel kavramların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir:

Birinci: Namuz (dil bilimi): Üç harfli kökü olan “n”, “m” ve “s” harfleri, bir şeyi örtmek anlamına gelir ve insanın sırrının sahibine işaret eder ¹.

Taç el-Aruştâ, “namus” terimi örtme anlamında kullanılır; “namus” ise bilginin kabı olarak ifade edilir ². Feyruzabadî’ye göre, “namus” senin işine vakıf olan ya da hayır sırlarının sahibidir; aynı zamanda yalancı ve dedikoducu anlamına gelir ³.

İkinci: Namuz terimi: Allah’ın kullarına koyduğu hükümler ve yasalar anlamında kullanılır ⁴. Aynı zamanda Yahudilerin kullandığı gibi Cebrail aleyhisselamı da ifade edebilir ⁵.

Üçüncü: Kâinat (dil bilimi): Feyruzabadî’ye göre, kâinat bir olaydır; “kâin” ise meydana gelen anlamına gelir ⁶. İbnü’l-Etîr’e göre, kâinat “kan” kelimesinin tamamlayıcısıdır; “kan” kelimesi “var oldu ve yerleşti” anlamına gelir ⁷.

Dördüncü: Kâinat terimi: Düşünürler tarafından madde dünyasının mutlak varlığı olarak tanımlanır; kâinat, gezegenler, galaksiler, dağlar ve diğer maddi bileşenlerden oluşur ⁸.

Beşinci: Kanun (dil bilimi): Bir şeyin kökü anlamına gelir ve çoğulu “kanunlar”dır; her şeyin ölçüsü ve düzeni olarak ifade edilir, örneğin doğa kanunu ⁹.

Altıncı: Kanun terimi: Genel bir kavramdır ve tüm bölümlerine ve parçalarına uygulanabilir; bu, usulcüler tarafından genel ve özel olarak tanımlanır ¹⁰

1 Aḥmad bin Fâris bin Zakariyyâ’ al-Qazwînî, *Mu’jam Maqâiyis al-Lughah*, tahkik: Abdü’s-Selâm Muhammed Hârûn, (Şam: Dâr el-Fikr, 1997), 5 / 480.

2 Muhammed Murtada al-Husayni ez-Zâbidî, *Tâcû’l-‘Arûs*, ed. Bir Grup Uzman, (Beyrut: Dâr İhyâ’ al-Turâth, 2001) 16 / 583 –584

3 Mücèddidü’l-dîn Muhammed b. Yâkub el-Feyrûz Âbâdî, *el-Kâmûs el-Muhît*, ed. Miras Araştırma Ofisi, (Beyrut: Dâr el-Risâle, 2005), 579.

4 Ali bin Muhammed bin Ali el-Zeyn el-Şerîf el-Cürcânî, *Ta’rîfât*, ed. Bir Grup Âlim, (Beyrut: Dâr al-Kutub al-İlmiyye, 1983), 239.

5 Yahyâ bin Şeraf en-Nevâvî, *Tahdhîb al-Asmâ’ wa-al-Lughât*, (Beyrut: Dâr al-Kutub al-İlmiyye), 1 / 143–144.

6 Al-Qamus al-Muhit: al-Fayruz Abadi, 1228.

7 Ebu’l-Fadl Câmîlû’d-Dîn bin Mensûr el-Ensârî el-Efrîkî, *Lisân al-Arab*, (Beyrut: Dâr, 1993), 13 / 266.

8 Al-Jurjani, Al-Ta’rifat, 188.

9 bu’l-Fadl Câmîlû’d-Dîn bin Mensûr el-Ensârî el-Efrîkî, *Lisân al-Arab*, (Beyrut: Dâr, 1993), 13 / 350.

10 Abdü’r-Rahmân b. Ebî Bekr Celâleddîn es-Suyûtî, *Mu’cem Makâlîd al-‘Ulûm fî’l-Hudûd wa’l-Rusum*, tahkik: Muhammed İbrâhîm Abad, (Kahire: Maktabat al-Adab, 2004), 117.

Yedinci: İ'caz (dil bilimi): “Acziyet” kökünden türetilmiştir; İbn Fâris’e göre, “a”, “c” ve “z” kökleri, birinin zayıflığını ve diğerinin bir şeyin geri kalmışlığını ifade eder ¹¹.

El-Farâhidî’ye göre, “acziyet”, kararsızlığın zıttıdır ¹².

İbn Munzur’a göre, acziyet, yeteneksizliktir; “te’ciz” ise engelleme anlamına gelir ¹³.

İ'caz ise kayıptır ¹⁴. Ebu Esved ed-Du’lî’nin şöyle dediği ifade edilir:

“Niteliğimle konuştuğumda, benim üzerimde bir zayıflık yoktu...” ¹⁵.

Sekizinci: İ'caz terimi: Bir konuşmanın belagatinin, insanların yeteneklerini aşacak bir düzeye ulaşması ve buna karşılık benzerini getirmekte aciz kalmaları anlamına gelir ¹⁶.

¹¹ İbn Faris, Mu'cem Maqayis al-Lugha, 4 / 232.

¹² El-Farahidi, Al-Ayn (Beyrut: Dar ve Maktabat al-Hilal,), 1 / 215.

¹³ İbn Munzur, Lisan al-Arab, 5 / 369-370.

¹⁴ İbn Munzur, Lisan al-Arab, 5 / 370.

¹⁵ Ebu Esved ed-Du’lî (ö. 69 H), *Dîvân-ı Ebu Esved ed-Du’lî*, ed. Muhammed Hasan el-Yasin, (Beyrut: Dar

ve Maktabat al-Hilâl, 1998), 126.

¹⁶ Al-Jurjani, Al-Ta'rifat, 83.

2. İKİNCİ BÖLÜM: BİLİMSEL EĞİLİMLER VE İNANÇSAL KONULARDAKİ ÖLÇÜTLER

2.1 Kâinatın Kanunları ve Yaratıcının Varlığını Gösteren Doğa

Kanunları

İnanç konularındaki bilimsel delillerin kuralları: İslam'ın doğuşundan üçüncü hicri yüzyıla kadar, Müslümanlar, kişisel görüşlere dikkat etmeden, Kur'an ve Sünnet'e dayanan bir inanç ve şariat yaklaşımı benimsediler. Daha sonra, bu yoldan uzaklaşan gruplar, dini metinlerle çelişen hükümler ortaya koydular

Doğru çıkarım ve delil sağlamak için, araştırmacıların, metinlerin doğru yorumunu sağlamak ve yanlış anlamadan kaçınmak için titiz bir metodolojik kurallar dizisine uyması gerekmektedir. Bu kurallar, araştırmayı kısıtlama değil, metinleri doğru anlamak ve İslami sabitlerle çağdaş gerçekler arasında denge kurmanın zorunlu bir gereğidir ¹⁷.

Bu nedenle, araştırmacının dinî metinleri yorumlarken hata yapmaktan kaçınmasına yardımcı olacak en önemli kuralları belirteceğim.

Bilimsel i'caz, Allah'ın varlığı ve peygamberliği gibi inanç konularındaki temel meseleleri vurgulamayı amaçlamaktadır. Kur'an'daki kozmik ayetleri yorumlayarak, bilimsel i'cazı incelemek isteyen araştırmacılar için bir dizi kural ve şart belirlenmiştir; ben de burada araştırmacının dinî metinleri yorumlarken hata yapmaktan ¹⁸ kaçınmasına yardımcı olacak en önemli kuralları belirteceğim:

Bilimsel İ'caz Konularında Uzmanlık: Uzmanların yalnızca bu alanda konuşması, sunumun doğruluğunu sağlamak için gereklidir. Büyük İnanç Konularında Delil Getirme: Rablik ve peygamberlik gibi konulara yaklaşırken kesin ve güvenilir delillere dayanmak önemlidir. Metinlerin Amaçları: Metinlerin konusunu aşmamak ve

¹⁷Osman b. Ali Hüseyin, *Menzil al-Istidlāl 'alā Masā'il al-I'tiqād 'inda Ahl al-Sunna wa-l-Cemā'a*, (Riyad: Maktabat al-Rushd, 1995), 1 / 5.

¹⁸ Zâhir b. Muhammed eş-Şehrî, *İ'câz al- 'İlmî fi'l-Qur'ânîl-Kerîm*, (Mekke: Dar Tayyibetul-Hadra, 2019) 531.

belirli bir kavrama daraltmamak gerekir. Gayb Konularına Girmeme: Araştırmacının, gerçekliği bilinmeyen gayb konularına dair konuşmaktan kaçınması gerekir.

Peygamberlerin Mucizeleri: Araştırmacı, peygamberlerin mucizelerini dinî metinlerin dışındaki bir çerçevede yorumlamamalıdır. Selef Saygısı: Araştırmacı, başkalarının görüşlerine saygı göstermeli ve onların bilgilerini küçümsememelidir. Tefsircilere Dair Bilgi: Araştırmacı, incelenen ayetle ilgili tefsirlerin görüşlerini bilmelidir. Ayetlerin Bağlamına Dikkat Etme: Ayetlerin yorumlanmasında, ayetin bağlamını göz önünde bulundurmak şarttır. Bilimsel Gerçeklerin İ'cazla İlişkilendirilmemesi: Modern bilim, Kur'an'da geçen bilimsel gerçekleri ispatlamıştır; Kur'an'ın i'cazı, bilimsel gerçekler ispatlansa da ispatlanmasa da geçerlidir.

Kur'an'ın Bilimsel Gerçeklerle Uyumlu Olması: Araştırmacının⁵, Kur'an'ın gerçekleriyle bilimsel gerçekler arasında çelişki olamayacağına inanması gerekir¹⁹.

2.1.2 Kur'an'daki kozmik ifadelerin doğruluğu:

Kâinatın harikaları ve sırları, yaratıcıyı, birliğini ve hikmetini düşünerek anlamak için belirgin işaretlerdir. İbn Aşur, Kur'an'ın konuştuğu bilimlerin bazısına işaret etmiştir²⁰.

Kur'an ve Sünnet, evrenin ve sırlarının meseleleriyle doludur ve modern bilim, bunlardan birçoklarının doğruluğunu ispatlamıştır²¹.

İlk Delil: Allah'ın şu buyruğu: (Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara fayda veren yüklerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökten indirerek onunla ölü haldeki toprağa can verdiği ve orada

19 Mustafa Muslim, *Mabahith fi l'caz al-Qur'an* (Riyad: Dar al-Muslim, 1996), 171; al-Shehri, *l'caz al-Ilmi fi'l-Qur'an al-Karim*, 538.

20 İbn Aşur, Muhammed Tahir bin Aşur, *Al-Tahrîr wa't-Tanwîr*, (Tunus: Dâr Tunus, 1984), 1 / 45.

21 Abdul Mecîd bin Aziz el-Zindânî, *Ta'sîl al-Îjâz al- 'Ilmî fî'l-Qur'ân wa's-Sunna*, ed. Suad Yildrum (Sayda: Al-Maktaba al-Asriyya), 7.

her çeşit canlının yetişmesini sağladığı yağmurda, rüzgârları ve gökle yer arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirip yönlendirmesinde aklını işleten bir topluluk için elbette nice deliller vardır) ²². Bu ayet, evrenin yasalarının uyumu ve sisteminin doğruluğunun, kendi içinde bir mucize olduğunu ve arkasında büyük bir gücün var olduğunu gösterir ²³. Râzî, Allah'ın birliğini ispatlamak için sekiz tür delil sunduğunu belirtmiştir ²⁴. Gecenin ve gündüzün değişimi, Allah'ın kudretini gösterirken, güneşin hareketiyle bağlantılı olarak insan hayatına etkisi ve insanların faydalarını sağlamak için birlikte çalışmalarıdır ²⁵.

Ayrıca, Kur'an'daki suyun yaratılışı, yaratıcıyı gösteren ayetlerden biridir; suyun saf yapısı ve tatlılığı, yaratıcıyı göstermektedir ²⁷.

Baydavi, evrenin yaratılışı, çeşitli doğa olayları ve bunların uyumunun, bu karmaşık evrenin arkasında bir akıl sahibi olduğuna işaret ettiğini belirtmiştir ²⁸.

İbn Aşur, ayetin, göklerin ve yerin yaratılışının, gece ve gündüzün değişiminin ve denizlerin insanlara hizmet etmesinin, Allah'ın birliği ve varlığına kesin deliller olduğunu ifade etmektedir ²⁹.

Bilimsel İ'caz: Gece ve gündüzün değişimi, Allah'ın yarattığı büyük mucizelerdir; bu, evrenin hareketinin doğruluğunu gösterir. Dünya, her gün bir kez döner ve bu durum, bir yarısının güneşe, diğer yarısının karanlığa maruz kalmasına neden olur ³⁰.

Dr. Nablusi, denizdeki yelkenlilerin dengede kalmasını sağlayan yasaı tanımlamıştır; bu, Allah'ın insanların yararına evrenin hizmetine sunulmasında büyük bir nimettir. Bu yasa, bir cismin bir sıvıya daldırıldığında, o cismin yerinden kaldırdığı sıvının ağırlığı kadar ağırlığını kaybetmesi anlamına gelir ³¹.

22 Bakara 2 / 164.

23 Muhammed Rateb el-Nablûsî, *Mausu'at al-İ'jâz al-İlmî fi'l-Qur'an wa's-Sunna*, (Şam: Dâr al-Maţba'î, 2005), 41.

24 Muhammed bin Ömer bin Hasan et-Tîmî er-Râzî, *Maḥāṭib al-Ghayb*, ed. Dâr İhyâ' al-Turâth al-'Arabî, (Beirut: Dâr İhyâ' al-Turâth al-'Arabî), 4 / 165–166.

25 Râzî, *Maḥāṭib al-Ghayb*, 4 / 165–166.

26 Râzî, *Maḥāṭib al-Ghayb*, 4 / 165–166.

27 Râzî, *Maḥāṭib al-Ghayb*, 4 / 165–166.

28 Muhammed bin Abdurrahman el-Ma'râşî, (2 / 54.

29 İbn Aşur, *Al-Tahrir wa't-Tanwir*, 2 / 76.

30 Nablusi, *Mausu'at al-İ'caz al-İlmî fi'l-Qur'an wa's-Sunna*, 2 / 92.

31 Zaghul Raghîb Muhammed al-Najjar, *Al-Tafsir al-İlmî li'l-Qur'an* (Kahire: Dar al-Kahire, 2015), 2 / 403.

İkinci Delil: Yüce Allah'ın şu buyruğu: “İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken Bizim onları ayırdığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görmediler mi? Hâlâ iman etmeyecekler mi?”³²

Bu ayet, evrenin yaratılışının başlangıcını, oluşumunu ve göklerle yerin meydana geldiği asıl unsurları, mükemmel bir düzen ve etkileyici bir şekilde açıklamaktadır.

Delilin açıklaması: İbn Kesîr, Allah'ın bu ayette inkârcılara hitap ederek kudretini ve mahlûkat üzerindeki hâkimiyetini ortaya koyduğunu belirtmiştir. Allah'ın, yaratma fiilinde tek olan ve her şeye hükmeden yüce zat olduğunu, buna rağmen başkasına ibadet edilmesinin akıl dışı olduğunu vurgular. Göklerle yerin başlangıçta birbirine bitişik tek bir kütle hâlinde olduğunu, sonra Allah'ın onları ayırarak yedi kat gök ve yedi kat yer yarattığını, yeryüzü ile en yakın göğü birbirinden ayırdığını ifade eder. Ardından gökyüzünden yağmur indirmiş ve yeryüzü bitkiler bitirmiştir. “Ve Biz her canlı şeyi sudan yarattık” ayetiyle canlıların oluşumunun aşama aşama gerçekleştiğine ve bunun Yüce, Kudretli ve Hikmet sahibi bir yaratıcının varlığına delil olduğuna işaret edilir.³³

Zemahşerî, “Onlar bitişik hâlde iken Biz onları ayırdık” ayetini şöyle tefsir eder: “Gök, yer ile yapışıktı; aralarında hiçbir boşluk yoktu veya gökler birbirine, yerler de birbirine tamamen bitişikti. Allah onları ayırarak aralarında boşluklar yarattı” Bilimsel Mucize: Bu ayet, göklerle yerin başlangıçta bir tür bütünlük veya bağlantı hâlinde olduğunu, ardından bir ayrılma sürecinin yaşandığını ifade eder. Bu anlam, modern astronomi ile yakından ilişkilidir. Günümüzdeki “Güneş Sistemi Nebulası Teorisi”, Kur’ân’daki bu işareti doğrular niteliktedir. Bu teoriye göre, yıldız sistemleri (örneğin Güneş Sistemi), büyük gaz ve toz bulutlarından (nebula) meydana gelmiş, daha sonra bu kütleler ayrılarak gezegenleri oluşturmuştur. Araştırmalar, Dünya’nın

32 Enbiyâ 21 / 30.

33 İbn Kesîr, İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî (ö. 1341), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk 34 Sâmî b. Muhammed es-Selâme, (Riyad: Dâr Teybe, 1999), 5 / 339. Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), el-Keşşâf ‘an Hakâ’iki Gavâmidi’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekâvîl fî Vücûhi’t-Te’vîl, thk. Âdil Ahmed Abdülmecîd, Ali Muhammed Avad (Riyad: Mektebetu'l- ‘Ubaykân.,1998), 2056.

başlangıçta Güneş'in bir parçası olduğunu, zamanla soğuyarak ondan ayrıldığını göstermektedir³⁴.

Bu da evrenin oluşumuna dair bilim ile din arasında etkileyici bir uyumu gözler önüne server³⁵.

Üçüncü Delil: Yüce Allah'ın şu buyruğu: “Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın, oysa onlar bulutlar gibi geçip gider. Bu, Allah'ın her şeyi mükemmel yapmasının bir eseridir. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan haberdardır.”³⁶.

Bu ayette, dağların hareketine dair olağanüstü bir hassasiyet ve mükemmellik açıkça ortaya konmuştur. Dışarıdan bakan kişi dağları sabit zannederken, Kur'an onların görünmeyen bir hareket içinde olduğunu beyan eder. Bu, müfessirlerin açıklamalarıyla daha iyi anlaşılabilir.

Delilin açıklaması: Hâzin, insanların dağlara bakınca onların sabit olduğunu zannettiklerini belirtir. Bu, dağların büyüklüğü ve sağlam görüntüsünden kaynaklanmaktadır. Oysa dağlar, tıpkı gökte süzülen bulutlar gibi çok yavaş bir hareket hâlinindedir. Ayette geçen “mükemmellik”, sadece maddi yapıya değil, aynı zamanda evreni yöneten kanunlar ve düzenin olağanüstü hassasiyetine⁸ de işaret etmektedir³⁷.

34 Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Gavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil fî Vücûhi't-Te'vîl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmecid, Ali Muhammed Avad (Riyad: Mektebetu'l- 'Ubaykân, 1998), 2056.

35 İbn Kesîr, İsmâîl b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî (ö. 742/1341), *Tefsîru'l-Kur'âni'l- 'Azîm*, tahkik: Sâmi b. Muhammed es-Selâme (Riyad: Dâr Teybe, 1999), 5, / 339.

Sâmi Âmirî, Bilim ve Gerçekleri: Kur'an-ı Kerim'in Tutarlılığı ile Tevrat ve İncil'deki Hatalar Arasında (Kuveyt: Ravâsih Araştırmalar Merkezi, 1424/2012), 107.

A'câzu'l-İlmî fî'l-Kur'ân, Medine Uluslararası Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (Kuala Lumpur: Medine Uluslararası Üniversitesi, Ders Kodu: GUQR5313 ve GAQD5133), 115–116.

Neml Sûresi

Bkz. Alî b. Muhammed b. İbrâhim b. Ömer eş-Şihî Lubâbu't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl, thk. Muhammed Şâhin (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 3 / 355.

Bkz. Ebû's-Suûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, İrşâdu'l- 'Aklı's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm (Beyrut: Dâr İhyâi't-Türâsi'l- 'Arabî, 8 Zilhicce 1431), 6 / 305.

36 Neml, 27/88.

37 Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Gavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvili fî Vücûhi't-Te'vîl*, tahkik: Âdil Ahmed Abdülmecid, Ali Muhammed Avad (Riyad: Mektebetu'l-Ubeykân, 1998), 2056

Biz, göklerle yerin ayrılmasına dair bu hakikate, Kur'an'da yer aldığı için iman ederiz; ayrılışın nasıl gerçekleştiğini bilmesek de, bu gerçeği tasdik ederiz. Kur'an'ın ortaya koyduğu bu genel hakikatle örtüşen astronomik teorilere açık oluruz; ancak Kur'an'ı anlamamızı hiçbir bilimsel teori üzerine inşa etmeyiz. Zira Kur'an, doğruluğunu ispat etmek için beşerî teorilere muhtaç olmayan apaçık bir hakikattir. Bununla birlikte, günümüzdeki astronomik teorilerin bu ayetin genel ve kapsamlı anlamıyla çelişmediği söylenebilir Seyyid Kutub, İbrâhim Hüseyin eş-Şâzelî, Fî Zılâli'l-Kur'ân (Kahire: Dâru's-Şurûk, 31. bs., 2011), 4 / 2376.

Ebû Suûd ise bu ayetin, Allah'ın gece ve gündüzün ardı ardına gelişi, bulutların oluşumu gibi kozmik olayları zikrettikten sonra, dağların hareketini de buna ekleyerek, muazzam düzenin Allah'ın birliğine delil olduğunu vurgulamak amacıyla geldiğini ifade eder. Allah, tüm evreni ince bir düzen ve kusursuz bir sistemle yönetmektedir³⁸.

Bilimsel Mucize: Bu ayette, insanların duyularıyla asla kavrayamayacağı, yalnızca tümevarımsal yöntemle ve bilimsel gözlem araçlarının gelişimiyle keşfedilebilecek etkileyici bir bilimsel gerçek yer almaktadır. Bu gerçek, dünyanın dönmesi ve hareket etmesidir. Günümüzde bilim insanlarının “hareketin göreliliği ilkesi” olarak adlandırdığı bu gerçek, Kur'an-ı Kerim'de asırlar öncesinden haber verilmiştir. Ayette dağların sabit görünümüne rağmen sürekli hareket hâlinde olduğu belirtilmekte ve bu durum, Kur'an'ın doğruluğunu ve içerdiği bilgilerin kapsamlılığını ortaya koymaktadır.

2.1.3 Sünnet-i Nebeviyye'deki Bilimsel Özlü Sözler

Kur'an-ı Kerim göklerin ve yerin sırlarına ve evrenin mucizelerine işaret ettiği gibi, Sünnet-i Şerif de bu işaretleri pekiştirir, açıklar ve teyit eder. Her ikisi de göklerin ve yerin yaratıcısından gelen bir vahiydir. Birinci Delil: Enes b. Malik'in naklettiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah yeryüzünü yarattığında o hareket etmeye başladı, bunun üzerine dağları yarattı ve onları onun üzerine yerleştirdi...”³⁹. Bu hadis, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) nübüvvetinin doğruluğuna

³⁸ Ali b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ömer eş-Şihî (ö. 741/1340), Lubâbu't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl, tahkik: Muhammed Şâhin (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 3 / 355.

³⁹ Tirmizî, Muhammed b. İsmâ b. Mûsâ et-Tirmizî (ö. 279/892), Câmi'u't-Tirmizî, tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garb el-İslâmî, 1996), 5, / 383 (NO. 3369).

Abdülmeccid b. Azîz ez-Zendânî (ö. 2024), el-İ'câzu'l-İlmî li'z-Zendânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye), 9.

bilimsel bir delil sunmaktadır. Hadiste geçen dağların yer sabitleyici kazıklar gibi tanımlanması, jeoloji alanındaki en yeni bilimsel keşiflerle tam bir uyum içindedir ⁴⁰. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), yüzyıllar sonra bilimsel olarak keşfedilen bu dağ tanımını o dönemde nasıl bilebilirdi? Bu soru, bu bilginin ancak Allah'tan vahiy yoluyla alınabileceğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira ilimden yoksun bir ortamda yaşamış ve okuma-yazma bilmeyen bir peygamberin, yer bilimleri hakkında bu denli isabetli bir tanımda bulunması, nübüvvetin mucizesi olarak değerlendirilmelidir.⁴¹ İkinci Delil: Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kıyame⁹t, Arap Yarımadası'nın yeniden çayır ve nehirlerle dolu hâle gelmeden kopmayacaktır...”⁴²

Derin jeolojik çalışmalar, bilim insanlarını Arap Yarımadası'nın gelecekte büyük iklim değişiklikleri yaşayacağı gerçeğine ulaştırmıştır. Bu değişikliklerin, yeni bir buzul çağına başlamasıyla yağışların artmasına ve genel iklimin değişmesine yol açacağı öngörülmektedir. Ayrıca bu çalışmalar, Arap Yarımadası'nın tarihsel olarak bir zamanlar gerçekten çayır ve nehirlerle dolu olduğunu göstermektedir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) bu bilgiyi asırlar öncesinden haber vererek Arap Yarımadası'nın yeniden eski hâline döneceğini söylemiştir. Günümüz bilimi bu gerçeği teyit etmektedir. Bu durum, nübüvvetin doğruluğuna olan inancımızı daha da pekiştirmektedir.⁴³

Sonuç Olarak: Kur'an ve sahih sünnetin metinleri, göklerin ve yerin sırlarını tefekkür etmeye teşvik eder. Bu tefekkür, Allah'ın kudretini ve evreni yaratmadaki yüce hikmetini bizlere gösterir. Gece ile gündüzün dönüşümü, mevsimlerin değişimi, canlıların çeşitliliği; tüm bunlar, hikmet sahibi bir yaratıcının varlığını işaret eden açık delillerdir.

40 Abdülmecid b. Azîz ez-Zendânî (ö. 2024), *el-İ'câzu'l-İlmî li'z-Zendânî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye), 9.

41 Zendânî, *el-İ'câzu'l-İlmî*, 9–10.

42 Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 241 H / 855 M), *Müsnedü Ahmed*, tahkik: Ahmed b. Muhammed Şâkir, (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1995), 14 / 427 (NO. 8883).

43 ez-Zendânî, *el-İ'câzu'l-İlmî li'z-Zendânî*, 13.

2.2 Bilimsel Keşifler ve Yaratıcının Varlığına Deliller

2.2.1 Yaratılış Harikaları – İşaretler ve Sırlar

İnsanlık, hâlâ evrenin harikalarından büyülenmekte ve varoluşun sırlarını çözmeye çalışmaktadır. Canlıların olağanüstü karmaşıklığı, bu canlılar ile tüm evren sistemi arasındaki muhteşem uyum ve her bir unsurun kendine özgü rolü, yaşamın gizemlerini çözme arayışının temel noktası olmaya devam etmektedir. Peki bu canlılarla evrensel sistem arasındaki uyumun sırrı nedir? Bu canlılar, doğaya nasıl uyum sağladı ve milyonlarca yıl boyunca varlıklarını nasıl sürdürebildi?

Mikroskobik hücreler, nasıl bu kadar karmaşık ve hayranlık uyandırıcı görevler üstlenebilmektedir?

Bu taleple birlikte, önce “canlı varlıklar” kavramını açıklayarak konuya giriş yapacağım. 1. Canlı Varlıklar Kavramı. Hareket edebilen, büyüeyebilen, çoğalabilen, solunum yapabilen, hissedebilen ve beslenme ihtiyacı duyan varlıklar “canlılar” sınıfına girer. İnsan, hayvan ve bitkiler bu sınıfa dahildir. Bu varlıklar türleri ve sınıflandırmaları açısından farklılıklar gösterir; memeliler, kuşlar, bitkiler ve insanlar bu sınıflara örnektir ⁴⁴.

Butros Hafız, canlıları “hayat özelliğine sahip olan, büyüyen, soluk alıp veren ve hareket eden varlıklar” olarak tanımlamıştır⁴⁵.

2. Cansız Varlıklar Kavramı. Hayat özelliklerinden yoksun olan varlıklar, genellikle “cansız” veya “cansız nesneler” olarak adlandırılır. Örneğin: araba, sandalye gibi nesneler, genel olarak kendiliğinden herhangi bir faaliyette bulunmazlar. Bazıları tamamen hareketsizken, bazıları ise hareket edebilme özelliğine sahiptir; ancak bu onların canlı olduğu anlamına gelmez ⁴⁶

3. Kur'an'dan Yaratılış Harikalarına Dair Örnekler. Kur'an-ı Kerim, insanı düşünmeye ve yaratıcıyı tanımaya yönelten etkileyici ayetlerle doludur. Gökleri ve yeri, suyu, bitkileri, hayvanları ve doğanın tüm unsurlarını derinlikli bir şekilde tasvir ederek aralarındaki bağlantıyı ortaya koyar. Bu ayetler, doğadaki düzeni ve canlılarla

44 Emel Muhammed el-Keddâh, Şeymâ Abdullah Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisinin Anaokulu Çocuğunun Canlılar Kavramını Geliştirmesi ve Fen Bilimlerine Yönelik Tutumu Üzerindeki Etkisi”, *Erken Çocukluk Eğitimi Fakültesi Akademik Dergisi*, 3 / 299.

45 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 3 / 299.

46 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 3 / 300.

evren arasındaki mükemmel uyumu yansıtır. Böylece Kur'an, bilimsel ve epistemolojik işaretler sunarak insanı evrenin sırlarını araştırmaya yönlendirir. Aşağıda bu anlamı açıklayan bazı ayetlerden örnekler verilecektir ⁴⁷. Birinci Delil: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ﴾ Delilin Açıklaması: Kur'an, kurumuş ve ölü toprağa su inince onun canlandığını, yeşerdiğini ve farklı renk, şekil ve tatlarda bitkiler verdiğini betimleyerek hayranlık uyandıran bir dönüşümü gözler önüne serer. Aynı su, birbirine komşu olan toprak parçalarına düştüğünde bile, bu topraklar farklı ürünler verir. Bu durum, hem mucizevîdir hem de düşünmeye sevk edicidir ⁴⁸. Mucize Yönü: Allah Teâlâ bu ayette göklerde ve yerde iman edenler için açık ayetler bulunduğunu bildirerek evrendeki düzenin Yüce Yaratıcı'ya işaret ettiğini vurgular. Gök cisimlerinin düzenli hareketi, yeryüzünün canlılara elverişli yapısı, hayvanların, bitkilerin ve hatta mikroorganizmaların kendi aralarındaki muazzam uyum; bütün bunlar evrenin bir sistem dâhilinde yönetildiğini gösterir. Bu olağanüstü düzen, birçok doğa ve fizik bilimciyi derin düşüncelere sevk etmiş ve bazılarını imana ulaştırmıştır⁴⁹. Bazı materyalist düşünürler, bu delilleri tarafsızca incelemek yerine peşin yargılarla reddeder. Ancak nesnel bir bakışla değerlendirildiğinde bu düzen, ancak bilgili ve kudret sahibi bir yaratıcı tarafından var edilmiş olabilir.

İkinci Delil: ﴿وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ {Câsiye,4} ¹²

Delilin Açıklaması: İnsan vücudunun olağanüstü yapısı, tıp dünyasını hayran bırakmıştır. Alexis Carrel, insan bedenini “çeşitli hücre türlerinden oluşan devasa bir birlik” olarak tanımlamış, bu hücrelerin birbirleriyle sürekli kimyasal mesajlarla iletişim hâlinde olduğunu belirtmiştir. Her bir hücre, vücudun genel sistemine uyum içinde çalışarak organizmanın bir bütün hâlinde işlemlerini sağlar ⁵⁰. İnsan bedeni,

47 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 3 / 303

48 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi” 299.

İbn Kayyim, *Miftâhu Dâri's-Sa'âde*, 2 / 570.

49 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi” 209.

Yûsuf el-Hâcc Ahmed, Mûsû'atü'l-İ'câzi'l-İlmî fi'l-Kur'âni'l-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara (Şam: Dâr İbn Hacer, 2003), 9 / 43

50 Yûsuf el-Hâcc Ahmed, Mûsû'atü'l-İ'câzi'l-İlmî fi'l-Kur'âni'l-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara (Şam: Dâr İbn Hacer, 2003), 9 / 43, Muhammed b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Miftâhu Dâri's-Sa'âde ve Menşûru Velâ10. Câsiyelmi ve'l-İrâde*, tahkik: Abdurrahman b. Hasan (Riyad: Dâr 'Atâ'ati'l-İlm, 1440/2019), 2, / 570.

hayranlık verici bir yaratım harikasıdır. Tüm sistemlerin bu denli uyum içinde çalışması, bilim insanlarını dahi derin bir hayrete sevk etmektedir⁵¹.

Mucize Yönü: Zekâ ve hikmet sahibi bir yaratıcıya işaret eden bir başka örnek de, Zekî bilim insanı Dr. Zekeriya en-Neccar'ın açıklamalarıdır ⁵². Ona göre insan bedeni her saniye 125 milyon hücre kaybederken, bu hücreler anında yenilenmektedir. Bu esnada kişinin bilinci, hafızası ve duygusal yapısı sabit kalmaktadır. İnsan vücudu yaklaşık 100 trilyon hücreden oluşur⁵³. Her hücre yaklaşık üç binde bir milimetre çapındadır. Her biri milyonlarca protein, nükleik asit, yağ, karbonhidrat, vitamin ve elektrolit içerir Bu karmaşık yapı, bilinçli ve kusursuz bir tasarımın ürünüdür ve rastlantılarla açıklanamayacak kadar olağanüstüdür. Bu nedenle insan bedeni, akıllı ve bilgili bir yaratıcının varlığını açıkça ortaya koymaktadır. ⁵⁴.

Üçüncü delil: “Şüphesiz Allah, çekirdeği ve çekirdeği yarandır. O, ölüden diriye çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. İşte Allah budur. Öyleyse nasıl aldanıyorsunuz?”⁵⁵. Delilin anlamı: Yani, sizin ektiğiniz bitki ve ağaçları Yüce Allah, kudreti ve takdiriyle parçalar ve sebepleri neticelere bağlar, tıpkı çekirdeği ve hurma çekirdeğini toprağa koyup, toprağı sulaması gibi. Bunda, Cenab-ı Hakk'ın kudretinin kemaline, yaratmasındaki inceliğe ve hikmetinin harikaliğine işaret vardır ⁵⁶. Mucizenin Yüzü:¹³ Abdul Razzaq Noufal, bitkilerin yeryüzündeki hayatın devamında sırlarını, faydalarını, tesirlerini ve önemini anlatırken şöyle diyor:⁵⁷ Bitkiler genellikle belli şartlara sahip bir tohumdan yetişir, bunların en önemlisi de içindeki embriyonun canlılığıdır. Tohumun uzun süre canlılığını koruması, başlı başına Yüce Allah'ın varlığının delilidir⁵⁸. Tohumların büyümesi için gerekli suya ve uygun sıcaklığa da ihtiyaçları vardır. Onlar

51 Muhammed b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Miftâhu Dâri's-Sa'âde ve Menşûru Velâ10. Câsiyelmî ve'l-Îrâde*, tahkik: Abdurrahman b. Hasan (Riyad: Dâr 'Atâ'âtî'l-'İlm, 1440/2019), 2, / 570

52 İbn Kayyim, *Miftâhu Dâri's-Sa'âde*, 2 / 570.

53 İbn Kayyim, *Miftâhu Dâri's-Sa'âde*, 2 / 570.

54 İbn Kayyim, *Miftâhu Dâri's-Sa'âde* 3 / 302.

55 Hac, 22/5.

56 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 2 / 299.

57 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 3 / 306.

58 el-Keddâh ve Muhammed, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme Stratejisi”, 3 / 306

nefes alan, yaşayan, hisseden canlı organizmalardır. Tohum büyüdüğünde, gövdesi uzamaya ve büyümesi için ihtiyaç duyduğu şeyleri emmek üzere toprağa girmeye başlar, tıpkı insan ve hayvanlardaki cenin gibi; önce annesinden beslenir, sonra onu emer, sonunda güçlenip kendi kendine yetebilene kadar. Tohuma hayat veren, köküne toprağa tutunma gücü veren, gövdesinin yapraklanmasını, çiçeklenmesini, meyve vermesini sağlayan Yüce Allah'tan başkası mıdır? Türün korunmasını, hayatın devamını ve insanların yararını amaçlayan kesin, düzenli ve akılcı bir yaşamdır. Bütün hayat ondan fışkıran Diri'ye hamd olsun ⁵⁹.

Ayet, evrendeki mükemmelliğin sadece tasarımdaki hassasiyetle sınırlı olmadığını, aynı zamanda her şeyin insanlığın hizmetine sunulması için özenli bir bakım ve kullanımı da içerdiğini göstermektedir. Toprağın bileşenleri ile karmaşık ekosistemler arasındaki hassas denge, rastgelelik olasılığını ortadan kaldıran, belirli yasalara tabi, amaçlı bir sistemi yansıtır. Gökbilimci John O'Keefe'nin açıkladığı gibi, ilahi bir ilgiyle çevriliyiz⁶⁰.

Bu ince ayarın varlığı, kaosu dışlayan ve akıllı tasarımın gerçekliğini destekleyen hesaplanmış bir özeni göstermektedir ⁶¹.

Dördüncü delil: Yeryüzünü kupkuru görürsün. Fakat biz ona yağmur indirdiğimiz zaman kıpırdar, kabarır ve her güzel çiftten bitkiler bitirir ⁶².

Anlamı: El-Meragî'nin tefsirinde, yeryüzünün kuruduğunu ve bitki ve ekin izlerinin onu kapladığını görürsün. Sonra üzerine su indirdiğimiz zaman, o hareket eder, çoğalır, akar ve içine giren su ve bitkilerle pınarları coşar. Daha sonra çeşitli türleri yetiştirmeye başlar, bakanları görünüşünün güzelliği, biçimlerinin ihtişamı, tat ve kokularının çeşitliliği ve sayısız faydalarıyla büyüler ⁶³.

⁵⁹ Alexis Carrel, *İnsan Bu Meçhul*, çev. Şefik Es'ad Ferid, (Kahire: Dârü's-Şurûk, 2000), 115.

⁶⁰ Mübarek Ahmed Abdülhâdî, *Arapça Tıbbi Terimler* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2012), 35.

⁶¹ Zaghlûl en-Neccâr, *Canlıların Allah'ı Tesbih Etmesinden Kesitler* (Kahire: Dârü'n-Nahda, 1. bs., 2003) 95.

⁶² Hac, 22/5.

⁶³ Ahmed b. Mustafâ el-Merâgî, *Tefsîru'l-Merâgî*, (Kahire: Şirketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1946) 17 / 89.

Dr. Zaghloul El-Naggar'ın anlattığı mucizevi görüntü, ayette bahsi geçen bilimsel gerçeği, bitkilerin oluşumu ve büyümesinin ardındaki şaşırtıcı bileşimi ve harikulade sırrı anlatıyor. Ayrıca toprakta bulunan doğal element ve bileşenlerin rolüne ve bu yaşamsal süreçteki etkilerine değindi. Ayet, toprak oluşumunun esas olarak kil minerallerine dayalı olduğunu göstermektedir. Bu mineraller, su emme ve tutma kabiliyetlerinin yüksek olması nedeniyle suyla temas ettiklerinde şişer ve titreşirler. Kil minerallerinin katmanları arasında, suyun aralarına sızmasıyla yer değiştiren gazlar da bulunur. Su, topraktaki yaşamı canlandırmada ve kimyasal reaksiyonları artırmada hayati bir rol oynar; çünkü kutuplardaki su molekülleri kil parçacıklarının yüzeylerindeki benzer elektrik yüklerini iter. Metinde ayrıca kil minerallerinin ince taneli yapısının, su ile etkileşime girdiğinde kolloidal bir duruma dönüşmesine neden olduğu belirtiliyor. Bu kolloidal dönüşüm kil parçacıklarının her yöne doğru rastgele ve hızlı bir şekilde hareket etmesine yol açarak toprağın titreşmesine ve kuvvetli bir şekilde yukarı doğru yükselmesine neden olur⁶⁴. Toprağın elementleri ile bitki gelişimi için ideal kimyasal bileşimi arasındaki hassas denge, hassas bir şekilde kontrol edilen yasalarla yönetilen karmaşık bir sistemin göstergesidir. Bu uyum, doğal bir tesadüften çok daha fazlasını, evrende kesinlik ve kontrolün önemini vurgulayan, yaşamın sürekliliğini sağlayan incelikli bir tasarımı yansıtıyor.

Beşinci delil: Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Sicilde hiçbir şeyi ihmal etmedik. Sonra Rablerine toplanacaklardır.⁶⁵

Muhammed Reşid Rıza'nın delilinin anlamı şudur: Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı türü veya havada uçan hiçbir kuş yoktur ki, onların da bizim gibi milletleri olmasın; tıpkı botanikçinin, gövdesi üzerinde duran ve dallarıyla havaya yayılan hiçbir ağaç veya yeryüzünde büyüyen hiçbir yıldızın, bazılarını diğerlerinden ayıran ortak özellik ve vasıflarla birbirinden ayrılmamış olması gibi⁶⁶. Yüz Mucizesi: Zaghloul El-Naggar, bu ayetin içerdiği mucizeden söz ederek, yüzyıllar boyunca birçok millet için bir sır olarak kalmış, ancak bilimsel gelişmeler ve ileri araştırma ve deney araçlarının icadı sonucunda modern zamanlara kadar keşfedilememiş doğal olaylar ve olgularla

64 Zaghlûl en-Neccâr, Kur'ân ve Sünnet-i Nebiyye'deki İlmî Mucizelere Giriş 298.

65 En 'âm, 38 /38.

temsil edildiğini belirtmiştir.⁶⁷ Evrenin engin sırları çoktur ve keşfedilenler de azımsanmayacak kadar çoktur; bunlara karada ve suda yaşayan hayvan ve canlı türlerinin çeşitliliği de dahildir. Her türlü canlı, hayvan ve canlı varlık, çeşitli düzeylerde kendine özgü özellikleriyle birleşmiş, bütünleşmiş bir millet olarak kabul edilir. Bu milletler, belirgin dış benzerlikleri, birleşik iç anatomik yapıları, ortak vücut fonksiyonları, homojen biyokimyasal bileşimleri ve benzer temel genetik özellikleriyle birbirlerinden ayrılırlar ve coğrafi mesafeler onları ayırsa bile benzer çevre koşullarında yaşarlar. Ayrıca bu türlerin çiftleşip verimli yavrular üretebilme yetenekleri de vardır ve bu durum modern bilimsel araştırmalarla da kanıtlanmıştır.⁶⁸ Canlı organizmaların yapısının muazzam karmaşıklığı, çeşitliliği ve çevrelerine hassas bir şekilde uyum sağlamaları, sıkı yasalara tabi, bütünleşik bir biyolojik sisteme işaret etmektedir. Canlı organizmalar ile çevreleri arasındaki bu hassas uyum, sadece bir tesadüf değil, türlerin varlığını sürdürmesini ve ekolojik dengenin devamlılığını sağlayan işlevsel bir tasarımı yansıtmaktadır.⁶⁹

2.2.2 Canlılardaki Tanrı mucizesi

Birinci çeşit: Allah'ın böceklerdeki mucizesi. Birinci delil: “İnsanlar, hayvanlar ve davarlar arasında renkleri değişik olanlar vardır. Bundan dolayı Allah'tan ancak kulları arasında bilgili olanlar korkar.”⁷⁰

Birincisi: Dokuların kraliçesi, ipek böceği. En-Nabulsi, ipek böceğinin sahip olduğu şaşırtıcı yeteneklerden bahsetti. Bilim insanları, bu küçük canlıya, benzersiz bir yeteneğe sahip olduğu için, rekabete girmeden “dokuların kraliçesi” unvanını verdiler.

⁶⁶ Muhammed Reşid Ali Ridâ, *Tefsîru'l-Menâr*, (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyye el-'Amme li'l-Kitâb, 1990) 7 / 327

⁶⁷ Zaghîl en-Neccâr, Kur'ân ve Sünnet-i Nebeviyye'deki İlmî Mucizelere Giriş 315–316

⁶⁸ Muhammed Reşid Ali Ridâ, *Tefsîru'l-Menâr* (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyye el-'Amme li'l-Kitâb, 1990) 7 / 327.

⁶⁹ en-Nâbulî, Kur'ân ve Sünnet'te İlmî Mucizeler Ansiklopedisi, 2 / 212–213.

⁷⁰ Nahl, 16/68–69.

Salyası havayla temas ettiğinde ipek bir ipliğe dönüşüyor, katılaşıp parlak bir kumaşa dönüşüyor ve üzeri ona sedefli bir parlaklık veren protein maddesiyle kaplanıyor. İpek böceği dakikada 15 santimetre uzunluğunda bir iplik üretebilirken, kesintisiz ipliğin uzunluğu yaklaşık üç yüz metreye ulaşır. Üç yüz altmış kozanın ürettiği ipek bir gömlek yapmaya yeter. Bu gömleğin ağırlığı ne kadardır? ⁷¹.
¹⁷ İpek böceği ipliğinin olağanüstü özelliklerinden dolayı, bilimin ilerlemesine rağmen insanoğlu henüz onu taklit edememiş veya bir benzerini üretememiştir. Son derece hafiftir ve dayanıklılığı çeliğin dayanıklılığından çok daha fazladır, zira bir kilo ipek üretmek için yirmi beş bin koza gerekirken, bir kilogram ipek üretmek için yaklaşık on bin koza gerekir. Çelik, ipek ipliğiyle aynı kalınlıkta çekilebilseydi, ipek ipliği daha dayanıklı olurdu. Bütün bunlara rağmen ipek, güzelliği, parlaklığı, sağlamlığı ve hafifliğiyle öne çıkar ve bunlar, yarattığı her şeyi mükemmelleştiren Allah'ın yaratılışının şaheserleri arasındadır Allah'ın yeryüzüne gönderdiği mucizeler, O'nun büyüklüğünü, ilmini, merhametini, kudretini ve zenginliğini göstermektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bu ayetler bizi, Allah'ın yaratılışındaki çeşitlilik ve farklılığı düşünmeye çağırılmaktadır ki bu da.

¹⁸Birinci Delil: Huzafe b. Esîd el-Ğifârî'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Nutfenin üzerinden kırk iki gece geçtiğinde, Allah ona bir melek gönderir. Melek onun şeklini verir, kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek der ki: ‘Ey Rabbim! Erkek mi, dişi mi?’ Rabbi ne dilerse hükmeder ve melek bunu yazar. Sonra melek der ki: ‘Ey Rabbim! Onun eceli?’ Rabbi ne dilerse hükmeder ve melek bunu yazar. Sonra melek der ki: ‘Ey Rabbim! Onun rızık?’ Rabbi ne dilerse hükmeder ve melek onu yazar. Sonra melek elinde bu yazıyla çıkar; ne bir şey ekler ne de bir şey eksiltir.” ⁷²

İ'caz (Mucize) Yönü: Zindânî bu hadis-i şerifteki bilimsel mucizeyi ele almış ve embriyonun gelişim aşamalarına dair detaylı tanımı vurgulamıştır. Bu karmaşık fenomen, modern bilim insanlarını ve aydınları uzun süre meşgul etmiştir. Hadis-i şerifin asırlar öncesinde bu süreci detaylı biçimde açıklaması gerçekten hayret vericidir. Bu tespit, hadis ile modern bilimsel keşifler arasında olağanüstü bir uyumu

⁷¹ Nablusî, *Mausû'atü'l-İ'câzi'l-İlmî* 2 / 212–21

⁷² en-Nâbulî, *Kur'ân ve Sünnet'te İlmî Mucizeler Ansiklopedisi*, 2 / 212–213.

ortaya koymakta; bu da sünnetteki bilimsel mucizenin en açık delillerinden biri sayılmaktadır. Yüzyılda yaşanan bilimsel ilerlemeler sayesinde ceninin gelişim evreleri büyük bir hassasiyetle gözlemlenebilmekte ve her bir aşamanın zamanlaması belirlenebilmektedir. Bu ilerleme, 1400 yılı aşkın süredir elimizde bulunan bu hadis-i şerifin doğruluğunu değerlendirmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.

Bu hadis-i şerif, Hz. Muhammed'in ﷺ peygamberliğinin ve getirdiği mesajın doğruluğuna güçlü bir delil teşkil etmektedir. Zira bu hadis, ceninin ana organlarının ne zaman oluşmaya başladığını belirten net bir zaman çizelgesi sunmakta ve modern bilimle büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu kadar karmaşık bir sürecin, tıbbî teşhis araçlarının bulunmadığı bir dönemde bu derece doğru tasvir edilmesi, Hz. Muhammed'in ﷺ bu bilgiyi ilahi vahiy aracılığıyla aldığına açık bir işarettir ⁷³.

Birincisi: Embriyo Gelişimine Dair Bilimsel Gerçekler Peygamber Efendimiz ﷺ cenin gelişimiyle ilgili on bilimsel hakikati şu şekilde beyan etmiştir:

İnsan, erkek menisi ile kadın yumurtasından oluşan bir damla sudan yaratılmıştır. Hadiste belirtildiği gibi insan adet kanından değil, nutfeden yaratılır. Bu bilgi 17. yüzyıla kadar bilimsel olarak bilinmemekteydi.

Hadis, embriyo gelişiminde belirli bir geceye dikkat çeker. “Nutfenin üzerinden kırk iki gece geçtiğinde Allah ona bir melek gönderir.” Bu geceden sonra melek birtakım görevler üstlenir: “Onun şeklini verir” — yani 42. geceden itibaren insanın belirgin şekli ortaya çıkmaya başlar. “Kulağını yaratır” — işitme organı ve işitme sistemi oluşmaya başlar.

“Gözünü yaratır” — görme organı ve görme sistemi gelişmeye başlar. “Derisini yaratır” — melek, bu geceden sonra deriyi oluşturur. “Etini yaratır” — bu dönemde kas yapısı (et) meydana gelir. “Kemiklerini yaratır” — iskelet yapısı bu dönemde gelişmeye başlar. “Sonra: Ey Rabbim! Erkek mi, dişi mi?” — bu aşamada melek, dış cinsel organların oluşumuna başlar; bu organlar bireyin erkek veya dişi olduğunu belirlemede temel unsurlardır. Bu da 42. geceden sonra gerçekleşir. Cenin, 42. geceden

⁷³ Muhammed Reşîd Ali Ridâ, *Tefsîru'l-Menâr* (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyye el-'Amme li'l-Kitâb, 1990) 7 / 327.

önce çeşitli safhalardan geçer; henüz insan şeklinde değildir ve hadiste belirtilen organ ve sistemler bu tarihten önce mevcut değildir.⁷⁴

²⁰**İkinci Delil:** İmam Müslim, Sahih’inde Ebû Hureyre’den şu hadisi rivayet eder: “Âdemoğlunun her bir parçasını toprak yer; ancak kuyruk sokumu (عَجْبُ الذَّنْبِ) hariç²¹. İnsan ondan yaratılmıştır ve onun içinden tekrar inşa edilecektir.”⁷⁵

Embriyoloji bilimi, bu hadis-i şerifin mucizevî yönünü ortaya koymuştur. İnsan, ilkel çizgi (primitive streak) olarak adlandırılan bir yapıyla oluşmaya başlar. Bu yapı, hücrelerin bölünmesini, özelleşmesini ve farklılaşmasını başlatan ilk oluşumdur. İşte bu çizgi aracılığıyla önce sinir sistemi şekillenmeye başlar (sinir plakası, ardından sinir tüpü ve nihayetinde tam sinir sistemi), sonra da vücudun diğer organları gelişir. Cenin geliştikçe, bu ilkel çizgi kademeli olarak kaybolur; fakat çok küçük bir parçası kuyruk sokumu (عَجْبُ الذَّنْبِ) bölgesinde korunur.

Bu da hadis-i şerifte bildirildiği üzere, “عَجْبُ الذَّنْبِ”, insan bedeninin ilk oluşum noktasıdır ve yeniden dirilişin de başlangıç noktası olacaktır.

Bu bölge, bilimsel çalışmalarda olağanüstü dayanıklılığıyla dikkat çekmiştir: Yüksek sıcaklıklara, yakılmaya ya da sülfürik asit gibi güçlü kimyasallara maruz kalsa bile tamamen yok edilememektedir. Bu da onun ilahi koruma altında olduğunu ve kıyamet günü insanın yeniden yaratılmasında temel rol oynayacağını göstermektedir. İnsanın yaratılışındaki bu ilk aşamanın böylesine kesin ve bilimsel olarak doğrulanabilir bir şekilde tanımlanması, aynı zamanda onun ahiretteki yeniden dirilişine dair de açık bir işaretir.⁷⁶

Bu durum, vahyin yüceliğini ve peygamberliğin doğruluğunu gözler önüne serer.

Hz. Muhammed’in ﷺ, geçmişte olan ve gelecekte olacak olan gaybi bilgilere bu derece isabetle işaret etmesi, onun Allah tarafından bilgilendirildiğinin en açık delilidir.

“Subhânallâh! Geçmişin ve geleceğin sırlarını Peygamberine bildiren Allah ne yücedir!”

⁷⁴ Zendânî, *Beyyinâtü’r-Resûl* ve Mu‘cizâtühû, 179.

⁷⁵ Müslim b. Haccâc, *Sahih-i Müslim*, 8 / 210 (NO, 2955).

⁷⁶ Zendânî, *Beyyinâtü’r-Resûl* ve Mu‘cizâtühû 74.

2.2.3 Kuyruk Sokumu Gerçeği Hakkında Bilimsel Gerçek

Müslüman araştırmacılar, Peygamberimiz Muhammed'in (s.a.v) yüzyıllar önce işaret ettiği bilimsel bir gerçeği doğrulamışlardır. Modern embriyoloji alanındaki uzmanlar, teknolojik gelişmeler ve ileri cihazların icadı sayesinde yaptıkları yoğun araştırma, inceleme ve analizler sonucunda, bu hadiste belirtilen bilimsel gerçeğin detaylarını ortaya koymuşlardır.

Modern embriyoloji, Peygamberimizin hadisinde geçen “kuyruk sokumu”nun (عجب الذنب) embriyonun erken gelişim evrelerinde ortaya çıkan “Primitive Streak” (İlk Şerit) ile birebir örtüştüğünü göstermiştir. Primitive Streak, embriyonun gelişiminin yaklaşık 15. gününde ortaya çıkan merkezi bir yapıdır ve embriyonun üç temel tabakasının (ektoderm, mezoderm, endoderm) oluşumunun başlangıç noktasıdır. Bu tabakalardan vücuttaki tüm organlar ve dokular gelişir; sinir sistemi de bu yapıdan gelişmeye başlar.

Embriyo gelişimi ilerledikçe, bu ilk şerit giderek küçülür ve neredeyse tamamen kaybolur; ancak kuyruk sokumu bölgesinde (omurganın alt kısmı) küçük bir iz kalır. İşte bu yapı, hadislerde “kuyruk sokumu” olarak ifade edilen kemik yapısına karşılık gelir.

Bilimsel ve genetik açıdan, Primitive Streak'in önemi büyüktür. İngiltere’de insan embriyoları ve tüp bebek araştırmaları konusunda yetkili olan Warnock Komisyonu, bu yapının ortaya çıkışını embriyo gelişiminde kritik bir eşik olarak kabul etmiş ve bu aşamadan sonra embriyolar üzerinde araştırma yapılmasını sınırlandırmıştır. Çünkü bu aşama, hücrelerin farklılaşmasının geri dönüşü olmayan bir evresidir ve embriyonun gelişiminde belirleyici bir dönemeçtir.

2.2.4 Canlıların Sırları ve Mucizeleri Üzerine Düşünceler

2.2.5 Müslüman Bilim İnsanları

İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751):İbn Kayyim, evrenin ve içindeki canlıların kusursuz ve detaylı yaratılışını ustalıkla tasvir etmiştir. Evreni, sakinlerinin tüm ihtiyaçlarının karşılandığı mükemmel bir ev olarak tanımlar: Gökyüzü yükseltilmiş bir tavan, yer sağlam bir yatak, güneş ve ay parlayan birer eyer, yıldızlar ise süs ve yol göstericidir. Madenler ve bitkiler ihtiyaçları karşılamak üzere hazırlanmış, hayvanlar ise insan hizmetine sunulmuştur. Bu kusursuz düzen, bilgisi ve kudreti sonsuz olan

Allah'ın varlığının ve birliğinin açık bir delilidir. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka bir ilah olsaydı, bu düzen bozulurdu; ancak Allah hikmet ve adaletle her şeyi yönetir.

İnsanın kökenine bakıldığında, çok küçük ve değersiz bir noktadan başladığı görülür. Ancak Allah'ın yüce kudretiyle bu nokta karmaşık süreçlerden geçerek tam bir insan haline gelir. Bu yolculuk, insanın ve cinlerin bir araya gelse bile bir duyuyu, küçük bir kemiği ya da bir kılı bile yaratamayacağını gösterir. Bu, Allah'ın sudan en mükemmel yarattığı nasıl çıkardığını açıkça ortaya koyar.

Bu küçük damlanın, Allah'ın iradesiyle dar ve karmaşık kanallardan geçerek belirlenen yere ulaşması, insan yaratılışındaki inceliği⁷⁷ ve hikmeti gözler önüne Serer.⁷⁷

Ebû Hâmid el-Gazâlî (ö. 505): Gazali, evrenin kusursuz düzeni ve yaratılışındaki mükemmelliğin akıllı olan herkesi yaratıcıya iman etmeye zorladığını belirtir. Evrenin her bir parçası, ne kadar küçük ya da büyük olursa olsun, Allah'ın bilgeliği ve kudretinin delilidir. Yaratılışın harikaları ve canlılardaki olağanüstü düzen, Allah'ın yüceliğinin ve mutlak gücünün açık işaretleridir. En yakınımızdaki varlık olan insanın kendisi bile akıl ve kalbi hayrete düşürecek mucizelerle doludur. Eğer insan, rahimde beslenmeseydi, su kesilseydi, doğumda koruma görmeseydi, uygun beslenmeseydi ya da dişleri zamanında çıkmasaydı, hayatta kalabilir miydi? Bu ihtiyaçları tam ve zamanında karşılayan ancak Allah'tır.⁷⁸

Mustafa Mahmud: Dr. Mustafa Mahmud, insan bedenini incelediğimizde hayatı sürdüren hassas denge sisteminin bir mucizesiyle karşılaştığımızı söyler. Kanda bulunan her elementin – sodyum, potasyum, kalsiyum gibi – belirli oranları vardır. Bu oranlardaki küçük bir sapma hastalığa, büyük bir sapma ise sakatlığa ya da ölüme yol açabilir.

Vücut, bu dengeyi korumak için kendi kendini düzenleyen sistemlere sahiptir; örneğin vücut ısısı, kan basıncı, kalp atışı ve sinirsel denge, hormonlar ve enzimler tarafından yönetilen karmaşık fizyolojik ve kimyasal süreçlerle kontrol edilir.

⁷⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Miftâh Dâr al-Sa'âde ve Menşûr Wilâyeti'l- 'İlm ve'l-İrâde* 2 / 586–587.

⁷⁸ Ebû Hâmid Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *el-Hikme min Mahlukâtillâh*, tahkik: Muhammed Reşid Ridâ, (Beyrut: Dâr İhyâ' el-'Ulûm, 1984) 69–136.

Bu hassas sistem yalnızca insana özgü değildir; bitkiler, hayvanlar ve tüm evren bu düzene dâhildir. Bu da yaratılış âlemindeki şaşırtıcı disiplini ve dengeyi gözler önüne server⁷⁹.

2.2.6 Müslüman Olmayan Bilim İnsanlarının Görüşleri²³

1. Charles Ernest Russell:

Biyolog ve botanikçi Charles Ernest Russell, canlı hücrelerin olağanüstü mühendisliğine dikkat çeker. Hücrelerin nasıl şekillendiğini ve geliştiğini ayrıntılı bir şekilde açıklar ve hücre içindeki farklı yapıların oynadığı belirli rolleri hayranlıkla dile getirir.

Bu yapılar, hücrenin sağlıklı gelişimi ve hayati faaliyetlerini sürdürebilmesi için uyumlu bir şekilde çalışır. Russell, hücre dünyasındaki birçok şaşırtıcı yönü ortaya koyarak, hücre düzeyindeki hayatın karmaşıklığını ve güzelliğini vurgular.

Canlı hücrelerin incelenmesi, hayranlık uyandıran bir sistem ve estetik ortaya koyar. Elodea bitkisinin bir yaprağı mikroskop altında incelendiğinde, her hücrenin sert bir çeperle çevrili bağımsız bir birim olduğu görülür. Hücre; çekirdek, koful ve çevresinde sitoplazma içerir.

Hücre tuzlu suya konduğunda, hücre zarının varlığı açıkça gözlemlenebilir çünkü hücre içeriği büzülür. Sitoplazmanın hareketiyle kloroplastlar yer değiştirir – bu olaya sitoplazmik akış denir.

Protoplasma, tüm canlılarda hareketin ve yaşamın merkezidir, ancak tam olarak nasıl işlediği hâlâ bilinmemektedir.

En basit canlılardan olan amipte, protoplazma uzantılar oluşturarak hareket eder. Bu uzantılara yalancı ayaklar denir. Protoplazmanın iç ve dış katmanlarındaki yoğunluk farkı bu hareketi sağlar.

Bilimsel açıklamalar çeşitli olsa da, bu hareketin kesin nedeni hâlâ bilinmezliğini korumaktadır.

Tüm bu süreçler,²⁴ hücrenin yaşamı düzenli ve sistematik biçimde sürdürdüğünü gösterir. Hücrenin içinde bu denli ince ve hassas bir düzenin varlığı, evrende her şeyi yöneten üstün bir güce işaret eder.

79 Mustafa Mahmûd, *Rehlatî min eş-Şekk ilâ'l-Îmân*, (Beyrut: Dâr al-'Awda) 104–105.

80 Nokhbe min el-'Ulemâ' el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî 'Aşr el-'Ilm* 79–80

Hücre çekirdeği ise hayati işlevlerin kontrol merkezidir. Tüm bu düzen, hayatın mükemmel bir sistem üzerine kurulu olduğunu gösterir ve kâinatın bu şekilde yaratılmasında Yüce Yaratıcı'nın kudretini açıkça ortaya koyar⁸⁰.

2. Richard Dawkins:

Tanınmış ateist biyolog Richard Dawkins, orkide çiçeğinin tasarımına hayranlıkla yaklaşmıştır.

Orkide, şaşırtıcı şekli ve özel kokusuyla belli başlı üreme hedeflerine ulaşmak için bu özelliklerini kullanır. Dawkins, bu karmaşık yapının, doğal evrim mekanizmalarının anlaşılması açısından büyük bir zorluk oluşturduğunu ifade etmiştir. Orkide çiçeği, dişi arının şekline neredeyse mükemmel şekilde benzer, bu da erkek arının çiftleşme girişiminde bulunmasına neden olur. Bu sırada, arının başına polen taneleri yapışır ve bu polenleri farkında olmadan diğer orkide çiçeklerine taşır – bu sayede etkili bir döllenme gerçekleşir.

Daha da şaşırtıcı olan, orkidenin yalnızca şekil taklidi yapmaması, aynı zamanda dişi arıların yaydığı feromonları da taklit etmesidir.

Bazı orkide türleri, belirli bir böcek türünün dişisine benzeyecek şekilde tasarlanmıştır ve bu çiçekler, erkek böceklerin karşı koyamayacağı bir çekim etkisi oluşturur.

Böcek bu kandırmacaya tekrar tekrar düşer, böylece polenleri başka çiçeklere taşır. Ayrıca bazı orkide türleri, köklerinde yaşayan mantarlarla simbiyotik bir ilişki içindedir. Bu mantarlar olmadan tohumlar gelişemez.

Daha da şaşırtıcı olan, orkide sadece bir böceği taklit etmez; bazı türleri karıncaları, arıları, yaban arılarını ve daha birçok canlıyı taklit eder

Orkide çiçekleri, Yaratıcının güzelliğini somutlaştıran birer sanat eseri gibidir. Hayat sergisinde parlayan bu çiçekler, gözün ve aklın inkâr edemeyeceği şekilde bir mühendislik ve estetik taşır.⁸¹

80 Nokhbe min el-'Ulemâ' el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fi 'Aşr el-'İlm* 79–80,

81 Richard Dawkins, *A'zam İstirâd 'alâ'l-Ard*, çev. Mustafa İbrahim Fehmi, (Kahire: El-Hey'a el-Mişriyye el-'Âmma li'l-Kitâb) 124.

Bu çiçekler, bize Allah'ın yaratıcı kudretini hatırlatan açık bir mesaj taşımaktadır.

3. Antony Flew:

Bir zamanlar Tanrı'nın varlığını reddedenlerin başında gelen İngiliz filozof Antony Flew, seksen yaşında evrenin bir yaratıcısı olduğuna inandığını açıklamıştır. Bu açıklama, düşünce ve bilim çevrelerinde büyük yankı uyandırmıştır.

“There Is a God – How the World's Most Notorious Atheist Changed His Mind” (Bir Tanrı Var – Dünyanın En Ünlü Ateisti Fikrini Nasıl Değiştirdi?) adlı kitabında, bu dönüşümün arkasında yatan gerekçeleri açıklamıştır.

Flew, bilimsel ve kozmolojik kanıtların, onu bu değişime sürükleyen ana faktörler olduğunu belirtmiştir.

Evrenin hassas dengesi, doğadaki düzen ve mükemmellik, ona göre akıllı bir tasarımcının varlığına işaret etmektedir.

Eskiden, bu tür bir tasarımın Tanrı'nın varlığına delil olamayacağına inanıyordu. Ancak felsefi ve bilimsel kanıtları yeniden değerlendirdiğinde, bu kanıtların güçlü bir şekilde bir hikmet sahibi yaratıcıyı gösterdiğine ikna olduğunu ifade etmiştir.

Doğal yasalar, evrenin başlangıcı ve yaşamın kökenine dair bilimsel bulgular, bu sonuca ulaşmasında etkili olmuştur ⁸².

Sonuç Olarak²⁶:

Tabiatı var olan yaratılışlara bakmak, bizlere olağanüstü bir düzen ve hayranlık uyandıran bir uyum sunmaktadır.

Bu canlılar, planlama yetisine sahip olmamalarına rağmen, ekolojik sistem içinde kusursuz bir rol üstlenirler.

Doğadaki bu harika düzen ve uyum, Yaratıcının kudretini ve hikmetini düşünmeye sevk eder ⁸³.

Her şeyi en güzel şekilde yaratan, her zerreye bir nizam bahşeden Allah yücesidir.

⁸² Ömer Şerif, *Rehlet 'Aql* (Kahire: Mektabetü's-Şurûk ed-Dünyâviyye, 2011) 83; Antony Flew, *there is a God*, 95.

⁸³ Nokhbe min el-'Ulemâ' el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî 'Aşr el-'Ilm* 79–80.

2.2.7 Astronomide Yaratılışın Harikaları

Kur'an-ı Kerim'de, iniş zamanında bilinmeyen ancak son yıllarda bilim insanları tarafından keşfedilen kozmik ve bilimsel yasalara hassas şekilde işaret eden birçok ayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Birinci Delil: Allah Teâlâ şöyle buyurur: ﴿Güneş, kendisi için belirlenmiş bir yere doğru koşar. Bu, Aziz ve Alim olan Allah'ın takdiridir.﴾ (Yasin, 36:38)⁸⁴

Astronomlar, güneşin saniyede yaklaşık on iki mil hızla hareket ettiğini belirtmişlerdir. Bu hareket, güneşin kendi eksenini etrafındaki dönüşünden farklıdır. “Müstakarr” terimi, hareketin son noktası anlamına gelir; yani güneş, belirlenmiş olan bu noktaya ulaştığında hareketi sona erecektir. Bilim insanları, güneşin diğer yıldızlar gibi sonunda ani bir ısı, hacim ve ışınım artışı yaşayacağını kabul ederler. Bu aşamada güneşin dış yüzeyi, alev ve dumanla birlikte ayın yörüngesine kadar genişleyecektir ki bu, güneşin sonudur.

Bu durum, Kur'an'da şöyle ifade edilir: öz kamaştığında, ay tutulduğunda, güneş ve ay bir araya getirildiğinde⁸⁵.

İkinci Delil: Allah Teâlâ şöyle buyurur:

﴿Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Hepsi yörüngelerinde yüzmektedir.﴾ (Yasin, 36:40)⁸⁶

Astronomlar, evrendeki her güneş için geçerli olan mutlak ve kapsamlı bir kanun olduğunu belirtirler. Bu kanun, gök cisimlerini ve yörüngeleri belirlenen konumlarında tutar. Örneğin güneş, kendi sınırlarını aşarak ayın yörüngesine ulaşamaz. Kendi dönüş hızını, kendisine verilen sınırların üzerinde artırması mümkün değildir ve yörüngesini genişletemez. İlâhi kudret, her gök cisminin hızını çok hassas şekilde tayin

⁸⁴ Bakara, 2/155.

⁸⁵ Kıyâme, 75/7–9

⁸⁶ Yâsîn, 36/36–40.

Chris Deziel: Bu kavram, Newton'un ortaya koyduğu kütle çekimi ve hareket yasalarının yanı sıra, Einstein'ın izafiyyet teorileriyle açıklanan gök cisimlerinin hareketini ve yörüngelerinin belirlenmesini ifade eder. Bu sistemler, her bir gök cisminin belirli bir hız ve çekim kuvvetine tâbi olduğunu, böylece kâinattaki hareket düzeninin istikrarla sürdüğünü gösterir. es-Sallâbî, el-Mu‘cizetu'l-Hâlîde 40; Chris Deziel (28/12/2020), “Gravitational Factors of Our Eight Planets”, Sciencing.

etmiştir. Bu da demektir ki, bir cisim kendi eksenini etrafında yüksek hızda dönerse, yörüngesinin yarıçapı küçüktür. Tüm uzay cisimleri, Kur'an'ın işaret ettiği gibi belirli bir düzen içinde hareket ederler⁸⁷.

Üçüncü Delil²⁸: Allah Teâlâ şöyle buyurur: (Ben yıldızların konumlarına and içerim. Şüphesiz ki bu büyük bir andır, eğer bilerseniz). (Vâkıa, 56:75-76)⁸⁸.

Kur'an'ın bu büyük andı, evrenin şaşırtıcı bir gerçeğine işaret eder. Gökyüzündeki yıldızlar ile yeryüzümüz arasındaki muazzam mesafeler nedeniyle, insanlar yıldızları doğrudan değil, onların geçtiği ve terk ettiği konumları görürler. Bu nedenle yıldızların konumları sabit değildir ve değişkendir. İnsanların yıldızların gerçek doğasını algılaması sınırlıdır. Görülen ışık, aslında çoktan sönmüş veya yok olmuş yıldızların bıraktığı izdir. Modern astronomik araştırmalar, eski yıldızların çok uzun zaman önce sona erdiğini veya yok olduğunu göstermiştir²⁹. Buna rağmen, bu yıldızlardan yayılan ışık, her gece yeryüzünde gökyüzünü aydınlatmaya devam etmektedir.

Bu nedenle Kur'an'da “yıldızların konumları” ifadesi kullanılmıştır, yıldızların kendileri değil. Bilim, yıldızların evrende devasa nükleer fırınlar olduğunu, Allah'ın evreni oluşturan madde ve enerjiyi burada yarattığını ortaya koymuştur. Ancak Kur'an burada, yaratılışın büyüklüğüne işaret eden yıldızların konumlarına vurgu yapmaktadır.

Bilim insanları, evrende yaklaşık yetmiş milyar trilyon yıldız olduğunu hesaplamışlardır.

2.3 Evrenin Yasaları Üzerine Bilim İnsanlarının Görüşleri

2.3.1 Müslüman Bilim İnsanları

1. Zekeriya el-Naçar Zekeriya el-Naçar, evrenin kusursuz tasarımındaki mükemmelliği, Yaratıcının varlığı ve birliği için güçlü bir delil olarak göstermiştir.

⁸⁷ Chris Deziel: Bu kavram, Newton'un ortaya koyduğu kütle çekimi ve hareket yasalarının yanı sıra, Einstein'ın izafiyet teorileriyle açıklanan gök cisimlerinin hareketini ve yörüngelerinin belirlenmesini ifade eder. Bu sistemler, her bir gök cisminin belirli bir hız ve çekim kuvvetine tâbi olduğunu, böylece kâinattaki hareket düzeninin istikrarla sürdüğünü gösterir. es-Sallâbî, el-Mu'cizetu'l-Hâlide 40; Chris Deziel (28/12/2020), “Gravitational Factors of Our Eight Planets”, Sciencing.

⁸⁸ Vâkıa, 56/75–76

Evrenin uyumu, düzeni ve birbirine bağıllığı, Yüce Allah'ın büyüklüğünü ve eşsizliğini yansıtır. Bu uyum, en küçük atomlardan en büyük galaksilere kadar her varlık seviyesinde kendini gösterir. Allah'ın birliği, maddenin temel yapısının, ister canlı hücrelerde ister güneş sistemlerinde olsun, benzerliğinde açıkça görülür.

Ayrıca, kimyasal elementlerin kökeninin tamamının hidrojen atomuna indirgenebilmesi ve madde, enerji, zaman ve mekan arasındaki sıkı ilişki, yaratılışın bütünlüğünü ortaya koyar. Evrenin her yaratılışında çiftlerin varlığı prensibi de bu benzersizliği destekler. Tüm bu kozmik deliller, mutlak bir Yaratıcı'nın varlığına ve birliğine işaret eder ⁸⁹

2. Muhammed Ratib en-Nablusi³⁰ Nablusi, Allah'ın her şeyi kapsayan yaratışını bilimsel ve akli delillerle desteklemiştir. Allah, evreni ve içindeki tüm âlemleri, özellikle insanı, son derece hassas sistemlere göre yaratmıştır. En önemli sistemlerden biri sebep-sonuç ilişkisidir; bir olayın gerçekleşmesi için mutlaka bir sebebin var olması gerekir. İnsan akli da bu sebep-sonuç ilkesine dayanır; herhangi bir olayın sebepsiz gerçekleştiğini kavrayamaz. Evrenin bu kusursuz sistemle yaratılması ve insanın bu sisteme uygun olarak tasarlanması, Yaratıcının mükemmel planının göstergesidir ⁹⁰.

3. Abdülmecid ez-Zendani

Zendani, evrenin olağanüstü düzeni ve insan hayatına sunduğu nimetleri, bilge ve merhametli bir Yaratıcının eseri olarak tanımlar. Doğayı incelediğimizde, hayat için gerekli olan su, hava, rüzgâr ve atmosferdeki gazların ideal miktarlarda dağılımı gibi birçok mucizevi düzeni görürüz.

Atmosferdeki oksijen ve karbondioksit dengesi, yaşamın devamı için hassas bir şekilde ayarlanmıştır. İnsan solunum sistemi ise karmaşık ve sürekli çalışan bir mekanizmadır; farkında olmadan hayatımızı sürdürmemizi sağlar.

Tüm bu düzenlemeler, üstün bir akıl ve kudrete sahip Yaratıcının varlığını ve sonsuz hikmetini gösterir. Bu sistemlerin tesadüfen oluşması mümkün değildir. ⁹¹

⁸⁹ Zaghlûl en-Neccâr, *Medhal ilâ Dirâsati'l-İ'câzi'l- 'İlmî fi'l-Kur'âni ve's-Sünneti'n-Nebeviyye el-Mutahhara* 108.

⁹⁰ Nablusî, *Mausû'atü'l-İ'câzi'l- 'İlmî fi'l-Kur'âni ve's-Sünne*, 2 / 1.

⁹¹ Abdülmecid b. Azîz ez-Zendânî, *Tevhîdül-Hâliq*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 22.

4. Muhammed et-Tai

Iraklı fizik profesörü Muhammed et-Tai, evrenin kusursuzluğunun varlığını kanıtladığını belirtmiştir. Evrenin her küçük parçası, rastlantı ile açıklanamayacak kadar hassas ve düzenlidir. Bu düzen, Yaraticının birliğini ve büyüklüğünü gösterir. En küçük canlı detaylardan en büyük gezegenlere kadar her şeyde uyum ve bütünlük vardır. Bu uyum, Yaraticının kudretinin açık bir göstergesidir ⁹². 31

2.3.2 Gayrimüslim Bilim İnsanları

1. Charles Eugene

İsviçreli matematikçi Charles Eugene, bir protein molekülünün rastlantısal olarak oluşma olasılığını $1/10^{160}$ olarak hesaplamıştır. Bu sayı, gerçekleşmesi son derece düşük bir ihtimali ifade eder ve bu tür bir oluşum için evrendeki tüm maddeden çok daha fazlasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Ayrıca, bir protein molekülünün rastlantısal olarak Dünya üzerinde oluşması için gereken zamanın 10^{243} yıl olduğu tahmin edilmektedir. Bu, yaşamın rastlantısal oluşumunun zorluğunu ve imkânsızlığını ortaya koyar.

Proteinler, uzun amino asit zincirlerinden oluşur ve bu amino asitlerin doğru şekilde bir araya gelmesi, proteinin yaşam için uygun olmasını sağlar. Atomların yanlış birleşimi, proteinin işlevsiz veya toksik hale gelmesine neden olabilir ⁹³.

2. J. B. Leathes

İngiliz bilim insanı Leathes, atomların bir protein molekülü oluşturmak üzere nasıl bir araya gelebileceği yollarını incelemiştir. Bu inceleme sonucunda, olası kombinasyonların sayısının trilyonlarca (10^{48}) olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle, tüm bu kombinasyonların tesadüfen bir araya gelerek tek bir protein molekülü oluşturması mantıksız görünmektedir. Ancak proteinler, canlı olmayan kimyasal maddelerdir; canlılık ancak içinde gizemli ve bilinmeyen bir sır, yani sonsuz akıl—yalnızca Allah—var olduğunda canlanır. Allah, büyük hikmetiyle, böyle bir protein

92 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm* 16

93 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm*, çev. ed-Demirtaş Abdülmecîd Serhân, 1. baskı (Beyrut: Dârü’l-Kalem) 116 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm* 16.

molekölünün yaşam için uygun bir yapı olduğunu anlamış, onu inşa etmiş, biçimlendirmiş ve ona hayat sırrını bahşetmiştir ⁹⁴.

323. Albert Mackomb Winchester. Doğa bilimleri alanında çalışan bilim insanı Winchester, araştırmalarının başında şu soruları sormuştur: Bilim insanları, araştırmalarına derinleştikçe Allah’a olan inançlarını kaybeder mi? Yoksa inançları daha mı güçlenir? Bilimsel keşifler, yaratıcı varlığın varlığına şüpheyile mi yaklaşmalarına neden olur?

Bu sorular, birçok kişinin zihninde dolaşmaktadır ve bilim ile din arasındaki ilişki konusunda yanlış algıların oluşmasına yol açmıştır. Winchester, doğa bilimlerini öğrenmeye karar verdiğinde, teyzesi bu kararı kınamış ve bilimlerin o dönemde dini inançla çeliştiği, inancı tamamen yok ettiği görüşünü dile getirmiştir. Ancak Winchester, çeşitli bilim dallarını inceledikçe, yıllar içinde inancının güçlendiğini ve yaratıcıya olan kesin inancına ulaştığını belirtmiştir. Ona göre bilim, insanın Allah’ın kudretini daha iyi kavramasını sağlar ⁹⁵.

4. Irving William Neublatchi. Doğa bilimleri profesörü Neublatchi, bilimin dinle olan gerçek ilişkisini ve aralarındaki uyumu açıklamaktadır. Bilimin, dinin temel inançlarını ve kesin hükümlerini desteklemede önemli bir rolü olduğunu vurgular. Neublatchi’ye göre, dinî inançlar bilimsel keşiflerle derinlemesine desteklenebilir. Tarih boyunca bilim, kutsal kitaplarda yer alan birçok kehanetle büyük ölçüde uyum göstermiştir. Bu durum, gelecekte henüz bilim tarafından keşfedilmemiş daha birçok gerçeğin ortaya çıkacağını düşündürür.

Örneğin, astronomi alanındaki çalışmalar, evrenin sonsuz değil, eski bir başlangıcı ve kaçınılmaz bir sonu olduğunu göstermektedir. Bu, evrenin sonsuz ve başlangıcı olmayan olduğu görüşüyle çelişir. Evren sürekli değişim ve gelişim halindedir. Din ve bilim bu noktada kesişmekte ve Yaratıcı ile yaratılış hakkında ortak bir anlayışı güçlendirmektedir ⁹⁶.

94 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm* 15.

95 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm* 16.

96 Nokhbe min el-‘Ulemâ’ el-Amrikîyîn, *Allâh Yatajallâ fî ‘Aşr el-‘İlm* 17.

Bilim, doğası gereği ve kullandığı maddi yöntemlerle Allah'ın varlığını doğrudan gözlemleyip ölçemez ya da doğasını anlayamaz. Ancak evrendeki mucizeleri gözlemleyen birçok samimi astronom, bu geniş ve karmaşık evrenin bir düzenleyicisinin varlığına inanmıştır; bu varlığı göremesek ve özünü anlayamasak da. **Sonuç³³**: Yukarıda sunulan görüşlerden açıkça anlaşılmaktadır ki, hem Müslüman hem de gayrimüslim bilim insanları, bu kozmik yasaların ve keşiflerin, ancak tek bir yüce yaratıcıdan kaynaklanabileceği konusunda hemfikirdirler. Bu da yaratıcının birliğini ilan etmektedir. Ayrıca, sebep-sonuç ilişkilerinin Allah'ın elinde olduğu, evrenin hassas yasalarının varlık sebebinin hikmetli olduğu vurgulanmaktadır.

Batı aklının yaklaşık dört yüzyıl boyunca materyalist güçlere dayandığı şüphecî ve inanç karşıtı görüşler, özellikle astronomi ve fizik alanındaki bilimsel bulgular sayesinde, evrenin yaşam için uygun şekilde kusursuz tasarımı nedeniyle kesin bir şekilde çürütülmüştür.

2.3.3 Sebepe-Sonuç İlişkisi – İspat ve İnkâr Arasında

Allah Teâlâ bazı kanunlar koymuş, bu kanunlar çerçevesinde sebepler yaratmış ve bunlara sonuçlar bağlamıştır. Örneğin: Ateşin yakıcı bir özelliği vardır ve bu özellik ateşe bağlıdır. Ancak İbrahim (a.s.)'ın kıssasında bu özelliğin durdurulduğunu görüyoruz. Peki bu özellik nasıl durduruldu? Buradan anlıyoruz ki, sebepleri ve sonuçları hareket ettiren bir kudret vardır ve bu kudret mucize vesilesiyle sebeplerin işleyişini durdurabilir. Bu sebeple sebep ve sonuç ilişkisini açıklamak önem arz etmektedir ki, akıllı zayıf bir kimse çıkıp “doğa etkendir” demesin. Gerçek şudur ki, doğayı yaratan ve ona emredip düzenleyen Allah'tır. O, sonuçlarını da belirlemişti ⁹⁷.

³⁴ Sebepe-Sonuç Kanunu Kavramı

97 en-Nabluşî, Bilimsel Mucizeler Ansiklopedisi: Kur'an ve Sünnet'te, 1 / 2, “Allah hakkında şüphe mi var?”, Hamid el-Merzûk (Beyrut: Bisan Yayınları, 2004). Aygün, Fatma. “ALLAH'IN VARLIĞI'NI AKLEN BİLMEYE

Sebeplerin sonuçlar üzerindeki etkisi, aklın ilkelerinden biridir ve insanların alışıldık, düzenli bir sistem içinde hareket etmesinin temelidir.⁹⁸

Örnek: Açlık hissini gidermek için yemek yemek gerekir; yanık, ateşin sonucudur. Eğer ateş yakıcıysa, sebep-sonuç ilkesinin zorunluluğu gereği, bu ilişki değişmeden kalmalıdır. Her olayın belirli bir sebebi olmalıdır ve sebeplerin etkisi gerçekleşmeden kalmaz. Doğanın yasalarından üstün bir kudret ve kanun yoktur. Ancak bu kanun bozulduğunda ve alışılmış düzenin dışına çıkıldığında –örneğin ateşin yakmaması, bir kadının erkekle ilişkide bulunmadan çocuk doğurması, denizin bir asa işaretiyle ikiye ayrılması gibi– mucizeler meydana gelir. Bu mucizeler peygamberlere verilen delillerdir ve muteber kaynaklarla bize nakledilmiştir. Bu da ancak bu kanunları yoktan var eden, dilediği şekilde yöneten üstün bir kudretin varlığını gösterir. Bu kudret, doğa yasalarının da üstündedir ve evreni insanlığın hizmetine sunan ilahi bir güçtür.⁹⁹

2.3.4 Doğa Kanunlarının Aşılabilirliği³⁶

Evrenin işleyişini sağlayan ve insanın günlük hayatındaki birçok olguyu düzenleyen doğa yasaları, evrenin yaratıcısı olan Allah'ın eseridir. Allah'ın mutlak kudreti vardır ve bu yasaları devam ettirme ya da değiştirme yetkisine sahiptir. Yoktan suyu var eden Allah, parmaklardan su çıkarmaya da muktedirdir. Kütle çekim yasasını yaratan Allah, bazı varlıkları bu yasa dışında tutarak onları göğe yükseltebilir. Bu tür olaylar, seçkin kullarına verilen mucizelerdir ve peygamberliğin doğruluğuna birer delildir. Sağduyulu bir akıl, mutlak kudrete sahip olan Allah'a iman eder ve bu sebeple doğa yasalarının aşılabileceğini reddetmez. Çünkü hayat, insan ve evren mutlak iradenin kontrolü altındadır. O bir şeye “Ol!” dediğinde, o şey hemen olur.¹⁰⁰

98 Celâlüddîn Saîd, Felsefî Terimler ve Deliller Sözlüğü (Tunus: Dârü'l-Cenûb li'n-Neşr, 1994) 237. Ömer Süleymân el-Eşkar, Allah'a İman (Ürdün: Dârü'n-Nefâis, 1999) 73.

99 en-Nâbulî, Kur'ân ve Sünnet'te İlmî Mucizeler Ansiklopedisi, 1 / 2; Allah Hakkında Şüphe mi Var? Hamd el-Merzûk (Beyrut: Dâr Bisân, 2004) 123–124; Aygün, Fatma. “Allah'ın Varlığını Aklen Bilmeye İlişkin Mâtürîdî'nin Hudûs Delili (Hadesü'l-A'yân Delili)”, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, t.y 20.

100 Mustafa Muslim, Kur'ân'ın Mucizeliği Üzerine Araştırmalar 18.

Kur'an, rivayet ve mütevatir tarihî kaynaklarla sabittir ki, olağanüstü mucizeler meydana gelmiş ve evrenin alışılmış düzeni zaman zaman bozulmuştur. Bu, akaid ve usûl kitaplarında geniş şekilde işlenmiş, semavî din mensupları nezdinde kesin gerçekler arasında yer almıştır ¹⁰¹.

³⁷ Hiçbir Müslüman mucizeleri inkâr etmemiştir, sadece tümüyle nübüvveti reddeden bazı filozoflar ve sapkınlar bu inkârı dile getirmiştir. Günümüzde de bazı batı düşüncesinden etkilenmiş, bozuk fikirli reformcular bu yola sapmışlardır. Bu kişiler mucizeleri te'vil etmiş ve açık anlamlarından uzaklaştırmışlardır. Akılcılığı gerekçe göstererek mucizeleri maddi sebeplerle açıklamaya çalışmışlardır. Bu yaklaşıma sahip olanlar arasında Muhammed Abduh, Muhammed Ferîd Vecdî ve aydın siyasetçi Hüseyin Heykel. gibi Avrupa düşüncesinden etkilenen kişiler yer almaktadır.

2.3.5 Sebep ve Sonucun Etkisi: İspatı ve Yorumları

Sebep-sonuç ilişkisi, doğa yasalarının zorunluluğu, bu yasaların kırılıp kırılmayacağı gibi konularda farklı mezhep ve görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki başlıca kelâmî mezheplerin görüşleri şöyledir:

Birinci Görüş: Mu'tezile Mu'tezile, kader konusundaki görüşleriyle Kaderiyye mezhebiyle benzerlik gösterir. Onlara göre insan fiillerini kendi başına yaratır ve tamamen bağımsız olarak icra eder. Bu nedenle insan yaptığı tüm fiillerin sorumluluğunu üstlenmelidir. Ayrıca, doğadaki sebepler (ateş, su vb.) kendi özlerinde etkilidir ve Allah'ın iradesine bağlı değildir. Ateş kendi doğası gereği yakar; bunda Allah'ın bir müdahalesi yoktur ¹⁰².

İkinci Görüş: Eş'arîler. Eş'arîler cebrî görüşü benimsemişlerdir. Onlara göre sebeplerin özünde bir etkisi yoktur; etkili olan yalnızca Allah'tır. Ateşin yakma etkisi yoktur, sadece Allah ateş bulunduğu yakma fiilini yaratır. Su da aynı şekilde boğmaz, Allah suyun varlığıyla birlikte boğma fiilini yaratır. Bu, Allah'ın sebep-sonuç

¹⁰¹ Durmuş Özbek, "Hârikulade Olaylar (Mucize, İrhâs, Kerâmet, Meûnet, İstidrâc, İhânet)", SÜİF Dergisi, sy. 7, 1997 192.

¹⁰² El-Ezher Mecmuası'nı on yılı aşkın bir süre boyunca çıkarmıştır. Dînî ve belgesel nitelikte birçok eseri kaleme almıştır. En önemli eserleri arasında Kenzü'l-'Ulûm ile Bilim ve Felsefe Işığında Hz. Muhammed'in Hayatı adlı çalışmaları yer alır. Ancak, Batı düşüncesinden etkilenmesi nedeniyle İslâmî ilkelere ve usûllere aykırı sıra dışı bir düşünce çizgisine sahiptir. Önceki kaynak 602.

ilişkinin bir alışkanlık (âdet) olarak takdir etmesiyle oluşur; sebeplerin gerçek bir tesiri yoktur.

Üçüncü Görüş: Mâtürîdîler. Mâtürîdîler ve ehl-i hadis bu konuda mutedil bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Mâtürîdîler, doğal güçlerin ve tabiatların etkisini kabul ederler; fakat bu etkinin Allah'ın kudreti ve iradesiyle gerçekleştiğine inanırlar. Yani Allah sebepleri ve sonuçları yaratmış, aralarında bir bağ kurmuştur. Sonuç, sebep aracılığıyla meydana gelir. Bu, eş'arîlerin dediği gibi yalnızca bir zamanî birliktelik değil, gerçek bir bağıdır. Ancak bu bağ, Allah'ın izni ve iradesiyle geçerlidir ¹⁰³.

Örnek: Ateş yakar çünkü Allah ona yakma özelliğini yerleştirmiştir. Ancak bu özellik Allah'ın iradesinden bağımsız değildir.

Sonuç:

Mu'tezile sebeplere gereğinden fazla bağımsızlık vererek Allah'ın kudretini sınırlandırmıştır. Buna karşın Eş'arîler sebeplerin etkisini tamamen reddederek onları işlevsiz hale getirmiş ve iradeyi ortadan kaldırmıştır. En dengeli ve hem akla hem şeriata uygun görüş ise Mâtürîdîlerin ve ehl-i hadisin görüşüdür. Bu görüş, sebeplerin etkinliğini kabul eder; ancak bu etkinliğin Allah'ın irade ve kudretine bağlı olduğunu da ifade eder.

Bu orta yol yaklaşımı, evrendeki sebep-sonuç ilişkisini korurken Allah'ın mutlak kudretini de ihlal etmez. Böylece sebeplerle sonuçlar arasındaki ilişki, ilahi irade çerçevesinde daha kapsamlı şekilde anlaşılır¹⁰⁴.

Doğalcıların (Naturalistlerin) Görüşü. Bu meselede farklı bir görüş de doğalcılara aittir. Doğa filozofları ve bilim insanları, sebeplerin özünde etkili olduğuna ve hiçbir şeyin bu yasaları aşamayacağına inanırlar. Onlara göre doğa kanunları zorunlu, sabit ve düzenlidir. Bu kanunlarda sapma ya da tesadüfe yer yoktur. Evren bu kurallar çerçevesinde işler ve değişmez. Bu görüşe sahip olanlardan bazıları evrenin bir yaratıcısı olduğunu kabul eder; ancak bu yaratıcının yetenekleri sınırlıdır. Bu gruba

¹⁰³ Muhammed Ferîd Vecdî (1878–1954), Mısırlı bir yazar ve İslâm düşünürüdür. 1878/1295 yılında Mısır'ın İskenderiye şehrinde doğmuş, 1954/1373 yılında Kahire'de vefat etmiştir.

¹⁰⁴ Muhammed Hüseyin Heykel (1888–1956), modern Arap edebiyatının ve millî düşüncenin öncülerinden sayılan tanınmış bir Mısırlı edebiyatçı ve siyasetçidir. Hıdiv Hukuk Mektebi'nde hukuk eğitimi almış ve 1909'da mezun olmuştur. Ardından Sorbonne Üniversitesi'nde ekonomi ve siyaset alanında doktora yapmıştır. Avukatlık ve gazetecilik yapmış, Ahmed Lutfi es-Seyyid ile yakın ilişkiler

örnek olarak Aristoteles, Baruch Spinoza gibi filozoflar verilebilir. Diğer bazıları ise yaratıcıyı tamamen inkâr eder. Bertrand Russell ve Jean-Paul Sartre gibi materyalist filozoflar buna örnektir.¹⁰⁵

Bu konuyu ele almamın temel nedeni mucize meselesinin doğrudan sebep-sonuç ilişkisiyle ilgisi olmasıdır. Örneğin İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılması olayında, doğalcıların kabul ettiği yakıcı özellik ortaya çıkmamıştır. Doğa yasaları aşılmıştır. Bu da bu yasaları koyan, yöneten ve dilediğinde askıya alabilen üstün bir kudretin varlığını ispatlar. Allah, bu kanunları hikmeti ve iradesiyle yaratmış ve hiçbir şeye bağlı kalmaksızın onları idare etmektedir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AKAID BİLİMİ İLE KOZMİK BİLİMLER ARASINDAKİ BAĞLANTI

3.1 İslam Dini ile Kozmik Bilimler Arasında Bütünleşme ve Tamamlama

3.1.1 İslam Akaidi ile Kozmik Bilimler Arasındaki Bütünleşmenin Önemi ve Bilgi İnşasındaki Etkisi. **Birinci: Din ile Bilim Arasındaki Bütünleşme**

Bu uyum, İslami ve bilimsel temellerden doğan, teorik, uygulamalı ve pratik bilimlerin entegrasyonunu teşvik eden bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu entegrasyonun amacı, bilgi ve eylemi birleştiren kapsamlı bir metodoloji oluşturmaktır. Bu bütünsel vizyon, insan için hem dünya hem de ahirette mutluluğu hedefleyen açık ve kapsamlı bir yol haritası çizer. Din ve kozmik bilimler, insanın dünya ve ahiret hayatında onurlu ve mutlu yaşaması için birbirini tamamlar. Din, güzel öğüt verme ve erdeme çağırma yolunu izler; kalpleri günahlardan arındırır ve temizler; insanı yaratılışın sırları ve evrenin büyüklüğü üzerinde düşünmeye davet eder. Bilim ise, insanın Allah'ın evrendeki ayetlerini anlamasında ve sırlarını keşfetmesinde rehber olan ışıktır.

Şeriat ilimleri ile fen bilimleri arasındaki bütünleşme, özellikle bazı fıkhi meselelerin anlaşılması ve çözümünde bilimsel kuralların zorunlu hale gelmesiyle kendini gösterir.

Örnekler:

¹⁰⁵ kurmuştur. Hür Anayasalılar Partisi'ne katılmış, bu partinin ve Senato'nun başkanlığını yürütmüş, ayrıca birçok kez Maarif Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Siyâse gazetesini kurmuştur. Zeyneb adlı romanı modern dönemde yazılmış ilk Arap romanı kabul edilir. Ancak o da, birçok diğer düşünür gibi, sapkın Batı kültürü ve düşüncesinden etkilenmiştir. Önceki kaynak 678.

Zekat meselelerinde kesir kurallarının uygulanması; özellikle yıllarca zekatını vermeyi unutanların durumu gibi karmaşık konularda. Matematiksel oranların kullanımı; örneğin Halil bin Ahmed'in düzenlediği Aruz ilmi ve müzik bilimi gibi alanlarda. Bu bütünleşme, şeri meselelerin hassas ve sistematik çözümlerine katkı sağlar¹⁰⁶.

İkinci: Bilimin İmanı Güçlendirmedeki Rolü. Bilim, din alimlerinin kalpları sağlamlaştırmak ve şüpheleri gidermek için kullanabileceği güçlü bir araçtır. Aynı zamanda inancı savunmanın ve ateist saldırılarına karşı kalkan olmanın aracıdır. Tarihte, felsefe, doğa bilimleri ve astronomide başarılı olmuş, insanları bu bilimleri öğrenmeye teşvik etmiş ve bu sayede imanlarını güçlendirmiş birçok din alimi vardır. Bunlar arasında: Harezmi, El-Kindi, İbn Heyyan, İbn Sina, İbn Heysem (matematikçi ve fizikçi), Endülüs'lü astronom İbn Zerkala, İbn Rüşd ve diğerleri yer alır. Bu alimler, dünyevi bilimler ile İslami ilimleri birleştirmişlerdir.

40Üçüncü: Din ile Bilim Arasındaki Uyum. Din hiçbir zaman kozmik bilimlerle çatışmamıştır; aksine evrenin sırlarını araştırmaya ve yaratılışın büyüklüğüne işaret etmeye teşvik etmiştir. Kozmik bilimler, yaratılışın mucizeleri ve Allah'ın sanatının delilleri olarak görülür; bu da insanı yaratıcıya teslim olmaya yönlendirir. Bu uyumun temelinde birkaç faktör vardır: Akıl ile Naklin Birliği

Kitap ve sünnetten açık ve doğru metinlerin sağlam akılla çelişmesi düşünülemez; böyle bir çelişki mantıken ve şer'i olarak imkânsızdır.

Bilimin Kutsallığı ve Dine Bağlılığı Bilimin kutsallığı, dinle olan sıkı bağından kaynaklanır ve iki açıdan ortaya çıkar: Bilginin değeri: Her türlü bilgi arayışı en büyük ibadetlerden sayılır; bilimsel araştırma alanı, ibadet mahalli kadar kutsaldır.

Metodolojik araçlar: Hadislerin kutsallığı, İslam alimlerini araştırma ve inceleme metodolojilerini titizlikle geliştirmeye yöneltmiştir. Bu metodoloji, sadece hadis ilmi değil, tüm bilimsel gerçekler için geçerlidir. Bu yaklaşım, vahye dayalı ilimler (usulü fıkıh, hadis, akaid vb.) ile uygulamalı bilimler (tıp, eczacılık, matematik, astronomi) arasında genel bir bilgi etkileşimi ve metodolojik bütünleşmeyi sağlamıştır. Sonuç olarak, İslami bilgi çerçevesinde konular ve yöntemler uyum içinde olmuştur.

106 er-Râzî, Me'âlimu Uşûli'd-Dîn, 102; Ebü'l-İzz el-Hanefî, Şerhu'l-'Akîdeti't-Taḥâviyye, 212; Muhammed Ramazan el-Bûtî, Kübrâ'l-Yakîniyyâtî'l-Kevniyye (Şam: Dârü'l-Fikr, 1997) 221-222.

41Dördüncü: İslam Perspektifinden Bilim ve Din. İslam, bilim ile din arasında uyum ve bütünleşmeyi savunan bir dindir; Orta Çağ'da Batı'da kilise ile düşünürler arasında yaşanan çatışmalardan farklıdır. İslam, bilimi teşvik eder ve öğrenmeyi her Müslüman için farz kılar.

İslam dünyası, Arap coğrafyasında başlayan ve daha sonra İslam fetihleriyle yayılan köklü bir bilim devrimine sahne olmuştur. Bu devrim, Kur'an ve sünnetin rehberliğinde, teorik ve metodolojik açıdan bilim tarihine önemli katkılar sağlamıştır. Kur'an, birçok ayette bilimsel ve astronomik meselelere işaret ederek Allah'ın büyüklüğünü göstermiş ve insanları evrenin sırlarını keşfetmeye çağırmıştır. Bu çağrı, bilgi denizine dalmak ve bilim hazinelerini ortaya çıkarmak için bir davettir; bu da Allah'ın evrendeki kanunlarını anlamaya götürür.

Beşinci: Akıl ile Vahiy Arasındaki Bütünlük

Din ile bilim, insanın hem görünen hem de gayb âlemindeki varlığını ve amacını anlamasına imkân tanıyan bütüncül bir bilgi sistemi oluşturur. Bilim, aklın şehadet âlemindeki bilgileri keşfetmesine kapılar aralarken; vahiy, bilimin idrak edemediği gerçekleri — gayb âlemiyle, varlığın sebepleri ve gayesiyle ilgili meseleleri — kapsamlı biçimde açıklar. Bu bütünlük sayesinde akıl, hem kendi idrak sınırları içindeki bilgileri hem de vahyin sunduğu kesin ve tatmin edici cevapları bir arada değerlendirerek kuşatıcı bir bakış açısına ulaşır. Zira vahiy, akli hakikate yönlendirerek gönle huzur verir. Bilimin cevaplayamadığı “Niçin?” sorusu, vahyin asli görevlerinden biridir.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Bu meseleyi detaylıca incelemek isteyenler, Ebü'l-Abbâs İbn Teymiyye'nin kıymetli eseri Der'u Te'ârûzi'l-'Akl ve'n-Naql adlı kitabına müracaat edebilirler. Zira müellif, akıl ile nakil arasında bir çelişki bulunmadığını kesin akli ve mantikî delillerle ispatlamış ve sahih nakille selim aklın tam bir uyum içinde olduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymuştur. Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed et-Tûsî, Kavâ'idu'l-'Aķā'id, tahkik: Mûsâ Muhammed Alî (Beyrut: Dâr 'Âlemü'l-Kütüb, 1985), 154.

3.1.2 Mütakellimlerin Yaratıcının Varlığını İspatlama Görüşleri

⁴²Tanrı'nın varlığını ispat etme meselesi, tarih boyunca filozoflar ve kelimcılar başta olmak üzere birçok düşünürü meşgul eden en önemli konulardan biri olmuştur. Bu bağlamda, Tanrı'nın varlığını aklî ve mantıkî delillerle ispatlamak ve inkârcıların iddialarını çürütmek temel hedef olmuştur. Kelam âlimleri, yaratıcının varlığını ispatlamak için aklî gözlemler ve mantıkî delillere dayanan çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Aşağıda, kelimcilerin bu amaçla başvurdukları en önemli deliller ele alınacaktır:

Birinci Delil: Hudûs ve İcad Delili (Kozmolojik Delil). Batı felsefesinde “kozolojik delil” olarak bilinen bu argüman, Mutezile, Eş'ariyye ve Matüridiyye gibi farklı kelam ekolleri tarafından Tanrı'nın varlığını ispatlamada temel delil olarak benimsenmiştir. Hudûs Delilinin Kavramsal Temeli: Kelamcılar, âlemin hâdis (sonradan var olmuş) olduğunu ve her hâdisin bir muhdis (var edici) tarafından yaratılması gerektiğini savunurlar. Onlara göre, âlemin temel bileşenleri olan cevherler ve arazlar sürekli değişim hâlinde. Bu değişim — geceyle gündüzün ardalanması, hareket ve sükûnun yer değiştirmesi, sıcaklık ve soğukluk, hayat ve ölüm gibi olgularla — gözlemlenebilir. Değişim, araza ait bir özelliktir ve her değişen şey hâdistir. Dolayısıyla arazlar hâdistir. Cevherler ise arazlardan bağımsız değildir; arazlarla sürekli bir ilişki içindedir. O hâlde, arazlara bağlı olan cevherler de hâdistir. Böylece, âlem cevherleri ve arazlarıyla birlikte hâdis olup bir muhdis tarafından yaratılmış olmalıdır. Bu muhdis ise, zorunlu varlık olan ve her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır. Bu delil iki temel önermeye dayanır:

Âlemin hâdis olduğu: Çünkü âlem değişime açıktır ve her değişen şey, daha önce yokken var olmuş demektir. Delilin temeli şudur: Cisimler ya hareket hâlinde ya da sâkindir. Hareket ile sükûn birbirini dışlayan zıt iki durumdur; aynı anda bir cisimde bir arada bulunamazlar. Bu, hem aklen hem de sezgiyle bilinen bir gerçektir. Arazlar, yani sıcaklık, soğukluk, hareket ve sükûn gibi nitelikler zamansal olarak

Bu meseleyi detaylıca incelemek isteyenler, Ebü'l-Abbâs İbn Teymiyye'nin kıymetli eseri Der'u Te'ârûzi'l-'Akl ve'n-Nakl adlı kitabına müracaat edebilirler. Zira müellif, akıl ile nakil arasında bir çelişki bulunmadığını kesin aklî ve mantıkî delillerle ispatlamış ve sahih nakille selim aklın tam bir uyum içinde olduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymuştur.

süreklilik arz etmez, sürekli yenilenir ve yaratılır. Cevherler, bu arazların taşıyıcısıdır ve onlardan ayrılmaz. Dolayısıyla, arazların sürekli yaratılması, cevherlerin de hâdis olduğunu gösterir. Bu durumda âlem, tüm unsurlarıyla birlikte hâdistir.

Hâdis olan âlemin bir muhdis'e ihtiyaç duyması: Eğer âlem hâdis ise, kendi kendine var olamayacağından bir yaratıcıya ihtiyaç duyar. Çünkü mümkün olan (olup olmaması eşit olan) bir şeyin varlık kazanabilmesi için varlık lehine tercihte bulunan bir fâile ihtiyaç vardır. Kâinat, var olmadan önce yoktu. Mümkün bir varlık, kendiliğinden değil, ancak varlığı tercih eden bir sebep sayesinde vücuda gelir. Kur'an-ı Kerim'de bu hakikat şöyle dile getirilir:

“Yoksa onlar, hiçbir şey olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendi kendilerini mi yarattılar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar kesin olarak inanmıyorlar.”¹⁰⁸.

Bu ayet, akli sorgulamakta ve iki ihtimali reddetmektedir: Yoktan kendi kendine oluşum ve kendi kendini yaratma. Bu iki ihtimal de aklen imkânsızdır. O hâlde, ezeli ve kadim bir yaratıcı vardır ki bu da Allah Teâlâ'dır¹⁰⁹.

⁴⁴Batılı filozofların bu delili mantıkî biçimde şöyle formüle ettikleri görülür: Varlığa bir başlangıçla giren her şeyin bir sebebi olmalıdır. Evrenin bir başlangıcı vardır. O hâlde evrenin de bir sebebi olmalıdır ve bu sebep, zorunlu varlık olan Allah'tır

İkinci Delil: Nizam ve Tasarım Delili. Bu delil, kelamcılarının yanı sıra birçok düşünür tarafından da Allah'ın varlığını ispatlamada kullanılmıştır. Açıklığı, ikna gücü ve herkesin anlayabileceği sadelikte olması bakımından etkili bir delildir¹¹⁰. Bu delil iki temel önermeye dayanır: Duyusal gözlem: Doğada hüküm süren düzen, uyum ve hassas sistem, doğrudan gözlemle ya da bilimsel araçlarla açıkça fark edilmektedir. Akli değerlendirme: Bu düzenin ve uyumun bir amacı olduğu akıl yoluyla anlaşılır. Bu kadar kusursuz bir düzenin tesadüfen oluşmuş olması aklen mümkün değildir; aksine bu, bilgili ve iradeli bir Yaratıcının işi olmalıdır¹¹¹. Modern bilim insanları arasında da bu delil “kozmetik tasarım delili” veya “gayeli düzen delili” olarak bilinir. Bu görüşe göre evren, insan yaşamına elverişli olacak şekilde özel olarak düzenlenmiş ve

¹⁰⁸ Tûr, 52/35-36

¹⁰⁹ Abdülmelik b. Abdullâh el-Cüveynî (ö. 438/1047), el-'Aķidetü'n-Nizâmiyye, tahkik: Muhammed Zebîdî (Beyrut: Dâr Sebîlü'r-Reşâd,) 136.

tasarlanmıştır. Hristiyan ilahiyatçı Frank Turek, I Don't Have Enough Faith to Be an Atheist (Ateist Olmak İçin Yeterli İmanım Yok) adlı eserinde bu delili şöyle formüle etmiştir: Her tasarım bir tasarımcıyı gerektirir. Evren olağanüstü derecede karmaşık ve düzenli bir tasarıma sahiptir. O hâlde evrenin bir tasarımcısı vardır¹¹². Kur'an'da bu delile sıkça atıf yapılır. Örneğin: “Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara faydalı şeyler taşıyan denizdeki gemilerde...” (Bakara, 2/164).

Bu ayet, göklerin ve yerin yaratılışı, gece-gündüz döngüsü, denizlerde seyreden gemiler gibi birçok örnekle ilahî düzenin insan yararına nasıl işlediğini gözler önüne sermektedir.¹¹³

Üçüncü Delil: İmkân ve Vücup Delili. Bu delil, Allah'ın varlığını ispatlamada kelimcilerin en çok başvurduğu aklî delillerden biridir. Bütün kelim mezhepleri tarafından benimsenmiştir¹¹⁴. Bu delil, varlıkların üç kısma ayrılması esasına dayanır: Vacibu'l-vücûd (Zorunlu Varlık): Akıl, varlığının zorunlu olduğuna hükmettiği, yokluğu tasavvur edilemeyen varlıktır. Kendi kendine var olan ve varlığı başka bir şeye bağlı olmayan, bütün varlıkların kaynağı olan varlıktır¹¹⁵. Mümteni'ü'l-vücûd (İmkânsız Varlık): Aklın, gerçeklikte varlığını imkânsız gördüğü şeydir. İçsel yapısı gereği var olamaz. Örneğin: Sebepsiz bir sonucun var olması, çelişik iki niteliğin aynı anda bulunması gibi¹¹⁶. Mümkünü'l-vücûd (Mümkün Varlık): Varlığı da yokluğu da

¹¹⁰ Tûr Sûresi, 35–36 ayet.

¹¹¹ Gazzâlî, *Ḳavâ'idu'l- 'Aḳā'id*, thk. M. M. Alî, 2. bs. 154.

¹¹² Ebû Hâmid el-Gazzâlî, *Hikmetullâh fî Maḥlûḳâtihî* 8.

¹¹³ Sâmi el- 'Âmirî, *Peki Allah'ı Kim Yarattı?* (Londra: Tekvîn Araştırmalar Merkezi, 2017) 29.

¹¹⁴ Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî (ö. 671/1273), *Keşfü 'an Menheci'l-Edille fî 'Akāidi'l-*

¹¹⁵ Heysem Talaa, *Başâ'ir*, 43–44.

mümkün olan, yani eşit oranda bulunabilecek şeydir. Ancak varlık kazanabilmesi için bir tercih edici sebebe ihtiyaç duyar. Sebep yoksa yoklukta kalır. Cansız varlıklar ve canlılar bu sınıfa girer¹¹⁶. **⁴⁶Delilin Açıklaması:**

Aklî hüküm çeşitlerine göre, her şey üç kısımdan birine girer: ya vacibü'l-vücuddur, ya mümteniü'l-vücut (imkânsız varlık) ya da mümkünü'l-vücuttur. Bu kâinatın bir var edicisi (mûcidi) olduğuna göre, o da bu üç kısımdan birine dâhil olmak zorundadır. Buna göre, analiz şu şekilde olur:

1. Kâinatın mûcidi mümteniü'l-vücut olamaz:

Çünkü mümteniü'l-vücut, hiçbir şekilde var olması mümkün olmayan şeydir. O, mutlak yokluktur. Yokluk ise varlığı meydana getiremez; çünkü bir şeyden yoksun olan, onu veremez. Bu nedenle, mümteni olan bir şeyin kâinatın kaynağı olması aklen imkânsızdır.

2. Kâinatın mûcidi mümkünü'l-vücut olamaz⁴⁷:

Çünkü mümkün varlık, var olabilir de olmayabilir de. Onun varlığı, onu var eden bir sebebe bağlıdır. Eğer kâinatın mûcidi mümkünse, onun da bir sebebe ihtiyacı olur. O sebep de mümkünse, onun da bir sebebi gerekir. Bu durum sonsuza dek giderse teselsül olur; yahut sebep-sonuç birbirine dayanırsa devr olur. Her iki durum da aklen bâtıldır. Dolayısıyla, kâinatın mûcidi mümkün varlık olması da imkânsızdır.

3. Geriye sadece, kâinatın mûcidi vacibü'l-vücut olması kalır:

Eğer mûcid ne mümteni ne de mümkünse, o halde vacibü'l-vücut olmalıdır. Yani varlığı başkasına bağlı olmayıp, bizatihi var olan bir varlık. O, her şeyin kaynağı ve yoktan var edenidir. Böylece, kâinatın varlığı ne teselsüle ne de devre ihtiyaç duymadan açıklanabilir. Bu da gösterir ki, kâinatın mûcidi vacibü'l-vücut olan Allah Teâlâ'dır.

Ehli Hadis'in Yaratıcının Varlığını İspattaki Yöntemi:

Ehli hadis'in Allah'ın varlığını ispat etme yöntemi; akıl, duyular, fitrat ve nakli bir araya getiren bütüncül bir yaklaşıma dayanır. Bu yöntem; aklî ve naklî deliller arasında denge kurar, kesin ve mantıklı kanıtlar ortaya koyar ve yaratıcıya dair

¹¹⁶ İbrâhîm Ahmed ed-Dîbû, Kelâm İlmi Üzerine (A'zâz: Gaziantep Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi) 60.

şüpheleri giderir. Bu deliller öyle bir üslupla sunulmuştur ki, hem halk hem de âlim, fakih ve filozoflar tarafından anlaşılabilir niteliktedir. Böylece her kesime hitap eder. Ehli hadis, bu sağlam yöntemi Kur’ân-ı Kerîm ve sünnetten istinbat etmiş, insanlara davet ve tebliğ amacıyla ilmî ve terbiyevî bir üslupla sunmuştur. Bu yöntem, imanı kuvvetlendirme ve hakikatleri ispatlama noktasında büyük başarılar sağlamıştır¹¹⁷.

1. Akıl Delili:⁴⁸

Akıl, bu varlıkların nasıl meydana geldiğini değerlendirirken, dört ihtimali ortaya koyar: Ya bu varlıklar kendi kendine var oldu, ya tesadüfen meydana geldi, ya da hiçbir şeyden yaratıldı, yahut onları dış bir varlık yarattı.

Bu varlıkların kendi kendine var olması aklen imkânsızdır; çünkü yok olan bir şey kendini var edemez.

Tesadüf de düzenli ve kusursuz bir sistemi meydana getiremez.

Bir gemi veya yük dolu bir uçağın pilot ve mürettebat olmadan çalışamayacağını akıl kabul etmiyorsa, bu muazzam evrenin kendiliğinden, yaratıcısız meydana gelmesini nasıl kabul edebilir?

Yine “hiçbir şeyden yaratılma” ihtimali de sebep-sonuç yasasına göre mümkün değildir. Çünkü bu temel aklî prensibe göre, her varlığın bir nedeni olmalıdır. Geriye yalnızca şu ihtimal kalır: Bu varlıkları dış bir varlık yaratmıştır. Bu yaratıcı, mutlak bilgi, kudret ve irade gibi kemâl sıfatlarına sahip olmalıdır. Bu sıfatlar ise ancak yüce Allah’ta bulunur.

İmam Ebû Hanîfe’ye, tanrıtanımazlığa meyleden “Sümeniyye” fırkasından bir grup gelerek Allah’ın varlığı konusunda tartışmak istediler. Ebû Hanîfe onlara iki gün sonra cevap vereceğini söyledi. İki gün sonra geldiğinde şöyle dedi: “Bir gemi düşündüm; yüklerle dolu bu gemi, suda ilerliyor, limana ulaşıyor, yüklerini boşaltıyor, sonra da kaptan ve tayfa olmadan geri dönüyor.” Onlar da: “Bu imkânsız bir şey!” dediler. Bunun üzerine Ebû Hanîfe dedi ki: “Bunu aklen kabul etmiyorsunuz da, bu muazzam evrenin sahipsiz, yaratıcısız meydana geldiğini nasıl kabul ediyorsunuz?” Böylece onları susturdu ve aklın temel ilkesiyle delil getirdi ¹¹⁸.

117 Heysem Talaa, Başâ’ir 45.

⁴⁹2. Duyuların Delili:

Duyular, Allah'ın varlığına dair kanıtlar sunar. Örneğin, bir insan ellerini göğse kaldırıp “Yâ Rab!” diyerek bir ihtiyacını dile getirir, sonra bu isteğinin gerçekleştiğini görürse, bu doğrudan bir duyusal deneyimdir. Bu deneyim, Allah'ın dualara karşılık verdiğini ve var olduğunu gösterir. Bu sadece bir kişiye veya zamana özgü değildir. Tarih boyunca pek çok insanın duasının kabul edildiği olaylara şahit olunmuştur. Örneğin, bir bedevî Peygamber Efendimiz'e ﷺ gelerek kıtlık nedeniyle dua etmesini istedi. Peygamberimiz dua etti ve Allah yağmur yağdırdı. Bu olay da, Allah'ın kudretini ve varlığını duyularla gösteren bir örnektir¹¹⁹.

⁵⁰3. **Fıtrat Delili:** Fıtrat delili, Allah'ın varlığına dair diğer tüm delillerin temelini oluşturur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “İnsanları üzerine yarattığı Allah'ın fitratıdır. Allah'ın yaratışında bir değişiklik yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rûm, 30/30). İbn Teymiyye, bu fitrî delili şöyle açıklar: Tüm insanlar, fitratları gereği bir Yaratıcı'nın varlığını kabul eder, O'na boyun eğer ve O'nun iradesine teslim olur. Bu, şu açılardan kendini gösterir: İnsanların Allah'a olan muhtaçlıklarını ve O'na yönelme ihtiyaçlarını fark etmeleri, Zor zamanlarda Allah'a dua ile yönelmeleri. Başlarına gelen kaderî olaylara karşı teslimiyet göstermeleri, Allah'ın emirlerine doğal bir şekilde uyum sağlamaları. İnsan, doğası gereği Allah'ın Rabliği ve ilahlığını kabul edecek şekilde yaratılmıştır. O, doğrudan Allah'ın kuludur. Bu bilgi, herhangi bir ön bilgi veya öğretim olmadan fıtraten mevcuttur. Kişi bu inancın ayrıntılarını bilmeseyse bile, mükemmel sıfatlara ve fiillere sahip bir Yaratıcısı olduğunu fitrî olarak bilir. Bu zorunlu bilgi, ancak kalbin fitratını bozan dış etkenlerle (ebeveynlerin veya öğretmenlerin verdiği yanlış yönlendirmeler gibi) silinebilir. Nitekim Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra annesi babası onu Yahudi yapar, Hristiyan yapar veya Mecusî yapar.” (Buhârî, Cenâiz, 92)¹²⁰ İbn Teymiyye⁵¹ de bu konuda şöyle der: “Fıtratı bozulmamış olan herkes

118 Abdullah ed-Dümeycî, *Şerh Kitâbi'l-Îmân* (el-Câmi'a el-Âlemiyye li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Kuliyet Usûli'd-Dîn) 48.

119 İbn 'Useymin, *Şerhu'l-Akîdeti'l-Vâsiyye*, 75.

120 el-Buhârî, Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm b. Berdizbe (ö. 256/870), *Şaḥîhu'l-Buhârî*, thk. Cemâ'a min el-'Ulemâ' (Beyrut: Dâr Tavk el-Neçât, t. es-Sultânîyye, 1311) 22 / 100 (NO. 1385); Müslim b. el-Haccâc, *Şaḥîhu Müslim* 4 / 2047 (NO. 2658).

Yaratıcı'nın varlığını kabul eder ve O'nun kâinatın üzerinde olduğunu bilir.” Hatta insanlar ve cinler arasında geçmişten günümüze kadar Allah'ın varlığını inkâr etmeyenler çoğunluktadır. Bu, insanlık tarihinin ortak bir gerçeğidir ¹²¹.

4. Naklî (Şer'î) Delil:

Allah'ın varlığına dair naklî deliller, O'nun gönderdiği peygamberlerin getirdiği ilahî öğretilerde apaçık bir şekilde görülür. Bu öğretiler, insanların dünya ve ahiret saadetini temin eden hükümler içerir. Bu da onların kaynağının hikmet sahibi ve rahmet sahibi bir Rab olduğunu gösterir.

En büyük naklî delil ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu yüce kitap, insanları ve cinleri benzerini getirmekten âciz bırakmış, böylece onun Allah'tan gelen bir vahiy olduğu ortaya konmuştur¹²². Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden Allah'tır. Geceyi gündüze bürüyen O'dur; güneş, ay ve yıldızlar O'nun emrine boyun eğmiştir. Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de O'na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!” (A'râf, 7/54).

Yine Allah'ın varlığını gösteren bir başka delil de, O'nun peygamberleri göndermesi ve onları mucizelerle desteklemesidir. Bu mucizeler onların doğruluğunu gösterir ve onların, yüce, hikmet sahibi ve kadir bir Yaratıcı tarafından gönderildiğini kanıtlar. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Şüphesiz biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve onlarla birlikte kitap indirdik.” (Hadîd, 57/25)

Naklî deliller, aklî ve fitrî ilkelerle uyum içindedir ve ancak inat eden veya inkâra sapan kimseler tarafından reddedilir¹²³.

3.1.3 Yaratıcının Varlığını İspat Eden Akli Nükteler

Akli deliller ve gerçekler, açık ve temel kabuller üzerine kuruludur ve bu nedenle şüpheye yer bırakmazlar. Bilim insanları, yaratıcı varlığın ispatında ve inkârcılara karşı argüman sunmada bu delilleri kullanırlar. Bu deliller, temel dayanakları sebebiyle tartışmasız ve kesin kabul edilir. Aşağıda, Allah'ın varlığını ispatlamak için kullanılan bu akli deliller basitçe ve uygulamalı örneklerle açıklanacaktır. ¹²⁴

121 Teymiyye, Ahmed b. Abdü'l-Halîm b. Abdü's-Selâm, *Der'u Te'ârûzi'l- 'Akl ve'n-Nakl*, thk. İbn 'Useymin, *Şerhu'l- 'Akideti'l-Vâsiyye* 59.

122 Abdu'l-'Amâş Tallak, Alî Hamîd 'Âyid, “Allah'ın Varlığına Dair Naklî ve Akli Deliller”, el-'Aşr li'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-İctimâiyye, Kahire, sy. 4 (2023) 8.

Birinci: Delilsiz Tercihin (Ağırlığın) Geçersizliği

“Delilsiz tercihin geçersizliği” ilkesi, bir şeyin belirli bir düzen içinde sabit olduğu halde, dışarıdan bir etki olmaksızın bu düzenin değişmesinin mümkün olmadığını ifade eder. Bu, sağduyuya ve akla aykırıdır; çünkü bir şey ancak dışsal bir etkenle değişebilir. Akıl sahipleri, bir şeyin sebepsiz yere durumunu değiştiremeyeceği konusunda kesin kanaattedir.

Bu kavramı yaratıcı varlık meselesine uygularsak: Evren başlangıçta tamamen yokluk halindeydi. Varoluş ve yokluk ihtimalleri eşitti. Ancak varoluş lehine kesin bir üstünlük sağlayan dışsal bir güç olmalıdır. Bu büyük güç, evreni yaratan Allah’tır. Örnek olarak terazi düşünelim: Eğer terazinin kefeleri eşit ağırlıktaysa, biri diğerinden ağır olmaz. Ancak dışarıdan bir etki olursa denge bozulur. Terazinin bir kefesinin kendi kendine ağırlaşması akla aykırıdır.

İkinci: Sonsuz Sebepler Zincirinin Geçersizliği. Bu delil, evrenin sonsuz geçmişe sahip olduğu iddiasını çürütür. Evren ve içindeki varlıklar, birbirini takip eden bir zincir oluşturur; her halka, kendisinden önceki halka bağlıdır. Eğer bu zincir sonsuza kadar giderse, ilk sebep yok demektir ki bu akla aykırıdır. Zincirin bir başlangıç noktası olmalıdır; bu başlangıç, tüm diğer varlıkların varlığını mümkün kılar¹²⁵. Her halka kendi başına var değildir; varlığı önceki halkaya bağlıdır⁵³. Bu nedenle zincirin kendisi dışsal bağımsız bir güç tarafından yaratılmış olmalıdır.

İki olasılık vardır: Zincirin tamamı yoktur; çünkü var eden yoktur. Bu yanlıştır çünkü evren vardır. Zinciri yaratan, varlığı kendinden olan bağımsız bir güç vardır; bu güç zorunlu varlıktır ve Allah’tır.

Örnek: Bir bitkinin kökenini araştırdığımızda, her kişi size bitkinin başka birinden alındığını söylerse ve bu böyle sonsuza kadar devam ederse, bitkinin kökeni bulunamaz. Bu mantıken imkânsızdır. Aynı şekilde evrenin de sonsuz sebep zinciri olamaz; mutlaka bir başlangıcı vardır ve bu başlangıç Allah’tır.

Üçüncü: Döngü (Karşılıklı Bağımlılık) İddiasının Geçersizliği

123 İbn ‘Useymîn, *Şerhu’l-‘Akîdeti’l-Vâsiyye*, 59.

124 el-Bûtî, *Kübrâ’l-Yakîniyyâti’l-Kevniyye*, 79.

125 er-Râzî, *Me‘âlimu Uşûli’d-Dîn*, 102; Ebû’l-‘İzz el-Hanefî, *Şerhu’l-‘Akîdeti’t-Taḥâviyye*, 212; Muhammed Ramazan el-Bûtî, *Kübrâ’l-Yakîniyyâti’l-Kevniyye* (Şam: Dârü’l-Fikr, 1997) 221–222.

Bazı inkârcılar, evrenin kendi kendine, dış bir etkene gerek olmadan oluştuğunu iddia ederler. Örneğin, evrenin ilk maddelerinin kendi aralarında etkileşimle oluştuğunu, hücrelerin milyonlarca yıl içinde tesadüfen ortaya çıktığını savunurlar. Ancak bu görüş, mantiken “döngü” denen hataya düşer.

Döngü, bir şeyin varlığının başka bir şeye bağlı olması, ancak o diğer şeyin de varlığının birincisine bağlı olmasıdır. Bu durumda, her ikisi de var olamaz çünkü birbirlerine bağımlıdırlar. Akıl sahibi, var olmayan iki şeyin birbirini yaratamayacağını bilir.

Örnek:⁵⁴ “Zeyd’in varlığı Amr’a, Amr’ın varlığı da Zeyd’e bağlıdır” denirse, bu mantıksal bir çelişkidir. Çünkü her ikisi de var olmak için diğerine ihtiyaç duyar, oysa hiçbirinin varlığı bağımsız değildir.

Evrenin parçalarının birbirine bağlı olarak var olması mümkün değildir; her bir parça dışsal bağımsız bir sebebe ihtiyaç duyar. Bu nedenle evren, kendi kendine, tesadüfen oluşamaz. Mutlaka evreni yokluktan var eden bağımsız, mutlak güç vardır; bu güç Allah’tır ¹²⁶.

Sonuç: Bilim insanları farklı alanlardan ve görüşlerden olsalar da, akli ve nakli delillerle evrenin yaratıcı bir kudret tarafından var edildiği konusunda hemfikirdirler. Bu inanç, insanın fıtratında var olan ve akıl ile desteklenen en açık ve yüce gerçeklerden biridir. Allah’ın varlığını reddetmek, ancak fıtratı bozuk, akli zayıf ya da inat ve kibirle dolu kimselerden kaynaklanır. Bu kişiler, kalpleri mühürlenmiş, akılları felç olmuş ve “ölü kalpler” arasında yer almışlardır.

3.2 Çağdaş Ateizmin Köklerinin Sökülmesinde Bilimsel Yönelim

3.2.1 Modern Ateist Düşünce Akımları, Çeşitli Görünümleri ve Ortaya Çıkış Nedenleri

Ateizm, tarih boyunca hâkim olan insanlığın yaygın tasavvuruna aykırı, felsefi ve itikadi yeni bir olgudur. Bu olgu başlangıçta bireysel ve neredeyse etkisizken yüzyılda uluslararası sahada kayda değer bir etkiye sahip kurumlar ve gruplar aracılığıyla geniş bir nüfuz kazanmıştır. Kilisenin Avrupa’daki zulmü, halka karşı

¹²⁶ Teymiyye, Ahmed b. Abdü’l-Halîm b. Abdü’s-Selâm, *Der’u Te’ârûzi’l- ‘Akl ve’n-Naql*, thk. İbn ‘Useymin, *Şerhu’l- ‘Akdîti’l-Vâsiyye* 59.

baskıcı tutumu ve bilime karşı savaşının ardından, kilise mensupları ile ateist düşünceye sahip kişiler arasında bir çatışma patlak vermiştir. Bilim insanları, halkın kiliseye duyduğu öfkeden yararlanarak onu devirmeyi başarmış, pek çok mensubunu öldürmüş veya esir almıştır. Bu dönemde “Tanrı’nın ölümü” ve “dinin halkları esaret altına alan bir araç olduğu” gibi din karşıtı sloganlar öne çıkmış, bu da dinin toplumlardan tamamen dışlanmasına yol açmıştır. 19. yüzyılda ise, Tanrı’nın varlığını inkâr etme noktasında birleşen¹²⁷, ancak çerçeve ve detaylarda farklılık gösteren çeşitli ateist mezhep ve teoriler ortaya çıkmıştır. Burada, en öne çıkan mezhepleri, temel prensiplerini ve kurucularını ele alacağım¹²⁸.

3.2.2 Bilimsel Materyalist Mezhep

Mezhebin kurucusu Charles Darwin¹²⁹: Aydınlanma döneminde felsefi ve bilimsel düşünce üzerinde derin etkiler bırakan önemli şahsiyetlerden biri olarak kabul edilir. Darwin, Yaratıcı’ya inanç konusunda dalgalı bir seyir izlemiş, çeşitli vesilelerle evrenin bir yaratıcısı olmadığına dair kesin bir kanaate varamadığını ifade etmiştir. Bu nedenle, agnostik olarak sınıflandırılır—yani, bir Yaratıcı’nın varlığı veya yokluğu konusunda kesin bir delil olmadığından, iki ihtimalin de eşit derecede mümkün olduğunu savunanlar arasında yer alır. Bu tutum, bilimsel yöntemi benimseyen pek çok bilim insanı arasında yaygındır, zira ne Yaratıcı’nın varlığını ne de yokluğunu kesin olarak kanıtlayacak delillere ulaşmışlardır¹³⁰.

Darwin, Evrim Teorisi ile tanınmıştır. Bu teori, modern bilimdeki en önemli teorilerden biri olup, ateizmi desteklemek için kullanılmıştır. Ateistler, canlıların dünya üzerindeki kökenini bir Yaratıcı’ya ihtiyaç duymadan açıklayan bu teoriyi bilimsel bir

127 Abdullah b. Sâlih el-‘Ucayrî, İlhad Milisleri (Londra: Tekvîn Araştırma Merkezi, 2014), 10–11.

128 Abdurrahman b. Gâlib Avâcî, Modern Ateizm 100.

129 Charles Robert Darwin, doğal tarih, biyoloji ve jeoloji alanlarında uzmanlaşmış Britanyalı bir bilim insanıdır. 12 Şubat 1809’da İngiltere’nin Shrewsbury kentinde köklü bir bilim ailesinde doğmuş, 19 Nisan 1882’de vefat etmiştir. Darwin, tüm canlıların zaman zaman içinde ortak atalara dayanan bir süreçle evrimleştiği fikrini ortaya koyan evrim teorisinin kurucusu olarak tanınır. Ortaya koyduğu bu teori, insanlığın yaşamın tarihi ve gelişimi konusundaki anlayışını köklü biçimde değiştiren en önemli bilimsel 130 keşiflerden biri olarak kabul edilmektedir. Charles Darwin, Türlerin Kökeni, çev. Mecdi Mahmûd el-Milicî (Kahire: Yüksek Kültür Konseyi,) 17–18.

gerçek olarak benimsemişlerdir. Ancak teori, özellikle inançlı bilim insanları tarafından şiddetle eleştirilmiş, bilimsel açıdan eksiklikler taşıdığı ve ateizmi desteklemek için kullanılmasının yanlış olduğu savunulmuştur. Teori üzerindeki tartışmalar on yıllarca sürmüş, nihayetinde teorinin orijinal versiyonundaki pek çok hatayı ortaya çıkaran yeni bilimsel keşifler yapılmıştır. Buna rağmen, Darwin'in teorisi, ateizmi benimseyenlerin başlıca argümanı haline gelmiştir. Ateistler, evrim kavramını yalnızca insanın kökeniyle sınırlı tutmayıp, dinlerin ve hayatın diğer tüm yönlerinin evrimle açıklanabileceği iddiasını genişletmişlerdir. Böylece bu teori, tarihsel, sosyal, gerçekçi ve diğer pek çok alana uygulanır hale getirilmiştir.

Modern dönemde, ateizmi benimseyen ve yayılmasına katkıda bulunan önemli bilim insanları öne çıkmıştır. Bunların en dikkat çekici olanlarından biri, İngiliz biyolog Richard Dawkins'dir. Dawkins, çağdaş ateizmin en önemli teorisyenlerinden biri kabul edilir; yazıları ve fikirleri, ateistler tarafından referans alınan felsefi temellerin oluşmasında etkili olmuştur. Ünlü fizikçi Stephen Hawking de, "çoklu evrenler" gibi teorilerle evrenin kökenini ilahi yaratılış fikrinden uzaklaştırarak materyalist düşüncüyü desteklemiştir. Ayrıca, Kanadalı gökbilimci Lawrence Krauss, evrenin bir Yaratıcı'sı olmadığını savunan eserleriyle tanınmış; ateist filozof Sam Harris de bu akımın önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

Modern Dönemde Ateizmin Yayıcıları: Bu bilim insanları ve benzerleri, modern bilimsel materyalist ateist mezhebin belirgin bir yönelimini temsil etmektedir. Darwinist Teorinin Gençler Arasında Yaygınlaşması: Bu eğilim, özellikle Avrupa ve Amerika'daki ateistler arasında günümüzde en yaygın olanıdır. Son dönemde büyük bir yayılma göstermiştir ve bunun en önemli nedenlerinden biri, modern bilime dayandığı iddiasıdır¹³¹.

Bundan kasıt şudur:⁵⁶Darwinist teori, canlıların kökenini ve insanın maymundan evrimleşerek çeşitli aşamalardan geçtiği iddiasıyla, taraftarlarını Tanrı'nın olmadığı fikrine inandırmayı hedeflemiştir.

Şu gözlemlenmektedir: Bilimsel ateist mezhebin takipçileri, şüphe ve deney metoduna sıkı sıkıya bağlı olduklarını iddia ederler. Ancak gerçekte, bu iddialar kesin

131 er-Râzî, Me'âlimu Uşûli'd-Dîn, 102; Ebü'l-İzz el-Hanefî, Şerhu'l-'Akîdeti't-Taḥâviyye, 212; Muhammed Ramazan el-Bûtî, Kübrâ'l-Yakîniyyâtî'l-Kevniyye (Şam: Dârü'l-Fikr, 1997) 221-222.

bilimsel delillerden yoksundur ve olgular tarafından desteklenmemektedir. Üstelik, dayandıkları sözde bilimsel kanıtlar, aklî, mantıkî ve bilimsel temel prensiplere aykırıdır. Onlar, sebep-sonuç ilkesini reddederek evrenin ve insanın kör, mekanik bir süreçle tesadüfen ortaya çıktığını iddia ederler. Ayrıca evrenin ezeli olduğunu savunmalarına rağmen, bilim evrenin sonradan var olduğunu ispatlamıştır¹³².

Uygulamalı Çalışma: Günümüzde bu mezhebin, özellikle Avrupa ve Amerika'daki gençler arasında yaygınlaşması, ona büyük bir güç kazandırmıştır. Bunun başlıca nedeni, ateistlerin görüşlerini modern bilimin ilkelerine dayandırdıklarını iddia etmeleridir. Oysa bilim, bu teorideki pek çok çelişkiyi ortaya koymuş ve artık bir bilimsel gerçek olarak değil, şüpheli bir hipotez olarak görülmesine neden olmuştur. İsveçli biyolog Sören Lövttrup, Darwin'in teorisini "bilim tarihinin en büyük aldatmacası" olarak nitelendirmiştir.

Bu araştırmada, bilimsel materyalist mezhebin delillerini tam bir bölümde ele aldım. Mezhebin ileri sürdüğü en güçlü bilimsel delilleri ortaya koyarak, bu delillerin bilim ve bilim insanları tarafından nasıl çürütüldüğünü gösterdim. Aynı zamanda bu iddiaların zayıf yönlerini ortaya koyan noktaları da vurguladım.

3.2.3 Komünist Mezhep

Komünist mezhebin kurucusu Karl Marx'tır.

Karl Marx, bilimsel sosyalizmin ve komünizmin kurucusu olarak kabul edilir. Bu anlayış, ateizmi benimseyen en etkili teorilerden biridir. Marx'ın teorisine göre dinlerin ortaya çıkışı ve toplumsal değişimlerin nedeni, tamamen ekonomik etkenlere dayanır. Bu teori, materyalist determinizm (zorunluluk) esasına dayanır ve insan davranışlarının ve toplumsal düzenin temel itici gücünün maddi çıkarlar olduğunu savunur.

132 Aydınlanma Çağı, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan bir düşünce hareketidir. Bu hareket, akılcılık, özgürlük ve ilerleme değerlerini yaymayı amaçlamıştır. Aydınlanma, 17. yüzyılın sonlarında John Locke gibi maddeci düşünürlerle başlamış, 18. yüzyılda Voltaire, Jean-Jacques Rousseau ve Immanuel Kant gibi filozoflarla zirveye ulaşmıştır. Bu hareketin temel hedeflerinden biri, Hristiyanlığın hurafeleri ve kilise tahakkümüne karşı mücadele etmektir. Bunun sonucunda dine ve gayba dair her şeye karşı bir reddiye gelişmiş, bu fikirsel zeminde Fransız Devrimi gerçekleşmiş ve Avrupa'da kilise yönetimi tasfiye edilmiştir. Böylece maddeci düşünce Avrupa'da hâkim hale gelmiştir. Muhammed Elbehî, Modern İslam Düşüncesi ve Batı Sömürgeciliğiyle İlişkisi (Kahire: Vahbe Kütüphanesi.), 251.

Marx'ın ünlü sözü de bu anlayıştan doğmuştur: “İlah yoktur, hayat maddeden ibarettir¹³³.”

Marx, teorisini sosyalizmi yaymak, ateizmi savunmak ve din karşıtı fikirleri teşvik etmek için kullanmıştır. Dinin toplumdan tamamen dışlanması gerektiğini, dinin kötülüklerin kaynağı olduğunu, sosyalizmin ise köleleri özgürleştireceğini, yoksulların ve ezilenlerin haklarını koruyacağını ve halkların geleceğini garanti altına alacak güvenli bir yol olduğunu ileri sürmüştür. Bu anlayış Sovyetler Birliği, Çin gibi büyük devletler tarafından benimsenmiş ve halklarına dayatılmıştır. Bu ülkeler, dini tamamen toplumdan uzaklaştırmayı hedefleyen politikalar izlemişlerdir. Marx, kapitalizme ve dine şiddetle karşıydı ve “Din, halkların afyonudur” şeklindeki ünlü din karşıtı sloganıyla tanınır. Bu düşünce sisteminin önde gelen savunucularından biri de Alman filozof ve iş adamı Friedrich Engels'tir. Engels, Marx'ın teorisini geliştirmede ortaklık yapmış ve komünist mezhebin kurucularından biri olmuştur. Ayrıca Rus siyasetçi ve Sovyetler Birliği'nin kurucusu Vladimir Lenin de sosyalizmin önemli savunucularındandır. Lenin, sosyalizmi kendi devletinin yönetim biçimi olarak benimsemiş ve Sovyet halklarına dayatmıştır¹³⁴.

⁵⁸Bu anlayışın amacı şudur:

Komünist ekonomik mezhep, varlığı maddi ve tarihsel bir bakış açısıyla açıklamaya çalışır. Ona göre hayattaki tüm değişimler – dinler dâhil – ekonomik ve sosyal etkenlerin sonucudur.

Bu anlayışa göre, dinler maddi ve ekonomik değişimlerin sonucu olan insan icadı şeylerdir. Komünistler, bu anlayışla insanları dinlerin bir aldatmaca olduğuna ve evrenin bir yaratıcısı ya da yöneticisi olmadığına inandırmaya çalışırlar¹³⁵.

Şu gözlemlenebilir⁵⁹: Komünist mezhebin savunucuları, sosyalizmin insanlık için mutluluğu ve barışı getireceğine, dinlerin ise kötülük, zulüm ve sefaletin kaynağı olduğuna inanmışlardır.

133 Abbas el-Akkâd (1964), Yirminci Yüzyılda Düşünürlerin İnançları (İskenderiye: Dârü'l-Maârif, 2002) 55.

134 Abdü'r-Rahmân 'Avâcî, *el-İlhâdu'l-Hadîş*, s. 117–118; Celâlü'd-Dîn Sa'îd, *Mu'cemu'l-Muştalahâti ve's-Şevâhidi'l-Felsefiyye*, s. 46; Nâsır 'Abdü'l-Kerîm el-Ğufel – Nâsır 'Abdullah el-Kafârî, *el-Muhtasar fî'l-Edyâni ve'l-Mezâhibi'l-Mu'âsıra* (Riyâd: Dâr Kunûzi İşbilye, 1426) 99–102.

135 Muhammed Kuţb, *Mezâhib Fikriyye Mu'âsıra* (Kahire: Dârü's-Şurûk, 1993) 309; Nâsır 'Abdü'l-Kerîm el-Ğufel – Nâsır 'Abdullah el-Kafârî, *el-Muhtasar fî'l-Edyâni ve'l-Mezâhibi'l-Mu'âsıra* 102.

Ancak gerçek durum bunun tam tersini göstermiştir. Bu anlayışın uygulandığı toplumlar, büyük bir başarısızlıkla karşılaşmış, halklar tarafından tamamen reddedilmiştir. Çünkü bu mezhep, insanın doğal yapısına, sağlıklı fıtratına, ahlaki değerlere ve açık akla aykırıdır.

İnsanın dengeli içgüdülerine ve tabiatına uygun olmayan bu sistem, sorunlara çözüm olmak yerine, fitne, ayrımcılık, nefret, açgözlülük ve başarısızlık üretmiş; halklar, toplumlar ve devletler arasında parçalanmalara neden olmuştur.

Komünizmin Yayılışı ve Başarısızlığı⁶⁰ Komünizmin temel ilkesi, Sovyetler Birliği başta olmak üzere Rusya’da ve Doğu Avrupa’daki birçok ülkede, Çin, Kuzey Kore, Küba ve Vietnam’da benimsendi. Ayrıca bu fikirler, bazı İslam ülkelerinde ve Arap dünyasındaki bazı aşırı batınî gruplar arasında da yayıldı. Örneğin Bahreyn, Yemen ve Irak’taki Hamdân Karmat gibi gruplar, İslam’a karşı açık bir düşmanlık sergilemişlerdir.

Ancak komünizmin pratikte uygulanması başarıya ulaşmamıştır. Bunun nedeni, insan doğasıyla uyuşmaması ve fıtrata aykırı olmasıdır. Komünizm, insanın sahip olma ve bireysel farklılık arzusunu görmezden gelmiştir. İnsan emeğinin ve malının elinden alınmasına doğal olarak karşı çıkar.

Ayrıca, komünizm tembelliği teşvik eden ve kişisel başarıyı ortadan kaldıran bir sistemdir. Her şeyin ortak olduğu bir düzen önerir; bu, özel mülkiyetin ve hatta eşin bile ortak olabileceği anlamına gelir. Bu anlayış, kişisel farklılıkların ve bireysel kabiliyetlerin takdirini de reddeder¹³⁶.

Dahası, komünizm inanç fıtratına da aykırıdır. Tanrı’nın varlığını inkâr eder ve maddenin insan davranışlarının tek yönlendiricisi olduğunu savunur. İnsan ve evrenin, şüursuz ve cansız bir maddeden türediğini öne sürer.

Bu ise şu mantıklı soruları doğurur:

- Nasıl olur da cansız bir madde, kendisinden daha karmaşık olan şuuru ve bilinci oluşturabilir?
- Cansız bir madde, nasıl olur da insan gibi üstün bir varlığı yaratabilir?

¹³⁶ Kutb, *Mezâhib Fikriyye Mu’âşıra*, 309; el-Ğufel ve el-Ğafârî, *el-Muhtasar*, 102.

Bu sorular, komünist düşüncenin hem akıl hem de mantık açısından çelişkili olduğunu gösterir. Bu sebeplerle, komünizm Doğu Avrupa’da çökmüş, Sovyetler Birliği dağılmış ve birçok küçük devlete bölünmüştür.

3.2.4 Faydacılık Mezhebi (Pragmatizm)

Mezhebin kurucusu: Baron d’Holbach. Bu mezhep, faydayı bilgi ve ahlaktaki tüm değerlerin temeli olarak kabul eder. Faydacılık mezhebi, bir davranışın doğruluğunu, insan mutluluğuna katkısına veya acısını azaltmasına göre değerlendirir.

Bu düşünceye göre, mutluluğun yolu zevklerin peşinden gitmek ve acılardan kaçınmaktan geçer. Bu yol da, dinî kısıtlamalardan kurtulmakla mümkündür; çünkü dinî sınırlamalar bu mezhepçe haksız ve keyfi görülür. Ekonomik alanda da faydacılık, bir malın değerinin üretim maliyetiyle değil, sağladığı faydayla ölçülmesi gerektiğini savunur. Faydacılık, dini de bu yaklaşımla ele almış ve tam bir faydaya ulaşmanın, ahiret hayatı inancını dışlayarak ve dinî–sosyal mirası reddederek mümkün olabileceğini öne sürmüştür¹³⁷. Bu mezhebin mensupları, Allah inancını çelişkiler yığını olarak görür. Onlara göre din, insanlık için bir acı ve yıkım kaynağıdır⁶¹.

Çünkü dini inanç, insanı bu dünya hayatını ihmal etmeye ve onu inşa edip düzeltmeye çalışmamaya yönlendirir. Bu da, ahirette daha mükemmel bir hayat olduğuna dair inançtan kaynaklanmaktadır. Ancak bu görüş sahipleri, insanın bu evrendeki varlık amacını göz ardı etmektedir. Zira insanın bu dünyadaki varlığı, çeşitli musibetler ve zorluklar yoluyla imtihan edilmesine dayanır. Bu imtihanın gerçekleşebilmesi için ise şerrin varlığı zorunludur¹³⁸. Bilim insanları ve düşünürler, şerrin hikmeti ve faydaları hakkında kapsamlı açıklamalarda bulunmuşlardır. Çünkü şer görünen şeylerde bile, insanın olgunlaşması, sabrının sınanması ve hak ile batılın ayrılması gibi birçok hikmet ve maslahat gizlidir. Bu felsefenin (faydacılığın) benimsenmesi ise toplumlarda çatışma, açgözlülük ve bencilliğin yayılmasına yol açmıştır.

¹³⁷ Bertrand Russell, *Târîhu ’l-Felsefeti ’l-Ğarbiyye*, Kitâbu’s-Tâlî: *el-Felsefetu ’l-Hadişe*, çev. Muhammed Fethî eş-Şinayî (İskenderiyye: el-Hey’e el-Mışriyye el-‘Âmme li’l-Kitâb, 1977) 3 / 420; Albert Camus, *el-İnsânu ’l-Mutemerrid*, çev. Nehâder Rađâ (Beyrut: Menşûrât ‘Avaydât, 1983) 64.

¹³⁸ ‘Abdü’r-Rahmân ‘Avâcî, *el-Ilhâdu ’l-Hadiş* (el-Riyâd) 105–106.

Kişisel çıkarların ahlaki değerlerin önüne geçmesi, insanları yerinden etmeyi, öldürmeyi ve yıkım yapmayı meşrulaştıran bir anlayışa zemin hazırlamıştır.

Bu düşünce tarzının en belirgin örneklerinden biri, ABD eski başkanı Donald Trump'ın, Gazze halkını zorla göç ettirerek topraklarını ele geçirme ve orayı bir turistik eğlence merkezine dönüştürme girişimidir. Bu olay, maddi çıkarların insanî değerlerin önüne geçtiği faydacı zihniyetin somut bir yansımasıdır.¹³⁹

Uygulamalı Çalışma. Faydacılık, özellikle Britanya ve Avrupa'da yaygın bir yaklaşım haline gelmiştir. Ancak bu düşünce tarzı, dünyada en çok Amerika Birleşik Devletleri'nde etkili olmuştur.

Uzun süre Amerikan düşüncesine egemen olmuş ve felsefi çerçevesi şekillenmeden önce dahi Amerikan yaşam tarzında kendine yer bulmuştur. William James, bu düşünceyi 1907 yılında yayımlanan “Pragmatizm” adlı eserinde açıklamış ve felsefi bir temele oturtmuştur.

3.3 Modern Ateizmin Görünümleri ve Özellikleri

3.3.1 Modern Ateizmin Fikri Türleri

1. Radikal Ateizm:

Yaratıcının ve tüm metafizik varlıkların varlığını kesin bir şekilde inkâr eden; dinlere, vahye, peygamberlere ve benzeri inançlara karşı çıkan bir anlayıştır. Bu inkâr, sadece ateizmi teorileştiren ve dine karşı çıkan ateistleri değil, aynı zamanda kişisel bir tercih olarak ateizmi benimseyip bu fikri yayma ya da savunma çabasında olmayan bireyleri de kapsar.¹⁴⁰

2. Agnostik Ateizm:

Tanrının var olup olmadığına dair kesin bir bilgiye ulaşamayacağını düşünen, bu konuda kararsız kalan ve herhangi bir kesin tutum benimsemeyen kişilerin benimsediği yaklaşımdır.

3. Deist (Nispi) Ateizm:

¹³⁹ Bir grup yazar, Kolaylaştırılmış Dinler, Mezhepler ve Çağdaş Akımlar Ansiklopedisi, 2 / 834.

¹⁴⁰ Celâleddin Said, Felsefi Terimler ve Felsefi Deliller Sözlüğü, 51; Heysem Tâlat, Basâir, 14.

<https://elpais.com/internacional/2025-02-27/israel-confirma-que-permitira-a-los-palestinos-salir-voluntariamente-de-gaza-a-traves-de-un-puerto-y-un-aeropuerto.html>.

Evrenin ve varlıkların yaratılmış olduğunu kabul eden, ancak dinleri ve peygamberleri reddeden bir görüştür. Bu anlayışa sahip olanlar, evrenin bir yaratıcısı olduğuna işaret eden delilleri inkâr edemezler; ancak bu yaratıcının insanlar ile peygamberler aracılığıyla iletişim kurduğunu reddederler¹⁴¹.

Bu üç ateizm türü incelendiğinde, insanın hakikatten kaçmaya çalıştığı görülmektedir. Kimi insanlar, “biliyorum” ya da “bilmiyorum” arasında kararsız kalıp dini sorumluluklardan kaçmak için Tanrının varlığını inkâr ederler. Kimi ise, evrenin bir yaratıcısı olduğunu kabul ettiği hâlde vahiy ve risalet inancını reddederek yaratılışın gayesinden kaçmaya çalışır. İlk gruptaki radikal ateistler ise hayatlarında Allah’a ve peygamberlerine hiçbir yer ayırmazlar. Bütün bu ateizm biçimleri, insanın ahlaki değerlerine ve davranışlarına doğrudan etki eder.

3.3.2 Modern Ateizmin Özellikleri ve Davranışsal Etkileri

Yeni ateizm; dini, ahlak ve değerlerden ayırarak; evreni ve insanı sadece bilim ve akıl yoluyla açıklamaya çalışır. Bu akımın öne çıkan özellikleri şunlardır:

Ahlaki ve Fıtri Değerler: Ahlak, dine değil topluma dayanır. Akıl, eğitim ve bilimsel deneyimlere bağlı olarak şekillenir.

Bilimsel Açıklamalar: Kozmoloji ve evrim kuramına dayanır; metafizik ya da dini açıklamaları tamamen reddeder.

Ateizmi Yayma: Medya aracılığıyla ateizmi yayar, dini “halkın afyonu” olarak görür ve insanın önce var olup sonra anlamını belirleyeceğini savunur. Şüphecilik ve Eleştiri: Dini inançları akılcı eleştirilerle çözümlemeye, çelişkilerini ve mezhepsel bölünmeleri göz önüne sermeye çalışır.

Mutlak Özgürlük: Dini olmayan değerlere ve fikri özgürlüğe inanır; insanı evrenin tek hâkimi olarak görür. Din-Devlet Ayrımı: Sekülerizmi savunur, mutlak özgürlük ister, dini bir efsane olarak değerlendirir.

¹⁴¹ Sovyet Bilim İnsanları ve Akademisyenler, Felsefe Ansiklopedisi, 402; Celâleddin Said, Felsefi Terimler ve Felsefi Deliller Sözlüğü, 387; Abdülmün‘im Hanefi, Felsefe Ansiklopedisi (Kahire: Mektebetu Medbûlî.), 390–426.

Sovyet Bilim İnsanları ve Akademisyenler, Felsefe Ansiklopedisi, 227.

Referans Kaynakları: Madde ve akıl ön plandadır; demokrasi, insan hakları ve eşitlik temel değerler olarak kabul edilir.

Yukarıdaki hususlar değerlendirildiğinde, modern ateizmin insanın varoluşunu anlamsızlaştırdığı, sınırsız özgürlüğü teşvik ettiği, aileyi ve toplumu zayıflattığı, dini inançları çarpıttığı ve akıl ile fitrata aykırı şeyleri meşrulaştırdığı görülür ¹⁴².

3.3.3 Ateizmin Ortaya Çıkış Sebepleri

Hristiyan İncanının Fıtrat ve Akılla Çelişmesi: ⁶⁴ Teslis, Hz. İsa'nın ilah kabul edilmesi, anlaşılmasız sembolik ritüeller (vaftiz, günah çıkarma), heykel ve resimlere tapma gibi uygulamalar insan fıtratına ve sağduyulu akla ters düşmektedir. Kilise Otoritesinin Zorbalığı: Kilise, Tanrı ile kul arasında aracı olma iddiasıyla baskı uygulamış; aşar vergisi, angarya ve kilise otoritesine boyun eğme gibi uygulamalarla dini, itici hâle getirmiştir.

Kilise ile Bilim Arasındaki Çatışma: Kilise, doğa olaylarını Tanrı'nın doğrudan müdahalesiyle açıklamaya çalışırken, bilimsel gelişmeler bu anlayışı geçersiz kılmış, bu da dini ve vahyi sorgulatmıştır.

Yahudi Etkisi: Bazı Yahudi akımlar, Hristiyanlardan gördükleri zulme karşılık, ateizmi yayarak Hristiyanlara zarar vermeyi amaçlamış ve dini karşıtı fikirleri yayarak kendi entelektüel üstünlüklerini sağlamaya çalışmışlardır.

Şer Problemi: Her şeye gücü yeten, adil ve merhametli bir Tanrı'nın varlığı ile kötülüğün varlığı arasında çelişki görenler, özellikle "Tanrı sevgisi" üzerine kurulu Hristiyan inancı içinde, bu soruya cevap bulmakta zorlanmışlardır.

Din Karşıtı Felsefi Akımların Ortaya Çıkması: Aydınlanma döneminde dine karşı gelişen felsefi isyanlar, ateist akımların (Marksizm, sosyalizm, sekülerizm, varoluşçuluk, pozitivizm) ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bilimsel Başarılarla Gururlanmak: Bilimsel ve teknolojik gelişmeleri dinin dışında gelişmiş bir başarı olarak görenler, bu başarıları insanın Tanrı'ya ihtiyaç duymadığına dair bir delil gibi görmüşlerdir.

¹⁴² Rana Mazen es-Selâyime, *el-Ilhâdu 'l-Gedîd ve Tehaddiyâtuhu beyne 'l-'Akîdeti 'l-İslâmiyye ve 'l-Fikri 'l-Felsefi*, Külliyyetü'l-'Ulûmî'l-İslâmiyye, Ağrı, 2/30 (2025) 14.

Ateistlerin Medya ve Üretim Faaliyetleri: Özellikle “Yeni Ateistler”, kitaplar, konferanslar, tartışmalar ve filmler yoluyla fikirlerini yayarak büyük bir etki alanı oluşturmuşlardır¹⁴³.

İslam’ın Küresel Temsilindeki Zayıflık: İslam’ın dünya sahnesindeki etkin ve doğru temsili eksik kaldığı için, birçok toplumda boşluk oluşmuş ve bu boşluğu ateizm doldurmuştur.

3.4. Modern Ateizmin Şüphelerinin Bilimsel Keşiflerle Çürütülmesi

Deneyssel bilim, hakikatlerin tespitinde en temel kaynaklardan biri olarak görülmektedir. Ateistler, sadece bu bilimsel metotlarla ispatlanan şeyleri kabul ederler. Bu bağlamda, bazı doğa bilimcilerin materyalist bakış açısıyla geliştirdiği teoriler, Tanrı’nın varlığını inkâr için kullanılmıştır. Ancak bu teoriler, dönemin sınırlı verilerine dayanıyordu. Zamanla gelişen bilimsel araçlar ve keşifler, bu teorilerin çoğunu geçersiz kılmıştır. Aksine, modern bilimsel gelişmeler, dinlerin getirdiği inanç ve esasları destekleyen pek çok gerçeği ortaya koymuştur. Bu da müminlerin inancını güçlendirmiş ve ateizmin temel dayanaklarını çürütmüştür.¹⁴⁴

3.4.1 Maddenin Ezeliliği İddiası⁶⁶

Materyalistler, maddenin ve enerjinin yok olmayacağını, doğa yasalarına göre sürekli var olacağını savunarak, evrenin ezelî olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre, tüm varlıklar doğa yasaları çerçevesinde zorunlu nedensellik zincirine bağlıdır ve bu süreç dışsal bir müdahale olmaksızın işler.¹⁴⁵

Ancak deneyssel bilim, bu görüşleri çürütmüştür. Ses, ışık ve elektrik gibi madde formlarının, elektron gibi parçacıklarla oluştuğu ve bu parçacıkların

Tanrı Değildir (Kuveyt: Ravâsih Yayınları, 2024) , 153; Mahmud Abdü’l-Alîm Muntasır, Kelamcılar ile Modern Bilim Arasında Allah’ın Varlığına Dair Maddi Deliller. 438.

143 Cotyar Bamernî, Ateistleri İslâm’a Davet Yöntemi ve İslâm’a Yöneltilikleri Şüphelerin Çürütülmesi (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2023) 38.

144 Bir grup Amerikalı bilim insanı, Tanrı Bilim Çağında Tecelli Ediyor, 45–59; Cafer eş-Şeyh İdrîs, Fizik ve Yaratıcının Varlığı (Riyad: Kral Fahd Kütüphanesi, 2001) , 72; Muhammed Emin Halel, Bilim

145 Bir grup Amerikalı bilim insanı, Tanrı Bilim Çağında Tecelli Ediyor, 103; Muhammed Halel, Bilim Tanrı Değildir 274–275.

Ebû Hâfş en-Nesefî, ‘Umer b. Muhammed en-Nesefî (ö. 537/1142), *et-Teysir fi’t-Tefsîr*, thk. Mâhir Edîb (İstanbul: Dârü’l-Lübâb, 2019) 9–158.

görünmeyen, ancak varsayımsal olarak algılanan radyasyona dönüşebileceği ispatlanmıştır. Bu da “maddenin yok olmayacağı” ilkesine aykırıdır. Özellikle izafiyet teorisi ve kuantum mekaniği ile birlikte maddenin enerjiye dönüşebileceği; sabit kalmayıp değişen, dönüşen bir yapıya sahip olduğu ortaya konmuştur (Einstein’ın denklemi ile sabittir: $E=mc^2$). Kur’an-ı Kerim bu bilimsel gerçeği, modern bilimden yüzyıllar önce şu ayette dile getirmiştir: “O gün yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) değiştirilir...” (İbrahim Suresi, 48. Ayet)

Nesefî, bu ayetin tefsirinde şu açıklamayı yapar: “Yerin değiştirilmesi: Dağlarının, nehirlerinin, tepelerinin ve ağaçlarının düzleştirilmesi, dümdüz bir hale getirilmesidir. Göğlerin değiştirilmesi ise: Güneşin dürülmesi ve yıldızların dağılmasıdır ¹⁴⁶.” **Büyük Patlama Teorisi.** Termodinamiğin ikinci yasasının bir sonucu ve genişletilmesi olan Büyük Patlama Teorisi, Edwin Hubble’ın teleskobuyla yaptığı gözlemlerle keşfedilmiştir. Galaksilerin birbirinden uzaklaştığı ve evrenin genişlediği tespit edilmiştir. Bu, evrenin sürekli genişlediğini ve geçmişte çok küçük bir noktaya sıkıştığını gösterir.

Bu teori, kozmoloji uzmanları arasında geniş kabul görmüştür. Ancak bazı ateist fizikçiler, yaratıcıyı kabul etmek zorunda kalacakları için bu teoriyi reddetmektedir. Stephen Hawking, evrenin bir başlangıcı olduğunu kabul etmenin dini boyutları olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁷.

Alternatif teorilerden biri olan “Sabit Durum Teorisi” ise evrenin ezeli olduğu görüşünü savunuyordu ancak Büyük Patlama Teorisi tarafından geçersiz kılındı.

¹⁴⁶ İbrahim, 14/48

¹⁴⁷ Muhammed Hılal, *Bilim Tanrı Değildir*, 250

Evrenin Yaşı ve Gelişimi. Genel kabul gören görüşe göre evrenin yaşı yaklaşık 13.8 milyar yıldır (Planck Gözlemevi, 2013). Stephen Hawking, Büyük Patlama'yı evrendeki galaksilerin başlangıçta tek bir noktada toplandığı ve ardından hızla genişlediği bir olay olarak tanımlamıştır. Bu genişleme ışık hızından çok daha hızlı gerçekleşmiştir.

Bu teoriye göre madde, enerji, zaman ve mekan Büyük Patlama anında ortaya çıkmıştır; öncesinde hiçbir şey yoktur¹⁴⁸. 68

Astronom George Pöltzer, evrenin yaratılmış olduğunu ve belirli bir anda yokluktan var edildiğini belirtmiştir; bu da yaratıcı iradeyle uyumludur.

3.4.2 Evrenin Kökeninde Tesadüf İddiası

Ateistler, evrenin ve yaşamın kökenini açıklama konusunda bir ikilemle karşı karşıyadır. Bazıları, bilimsel metodolojiyle çelişmesine rağmen, “tesadüf”³¹⁴ kavramına sığınmaktadır. Oysa bilim, neden-sonuç ilişkileri ve objektif yasalar arayışı üzerine kuruludur¹⁷⁸. Buna rağmen, tesadüf ve rastlantısallık fikri, materyalist ve ateist düşüncenin temel taşlarından biri haline gelmiştir. Richard Dawkins, bu yaklaşımı, yaşamın ve bilincin kökenini “şans eseri gerçekleşen bir olay” olarak tanımlayarak savunmuştur¹⁴⁹.

1. Evrenin Başlangıcı, Tesadüf Teorisini Geçersiz Kılar

Bilimsel deneyler, evrenin bir başlangıcı olduğunu kanıtlamıştır. Zaman ve mekân, Büyük Patlama (Big Bang) ile ortaya çıkmıştır. Bu, evrenin kendiliğinden oluşmasına izin verecek herhangi bir ön koşulun bulunmadığı anlamına gelir. Bu gerçek, evrenin tesadüfen var olduğu iddiasıyla çelişir; çünkü tesadüf, önceden var olan bir ortam veya etkileşime girecek unsurlar gerektirir. Oysa Büyük Patlama öncesinde zaman, mekân, enerji veya madde yoktu¹⁵⁰.

“O Allah ki, her şeyi sağlam ve mükemmel yapmıştır.” (Neml Suresi, 88).¹⁵¹

148 Lügat anlamı: “ص د ف” (sâd-dâl-fe) kökünden türetilmiştir. Bu kökün iki temel anlamı vardır: Birincisi, eğilim (meyil); ikincisi ise rastlantı şeklinde ortaya çıkan geçici hâllerdir. Bkz.: İbn Fâris, Makâyisü'l-Lüga, 3 / 338.

149 Abdullah b. Saîd eş-Şehrî, İnanç, Bilim ve Ateizm Üzerine Üç Risale (Beyrut: Nama Araştırmalar Merkezi, 2014) 194.

150 Vahid Hân, İslam Meydan Okuyor 55.

151 Neml, 27/88.

Modern bilimsel keşifler, tesadüf iddiasını çürütmüştür. **Örnek:** İki el olmadan alkış sesi çıkmayacağı gibi, hiçbir şeyin olmadığı bir durumda evren de rastgele oluşamaz. Fizikçi Alan Guth’ın da belirttiği gibi: “Tüm kanıtlar, evrenin bir başlangıcı olduğunu gösteriyor. Eğer bir başlangıç varsa, onu var eden bir Yaratıcı olmalıdır. Astronomi ve fizik araştırmaları bu sonucu doğrulamış, böylece evrenin tesadüfen ortaya çıktığı iddiası geçersiz kılınmıştır¹⁵².

2. Evrenin Hassas Dengesi, Tesadüf Değil Tasarım Olduğunu Gösterir

Birçok fizikçi, evrenin tesadüfen oluştuğu fikrini mantıksız bulur; çünkü fizik yasalarındaki hassas ayar, bunu imkânsız kılar. Evrendeki bu kusursuz uyum ve denge, rastgele bir oluşumu reddeder ve bilge, kudretli bir Yaratıcı’nın varlığını destekler¹⁵³. Kur’an-ı Kerim’de bu gerçek şöyle ifade edilir: Evren, olağanüstü derecede hassas fiziksel sabitlere dayanır. Örneğin, bu sabitlerden birindeki 1 milyar x milyar x milyarda 1’lik bir sapma bile yaşamın var olmasını engellerdi. Ünlü fizikçi Julian Barbour, bu mükemmel düzen karşısında şu itirafta bulunmuştur: “Yıllarca, evrenin ardında yüce bir Tasarımcı’nın (Allah’ın) olduğuna inandım. Bilimsel çalışmalarım bu inancımı güçlendirdi.

Ateist fizikçi Fred Hoyle bile, tesadüfen bir hücrenin oluşma ihtimalini, “bir hurdalığa esen kasırganın, Boeing 747 uçağını rastgele birleştirmesi”ne benzetmiştir. Hatta ateist yazar Christopher Hitchens, evrendeki bu hassas ayarın, Tanrı’nın varlığına dair karşılaştığı “en güçlü argüman” olduğunu itiraf etmiştir¹⁵⁴. Tesadüf İddiasının Matematiksel Çöküşü Bir olayın tesadüfen gerçekleşme ihtimali, olasılıklar arttıkça düşer. Örneğin: 6 yüzlü bir zarın belirli bir sayıyı (örneğin 6) gelme ihtimali: 1/6 10 yüzlü bir zarın belirli bir sayıyı gelme ihtimali: 1/10 (daha düşük). Evrenimizin, yaşama uygun milyarlarca evren arasından tesadüfen seçilmiş olma ihtimali ise,

151 Neml, 27/88.

152 Abdullah Na’me, ‘Akîdetunâ fi’l-Hâliq ve’n-Nübüvve ve’l-Âhire (Beyrut: Mu’esseset ‘Izzeddîn, 1403/1983) 190-191.

153 “Death of the Eternal Cosmos”, Lisa Grossman 7.

154 Isaac Asimov, Başlangıçlar: İnsanın, Hayatın, Yeryüzünün ve Evrenin Doğuşu Hikâyesi, çev. Zârif Abdullah (Kahire: Yüksek Kültür Konseyi, 1992) 61.

matematiksel olarak sıfıra yakındır. Ünlü fizikçi Isaac Newton, bu durumu şöyle açıklar: “Bu muazzam düzen ve hassas denge, tesadüfle açıklanamaz. Açıkça görülen bir Yaratıcı’nın varlığının kanıtıdır.”

Bilim ilerledikçe, evrenin tasarlanmış olduğuna dair kanıtlar artmaktadır. Tesadüf, ezeliyet ve kaos iddiaları, bilimsel veriler karşısında çökmüştür.

3.4.3 Çoklu Evrenler Varsayımı

Ünlü fizikçi Stephen Hawking, evrendeki hassas tasarımı açıklamak için “çoklu evrenler” fikrini öne sürmüştür. Ona göre, evrenimizdeki düzen, sonsuz sayıdaki evrenler arasından şans eseri seçilmiş olabilir; dolayısıyla bir Yaratıcı’ya ihtiyaç yoktur¹⁵⁵.

Ancak bu varsayım, bilimsel olarak kanıtlanmamış spekülasyonlara dayanır:

1. Bilimsel Kanıttan Yoksundur

Çoklu evrenler teorisi, gözlemlenebilir veya deneysel bir temele sahip değildir. Fizikçi John Polkinghorne’un dediği gibi:

“Çoklu evrenler fizik değil, en iyi ihtimalle metafizik bir spekülasyondur.”¹⁵⁶

2. Bilimsel Yöntemle Test Edilemez. Bilim, gözlem ve deney gerektirir. Oysa çoklu evrenler, gözlemlenemez ve test edilemez. Felsefeci Richard Dawid bunu, “bilimsel olmayan bir hayal ürünü” olarak nitelendirir

3. Hassas Ayarı Açıklayamaz. “Evrenimiz, sonsuz evrenlerden sadece biri” demek, neden bu kadar mükemmel olduğunu açıklamaz.

4. Köken Sorusunu Çözmez. Çoklu evrenler varsayımı, “Bu evrenler nasıl var oldu?” sorusuna cevap vermez. Sadece soruyu daha karmaşık hale getirir.

5. Mantıksal Tutarsızlıklar İçerir. Sonsuz evren fikri, insan aklının kavrama kapasitesini aşar. Fizikçi Russell Stannard’ın belirttiği gibi: “Çoklu evrenleri destekleyen tek bir fizik denklemi bile yoktur.

Sonuç: Çoklu evrenler teorisi, Yaratıcı’yı reddetmek için ortaya atılmış, bilimsel temelden yoksun bir spekülasyondur. Oysa akıl ve mantık, her eserin bir

155 Muhammed Khalal, Bilim Tanrı Değildir 254.

156 Abdullah el-Acirî, Gündüzün Mumları, 241.

ustası, her düzenin bir kurucusu olduğunu gerektirir. Evrendeki bu mükemmel tasarım, Allah'ın varlığının en açık delilidir ¹⁵⁷.

3.4.4 Evrim Teorisi

Darwin'in ortaya koyduğu evrim teorisi, ateistlerin Yaratıcı'nın varlığını inkâr ederken dayandıkları başlıca temellerden biridir. Onlara göre hayatın tüm tezahürleri, herhangi bir akıllı tasarım veya ilahi müdahale varsayımına ihtiyaç duymadan tamamen maddi bir bakış açısıyla açıklanabilir. Daniel Dennett'in de dediği gibi: "Tüm güzelliği, karmaşıklığı ve yaratıcılığıyla biyoloji, bilinçli bir yaratıcı ya da tasarımcının ürünü değildir; aksine, rastgele mutasyonların elenerek doğada hayatta kalmasıyla, şaşırtıcı bir düzenin kaostan, yönlendiren bir zihin olmaksızın ortaya çıkmasına neden olan doğal seçim sürecinin sonucudur"¹⁵⁸.

Bu teori, tüm canlıların çeşitli doğal ve iklimsel etkenlerle ortaya çıkan tek bir hücreden türediği fikrine dayanır. Proteinler ve diğer moleküller "rastgele bir şekilde" birleşerek ilk canlı hücre olan amipleri oluşturmuştur. Zamanla bu hücre bölünmeye ve farklılaşmaya başlamış, daha karmaşık canlıların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece, tek hücrelilerden çok hücrelilere, oradan da böceklere, hayvanlara ve insana doğru bir evrim süreci gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, hücrenin bazı kısımları bölünerek bitkiler, yosunlar ve otları oluşturmuştur. İnsan ise biyolojik gelişimine ek olarak zihinsel ve bilimsel yeteneklerinin gelişimiyle diğer canlılardan ayrılmıştır.

Darwin, evrim sürecini doğal seçim yoluyla açıklamıştır. Bu süreçte çevresel faktörler zayıf canlıları elemine ederken, güçlü olanlar hayatta kalarak özelliklerini nesillerine aktarır ve böylece güçlü özellikler birikir, yeni özellikler ortaya çıkar ve canlılar⁷² evrilip gelişir¹⁵⁹ Cinsel seçim ise, en güçlü ve en uygun bireylerin çiftleşmesiyle onların özelliklerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Daha zayıf bireyler ise çiftleşme şanslarının az olması nedeniyle ortadan kaybolur ¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Ömer Şerif, Ateizmin Hurafesi 365.

¹⁵⁸ Charles Darwin (1882), Türlerin Kökeni, çev. Mecdi Mahmûd el-Milîcî (Kahire: Yüksek Kültür Konseyi, 2004) 57–61, 64, 136–137, 148, 150, 160–161.

¹⁵⁹ Ömer el-Eşkar, Allah'a İman 85.

¹⁶⁰ İsmail Mazhar, Evrim ve Tekâmül Mezhebi (Kahire: el-Mukteţaf ve el-Muḫţam Matbaası, 1923) 23.

Bu teori, ateistlerin hayatın başlangıcını açıklarken başvurduğu en önemli seçeneklerden biridir. Onlara göre, bu teori doğrudan yaratılış fikrine karşı tek alternatif olarak görülmektedir. Ateist Sir Arthur şöyle der: “Evrin teorisi bilimsel olarak kesin değildir ve onu kesin delillerle ispatlamak mümkün değildir. Biz ona sadece, onun dışında geriye yalnızca özel ve doğrudan yaratılışa inanmak kaldığı için inanıyoruz. Oysa bu, düşünülecek bir şey bile değildir.”¹⁶¹.

Ancak bu teori, ortaya atıldığı günden bu yana bilimsel tartışmalardan uzak kalamamıştır. Günümüzde de bilimsel doğruluğu ve kesinliği konusunda birçok itirazla karşı karşıyadır. Şimdi, karşıt görüşlerin başlıca argümanlarını ve bu argümanların bilimsel gerçeklerle ne derece örtüştüğünü inceleyeceğim.

3.5 Bilimsel Eleştiriler ve Teoriye Karşı Çıkan Bilim İnsanlarının Delilleri

3.5.1 Fosil Biliminin Bulgularının Evrimle Çelişmesi

Teoriye yönelik eleştirilerden biri, Darwin’in evrim teorisinin kendi dönemindeki sınırlı bilimsel ve biyolojik verilere dayanmasıdır. Bu teori, modern fosil keşifleriyle yeterince desteklenmemiştir. Fosil bilimi, teorinin temel dayanaklarından biri olmasına rağmen, bugüne dek tam anlamıyla tamamlanamamıştır. Çünkü yeryüzünün tüm katmanları, dağların altı ve denizlerin derinlikleri henüz tamamen kazılmamıştır. Ayrıca, evrimsel zincirlerde açık boşluklar mevcuttur; bu boşluklar sadece insanla sınırlı değildir, diğer canlı türlerinde⁷³ de bariz bir şekilde görülmektedir. Tek hücreli organizmalar ile çok hücreliler, balıklarla amfibiler, kuşlarla sürüngenler arasında net bir bağlantı bulunamamıştır ¹⁶².

Bilimsel çalışmalar sürmesine rağmen, fosil kayıtları evrimsel bir geçişin aksine, türlerin bir anda ve ayrı ayrı ortaya çıktığını göstermektedir. Örneğin, farklı at türleriyle sığır türleri arasında net bir ayrım vardır; mısırın çeşitliliği buğdaydan açıkça ayrılmaktadır. Bu bulgular, Darwin’in türler arasında kademeli geçiş beklentisiyle çelişmektedir.¹⁶³.

161 William Dembski, Hayatın Tasarımı, çev. Mümin el-Hasan ve diğerleri (Kahire: Dârü'l-Kâtib) 56.

162 Colin Patterson, (Creation Science Foundation, Revised Quote Book, 1990); aktaran: 40 Hata ile Evrim Teorisi, Hejsam Talaa (Kahire: Dâr Tebsîr,) 73.

163 William Dembski, Hayatın Tasarımı, çev. Mümin el-Hasan ve diğerleri (Kahire: Dârü'l-Kâtib) 64.

Paleontolog Colin Patterson, evrimcilerin sağlam kanıtlar yerine tahminlere dayandığını belirtmiştir. Ona göre, evrim teorisini güvenle destekleyebilecek tek bir fosil bile mevcut değildir Hatta evrim biliminin yasalarının sabit olduğunu varsaysak bile, önce ilkel sonra daha karmaşık canlıların ortaya çıkması, karmaşık olanların ilkel olanlardan evrimleştiğini ispatlamaz. Bu sadece, her türün ortaya çıkışının çevresel koşullara bağlı olduğunu gösterir.¹⁶⁴

Fosil verilerinin değişken ve istikrarsız oluşu, bu bilimin sabit bir bilgi kaynağı olmadığını gösterir. Bugün gerçek sandığımız bir bulgu, gelecekteki keşiflerle çürütülebilir. Bu da teoriyi kesin bir bilimsel temele oturtmanın zorluğunu ortaya koyar¹⁶⁵.

3.5.2 Kambriyen Patlaması, Darwin'in Evrim Ağacını Altüst Ediyor

Kambriyen patlaması, evrim bilimciler tarafından da kabul edilen bir terimdir ve Kambriyen döneminin başında canlı türlerinin ani bir şekilde ortaya çıkışını ifade eder. Jeolojik kayıtlara göre, hayvan türlerinin yaklaşık %95'i yer kabuğunun kısa bir zaman diliminde ortaya çıkmıştır. Bu ani oluşum, Darwin'in canlıların yavaş yavaş evrimleştiğini savunan temel ilkesiyle çelişmektedir¹⁶⁶.

Evrin teorisinin aksine, canlılar daha basitten karmaşığa doğru evrimleşmemiş, Kambriyen patlamasında tüm temel canlılar aniden ve tam teşekküllü şekilde ortaya çıkmıştır. Bu canlıların, patlamadan önceki atalarına dair hiçbir fosil kaydı bulunamamıştır. Bu da Darwinci evrime ciddi bir meydan okuma oluşturmaktadır¹⁶⁷.

164 Colin Patterson, (Creation Science Foundation, Revised Quote Book, 1990); aktaran: 40 Hata ile Evrim Teorisi, Hejsam Talaa (Kahire: Dâr Tebsîr,) 73.

165 Ömer el-Eşkar, Allah'a İman 85.

166 İsmail Mazhar, Evrim ve Tekâmül Mezhebi 23.

167 Bu süreç, canlıların çevrelerine uyum sağlamalarını mümkün kılan ve hayatta kalma ile üreme açısından diğerlerinden daha avantajlı olmalarını sağlayan özelliklere sahip olmaları sayesinde gerçekleşen bir mekanizma olarak tanımlanır. Harun Yahya, Evrim Aldatmacası, çev.: Süleyman Baybara (Kahire: Dâr Tebsîr,) 30.

Arkeoloji: Eski medeniyetlerin kalıntılarını ve tarihî eserlerini inceleyerek eski yaşam biçimlerini ve kültürleri ortaya çıkarmaya çalışan bilim dalıdır. İsmail Mazhar, Evrim ve Tekâmül Nazariyesi, 66. Harun Yahya, Evrim Aldatmacası, 8; Vahiddüddin Han, İslâm Meydan Okuyor 36.

Bu keşif, bilim dünyasında adeta bir deprem etkisi yaratmıştır. Çinli paleontolog Ji Y. Chen, Kambriyen fosillerinin evrim ağacını ters yüz ettiğini ve bu ağacın artık basitten karmaşığa yükselen bir ağaç değil, başı geniş, ucu dar olan ters çevrilmiş bir koniye benzediğini belirtmiştir.

3.5.3 Doğal Seçilim, Deneysel Bilim İlkeleriyle Çelişiyor⁷⁵

Doğal seçim. evrim teorisinin temel taşıdır. Ancak doğal seçim henüz gözleme dayalı veya deneysel bilimin bir parçası haline gelmemiştir; arkeolojik ve fosil varsayımlarından öteye geçmemektedir. Genetik ve evrim bilimcilerin bazıları doğal seçim kavramını döngüsel bir mantık (Tautology) olarak görmektedir. Yani bu kavram, somut delillerle ispatlanamayan, sadece tekrar eden bir mantık silsilesine dayanmaktadır¹⁶⁸.

Doğal seçilimin, daha güçlü bireylerin daha fazla üreme şansı elde etmesiyle zayıfların elenmesi süreci, tür içinde sadece güçlü bireylerin devamlılığını açıklar. Bu süreç, türün değiştiğine dair bir kanıt sunmaz.

Şu ana kadar, bir türün gen havuzu dışından yeni bir genetik bilgiye sahip olan herhangi bir canlı, böcek veya mikrop ortaya çıkmamıştır. Canlılarda meydana gelen değişimler mikроеvrim (küçük evrim) olarak adlandırılır ve sadece genetik havuz içindeki özelliklerin çeşitlenmesidir. Bu değişiklikler yeni bir türün ortaya çıkmasına yol açmaz

Eğer bir canlıda evrimsel bir değişim yaşansa bile, bu onun üreme kapasitesini zayıflatabilir. Erkek ve dişi arasındaki şekil farklılıkları arttıkça, çiftleşme eğilimleri de azalır. Jeoloji uzmanı Dobzhansky, 1958 yılında şöyle demiştir: “Bireyler arasındaki fiziksel farklılık arttıkça, çiftleşme eğilimi zayıflar”¹⁶⁹.

Ayrıca, sonradan kazanılan özellikler kalıtsal değildir. Örneğin, bir demircinin işinden kazandığı fiziksel güç çocuklarına aktarılmaz. Aynı şekilde, bir bilim insanının bilgisi de genetik olarak çocuklarına geçmez.

¹⁶⁸ Harun Yahya, Evrim Aldatmacası, 8; Vahîdüddin Han, İslâm Meydan Okuyor, 36.

¹⁶⁹ Arkeoloji: Eski medeniyetlerin kalıntılarını ve tarihî eserlerini inceleyerek eski yaşam biçimlerini ve kültürleri ortaya çıkarmaya çalışan bilim dalıdır. İsmail Mazhar, Evrim ve Tekâmül Nazariyesi, 66.

3.5.4 Cinsel Seçilim

Darwin'ın cinsel seçim yoluyla canlılarda ortaya çıkan bazı geçici özelliklerin kalıtsal hale geldiği görüşü, modern genetik tarafından reddedilmiştir. Çünkü, canlılarda ortaya çıkan geçici özellikler, genetik kodda yer almıyor ve DNA'da mevcut değilse, nesillere aktarılması mümkün değildir. Bu konuda uzman olan Nabil George, doğal seçilimin kalıtsal özelliklerin oluşumunu açıklayamayacağını, yalnızca işe yaramayan özelliklerin elenmesini ve faydalı özelliklerin korunmasını açıklayabileceğini belirtir.

Genetik mutasyon açısından da, X ışınları gibi dış etkenlerin yeni özellikler “yoktan” var etmesi mümkün değildir. Bu ışınlar mevcut genetik yapıyı değiştirir, fakat yeni nitelikler oluşturamaz. Farklı deneylerde görüldüğü gibi, ışınlar gen yapısını değiştirse de insan gibi akıl sahibi bir canlıyı meydana getiremez¹⁷⁰.

Uygulamalı deneyler de bu ilkeyi destekler. Örneğin, Müslümanlar⁷⁶ ve Yahudiler çocuklarını sünnet ettirmelerine rağmen, bu özellik sonraki nesillere genetik olarak aktarılmamaktadır. Bilim ilerledikçe, Darwinci teorinin geçersizliği daha da belirgin hale gelmektedir¹⁷¹.

3.6 Türler Arasındaki Genetik Benzerlik Varsayımının Delil Değeri

İnsan ile şempanze arasındaki yüksek genetik benzerlik iddiası bilimsel olarak kesin değildir ve çeşitli soruları gündeme getirir. Bu %98'lik oran, 1978 yılında Sibley ve Ahlquist'in yaptığı bir çalışmadan kaynaklanmaktadır. Bu iki bilim insanı, insan ve şempanze arasındaki 30-40 protein üzerinde karşılaştırma yapmış ve sonuçlarını yeterli doğrulama yapmadan evrimci bir dergide yayınlamışlardır. Bu sonuçlar ideolojik sebeplerle yayımlanmıştır¹⁷².

Eleştirilen nokta, bu çalışmanın İnsan Genomu Projesi tamamlanmadan önce yapılmış olması ve kullanılan yöntemin (DNA hibridizasyon testi) güvenilir olmamasıdır. Daha sonra aynı proteinler üzerinde yapılan yeni bir deney, Sibley ve

170 Harun Yahya, Evrim Aldatmacası, 8; Vahîddüddin Han, İslâm Meydan Okuyor, 36.

171 Ömer el-Eşkar, Allah'a İman, 89.

172 Sibley and Ahlquist, Journal of Molecular Evolution, 26, / 99–121.

Aktaran: Heysem Talaa, Darwin Teorisindeki 40 Hata. 78.

Ahlquist'in bulgularının yanlış olduğunu ve genetik benzerliğin çok daha düşük olduğunu ortaya koymuştur¹⁷³.

Üstelik insan DNA'sında yaklaşık 100.000 şifreleyici protein bulunurken, sadece 30-40 protein üzerinde yapılan bir araştırma ile insan ve şempanze arasındaki genetik benzerliğin belirlenmesi makul değildir. İnsan ve şempanze genomu 3 milyardan fazla nükleotid içermektedir; bu karşılaştırma son derece karmaşıktır. Genome Research dergisi de bu karşılaştırmanın zorluğuna dikkat çekmiş ve insan ile şempanze arasındaki genetik benzerlik arayışını "samanlıkta iğne aramaya" benzetmiştir.

Ayrıca, insan ile diğer canlılar arasındaki genetik benzerlik sadece şempanze ile sınırlı değildir. Örneğin, insan ile tavuk arasında da yüksek oranda genetik benzerlik mevcuttur. Hatta, insan ile fare arasındaki benzerlik %98'i aşmaktadır. Bu durumda, insanın fareye şempanzeden daha yakın olduğunu mu kabul etmeliyiz? İnsan ile nematod solucanları arasındaki genetik benzerlik bile %75'tir. Eğer bu oranlar, insanın bu canlılarla aynı yapıya sahip olduğunu gösteriyorsa, bu mantıksız olur.

Tüm bu veriler ışığında, Nature dergisinin bilim editörü Henry Gee, insan ile diğer hayvanlar arasındaki benzerliği nükleotid dizilerine dayandırmanın "bir gece yarısı masalından ibaret" olduğunu söylemektedir¹⁷⁴.

İnsan ile şempanzenin ortak bir atadan geldiğini doğrulamak istiyorsak, bu atanın incelenmesi gerekir. Ancak bu atanın ne olduğu bilinmiyorsa ya da mevcut değilse, bu durumda ortaya konulan iddialar sadece varsayım olur; doğrudan kanıta dayanmaz.

Eğer insan ile diğer canlılar arasında genetik bir benzerlik olduğunu kabul edersek, bu şaşırtıcı değil; aksine son derece doğal ve zorunludur. Canlılar arasındaki protein yapıları ve genomlarındaki azotlu bazların benzerliği, yaşamın devamı ve besin zincirinin işleyişi açısından zorunludur. Örneğin, eğer insanlardaki protein bazları arsenik bazlı olsaydı ve şeker molekülleri ineklerdeki gibi kobalt içerikli olsaydı, bu durum beslenme sistemini sekteye uğratar ve yaşamın devamını tehdit ederdi.

173 Heysem Talaa, Darwin Teorisindeki 40 Hata, 79.

174 Heysem Talaa, Darwin Teorisindeki 40 Hata, 79.

Evrimciler, insan ile maymun arasındaki benzerliğe apandisin varlığını da delil olarak sunarlar ve bunu, insanın maymundan evrimleştiğinin bir kanıtı olarak görürler. Ancak bu delil kesin değildir. Apandisin varlığı, atalarımızın bitkisel beslenmeye dayalı yaşam tarzından miras kaldığı şeklinde de yorumlanabilir. Zira apandis, bitkilerin sindirilmesinde yardımcı bir rol oynamıştır. Ayrıca apandis yalnızca insan ve maymunda değil, çevresine ve doğal koşullarına uyum sağlamış bazı diğer canlı türlerinde de bulunur. Dahası, bilim gelecekte bu organın henüz keşfedilmemiş yeni işlevlerini ortaya çıkarabilir¹⁷⁵.

3.6.1 Teorinin pratik gerçeklikten farklılığı⁷⁸

Bilimsel bir gerçeğin doğruluğu, gözlemlenebilir gerçeklikteki etkisiyle ve görünürlüğüyle ölçülür. Oysa teoriler ve hipotezler, ancak kesin delillerle ispatlandığında gerçeklik kazanırlar. Bu ilkeyi evrim teorisine uygularsak, canlıların—including insanın—yalnızca üreme yoluyla değil, doğrudan evrimsel süreçlerle ortaya çıktığını açıkça gözlemleyebilmemiz gerekirdi. Evrim sürecinin çok uzun zaman dilimlerini gerektirdiği varsayılsa bile, yine de bazı canlılarda nesiller boyunca kademeli dönüşümlerin izlenmesi gerekirdi; örneğin, maymunların insanlar hâline geldiğini görebilmemiz gerekirdi.¹⁷⁶

Eğer evrim kesintisiz bir süreç olsaydı, belli bir zaman diliminde belli sayıda yeni türün düzenli bir şekilde ortaya çıkması gerekirdi. Mevcut canlı türlerinin yaklaşık otuz milyon olduğu kabul edilirse, evrimsel mantığa göre her birkaç günde bir yeni bir türün ortaya çıkması ve her birkaç saatte binlerce ara türün gözlemlenmesi gerekirdi. Oysa böyle bir şey yaşanmamaktadır.

Eğer canlılar dünyası, Darwinizmin öngördüğü gibi rastlantısal bir mantıkla yönetiliyor olsaydı, karşımızda ölçsüz mutasyonlardan kaynaklanan bir kaos olurdu. Ancak gerçeklikte gördüğümüz şey, hikmet ve dengeyle düzenlenmiş mükemmel bir sistemdir. Canlıların işlevleri olağanüstü bir hassasiyetle tasarlanmıştır; organlar vücutta adil bir denge içinde uyumlu bir şekilde yerleşmiş, her bir organ kendine özgü

¹⁷⁵ Heysem Talaa, Darwin Teorisindeki 40 Hata, 79.

¹⁷⁶ Robert Gange, Evrim Efsanesi, 16–17.

işlevini eksiksiz yerine getirmektedir. Bu yaratılış, en küçük ayrıntılarda bile kendini gösteren bir estetik ve ahenk örneğidir.

Ortam şartlarına uyum sağlama yetisi, örneğin bukalemunun çevresine göre renk değiştirmesi gibi, çevrenin zorlamasıyla ortaya çıkan bir evrimsel özellik değil; yaratılıştan beri canlılarda bulunan doğuştan gelen bir özelliktir. Bazı canlılar yüksek bir uyum kapasitesine sahipken, bazıları bu yetiye neredeyse hiç sahip değildir. Daha da önemlisi, bu yetenek belirli bir sınırı aşmaz. Eğer çevre gerçekten canlıları evrimleştiriyorsa, bu etkinin cansız varlıklar üzerinde de görülmesi beklenirdi; oysa taşlar, topraklar gibi nesneler böyle bir dönüşüm göstermez.

3.6.2 Doğa bilimcilerin teorii değerlendirilmesi

Evrin teorisi, ortaya çıktığı günden bu yana bilim insanları arasında en fazla tartışmaya yol açan teorilerden biri olmuştur. Bu tartışmaların temelinde, teorinin çoğu temelini deneysel bilim yöntemine dayanmadığı ve hatta onunla çeliştiği gerçeği yatmaktadır. Ayrıca, teori biyolojide gözlemlenen gerçeklikle de çelişmektedir. Bunun yanı sıra, evrim teorisi yaratılış ve hayatın kökeniyle ilgili dini inançlarla da çatışmakta; bu nedenle teori, insanlık arasındaki ahlaki ve fitrî değerler üzerindeki etkileri açısından da eleştirilmektedir. Bazı eleştirmenler, teorinin yalnızca maddi yönleri ele aldığını, bunun da gayri maddi ahlaki değerleri ihmal ettiğini savunur. Ayrıca, teori bazı ırkların diğerlerinden üstün olduğu düşüncesine zemin hazırladığı gerekçesiyle ayrımcılığı meşrulaştırma tehlikesi taşır. Bu tür anlayışlar, Hitler ve Stalin gibi diktatörlerce insanlık dışı suçları meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Richard Weikart, “Darwin’den Hitler’e: Evrimsel Ahlak, Öjeni ve Almanya’daki Irkçılık” adlı eserinde, Darwinizmin Nazi ahlâkı üzerindeki olumsuz etkilerini incelemiş ve bu ideolojinin insan yaşamının kutsallığına dair geleneksel değerleri yıkıma uğrattığını belirtmiştir¹⁷⁷.

Evrin teorisini destekleyenlerin çoğu, bunu genellikle kilise ile yaşadıkları fikrî çatışmaların bir sonucu olarak benimsemişlerdir. Zira kilise, bilimsel araştırmayı ve eleştirel düşüncüyü uzun süre baskı altında tutmuştur. Bu durum, birçok bilim insanının

¹⁷⁷ Donald Stöermerberg, Modern Avrupa Düşünce Tarihi, çev. Ahmed eş-Şeybânî (Kahire: Dârü'l-Kârî el-Arabî, 1415/1994), 413–418; Heysem Talaa, Basâir, 20.

evrimi düşünsel özgürlüğün bir sembolü olarak görmesine yol açmış ve böylece taraflar arasındaki çatışma daha da derinleşmiştir.

Öte yandan, teoriyi reddedenler arasında yalnızca dini saiklerle hareket edenler değil; doğal seçim yoluyla türlerin, özellikle insanın, bir türden diğerine geçtiğini kanıtlayacak somut deliller talep eden bilim insanları da vardır. Bu kişiler, doğrudan deneyle ispatlanmamış varsayımlara dayanmak yerine, bilimsel olarak gözlemlenebilir kanıtların sunulmasını talep ederler.

3.6.3 Bazı doğa bilimcilerin teori hakkındaki görüşleri

Fransız fizikçi ve biyolog Émile Mivart, biyoloji üzerine yaptığı derinlemesine çalışmalardan sonra Darwin'in görüşlerini destekleyemeyeceğini belirtmiş ve bu görüşleri “çocuksu fikirler” olarak nitelendirmiştir; zira bu görüşler sağlam bilimsel gerçeklere dayanmamaktadır.

İsviçreli doğa bilimci ve jeolog Louis Agassiz ise, Viktorya dönemindeki bir bilim konferansında yaptığı konuşmada, Darwin'in öğretisinin “hem hatalı hem de bilim dışı” olduğunu, bu öğretiyle vakit kaybetmenin hiçbir anlamı olmadığını ifade etmiştir.

Amerikalı bilim insanı Crisey Morrison, ünlü eseri Bilim İnanca Çağırıyor adlı kitabında, J. Huxley'in öne sürdüğü ateist Darwinci fikirlere karşı çıkmıştır. Morrison, Darwincilerin genetik birimlerden (genlerden) bihaber olduğunu ve evrimin asıl başladığı nokta olan hücre seviyesinde neredeyse hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını vurgulamıştır.

Modern dönemde ise, İngiliz biyolog ve kimyager Michael Denton, evrim hakkında kapsamlı bir araştırma yapmış ve teorinin ciddi bilimsel sorunlar içerdiğini ortaya koymuştur. Bu görüşlerini Evrim: Krizdeki Teori adlı kitabında detaylı şekilde sunmuştur. Bu eser, Lehigh Üniversitesi'nde akıllı tasarım hareketinin öncülerinden biri olan kimya profesörü Michael Behe gibi pek çok bilim insanını etkilemiş ve Behe, daha sonra Darwin'in Kara Kutusu adlı eserinde teoriyi eleştirmeye devam etmiştir. Denton, evrim teorisini sadece “pişmemiş bir yemek” değil, “hiç pişmemiş bir yemek” olarak tanımlar; buna rağmen bu yemeğin insanlara zorla yedirilmeye çalışıldığını

söyler. Ona göre, Darwin'den bu yana teori hâlâ varsayımsal bir hipotez düzeyinde kalmış ve hiçbir doğrudan bilimsel kanıtla desteklenmemiştir.

Teoriye yönelik eleştiriler yalnızca karşıt çevrelerden değil, destekçilerden de gelmiştir. Darwin'in yakın dostu İngiliz biyolog Thomas Huxley bile, ellerindeki verilere göre doğal ya da yapay seçim yoluyla herhangi bir bitki veya hayvan türünün ortaya çıktığının hiçbir zaman ispatlanmadığını ifade etmiştir ¹⁷⁸. 81

Evrimci bilim insanı Edward Wiley de, türlerin oluşumuna dair modern teorileri eleştirerek, “Türleşme konusu defalarca araştırıldı, fakat bir türün ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı hâlâ belirsizliğini koruyor,” demiştir. Amerikalı evrimsel biyolog ve genetikçi William Provine ise, doğal seçilimi tamamen etkisiz bir kavram olarak nitelendirmiştir. Ona göre: “Doğal seçim hiçbir şey yapmaz; ne bir şeye lehine ya da aleyhine seçer, ne bastırır, ne artırır, ne değiştirir, ne şekillendirir, ne çalıştırır, ne yönlendirir, ne korur, ne de yön verir. Doğal seçim hiçbir şey yapmaz.”¹⁷⁹.

3.6.4 - Evrim teorisinin doğrulanmış bilimsel yönleri

Evrim teorisinin bilimsel olarak doğrulanmış bazı yönlerinin de olduğunu tarafsızlıkla belirtmek gerekir. Örneğin, bakterilerin antibiyotiklere karşı direnç geliştirmesi veya bazı canlıların yeni özellikler kazanması gibi olgular, bilimsel çalışmalarla kanıtlanmış ve gözlemlenmiştir. Ancak teorinin en zayıf yönü olan türler arası dönüşüm—yani bir türün başka bir türe dönüşmesi—henüz bilimsel ya da gözlemsel olarak desteklenmiş değildir ve bu yönüyle adeta bir hurafeye dönüşmüştür.

Ayrıca, evrim teorisinin zaman içinde birçok değişikliğe uğradığı da unutulmamalıdır. Bu değişimler, teorinin bazı yönlerinin yeni bilimsel bulgularla çelişmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu da klasik Darwinizm ile modern Darwinizm gibi farklı versiyonların oluşmasına neden olmuştur.

178 Charles Darwin, The Autobiography of Charles Darwin ,1882 (Londra: Collins, 1958), 92.

Bu gerçeği, Dr. Amr Şerif de Yaratılış Nasıl Başladı? adlı eserinde vurgulamıştır. Bkz.: Amr Şerif, Yaratılış Nasıl Başladı? (Kahire: Mektebetü's-Şurûk el-Devliyye, 1432/2011), 163–176.

179 Sefr b. Abdurrahman el-Havlî, Laiklik: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Çağdaş İslâmî Hayattaki Etkileri (Medine: Dârü'l-Hicre.), 181; Heysem Talaa, Darwin Teorisinde 40 Hata, 25.

Bu nedenle, bu teoriye karşı yaklaşımımız ne toptan redci ne de kayıtsız şartsız kabul edici olmalıdır. Bilimsel olarak kesinleşmiş, gözlemlenebilir gerçeklerle ve sağlam dini değerlerle çelişmeyen yönleri kabul edilmeli; aksi yönler reddedilmelidir. Ayrıca, evrim teorisinin kurucusu Charles Darwin'in Tanrı'nın varlığını inkâr etmediğini de bilmek önemlidir. Darwin, ilk canlı hücrenin bir Yaratıcı tarafından meydana getirildiğine inanıyordu; ancak bu hücrenin sonraki gelişimini doğaya atfediyordu. Darwin, otobiyografisinde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Böylesine büyük bir evrenin, insan gibi yetenekli bir varlığı içeren bir sistemin, kör tesadüflerle veya yalnızca ihtiyaçtan icatla meydana gelmiş olması çok zor, hatta imkânsızdır. Varlığın ilk nedenini aradığımda, kendimi akıllı bir tasarımcıya inanmak zorunda hissediyorum. Bu yüzden Tanrı'nın varlığına inanıyorum.”¹⁸⁰

Buna rağmen, teorinin bazı muğlak yönleri zamanla materyalist ve ateist ideolojilerin propaganda aracı hâline gelmiştir. Evrim, Darwin'in ortaya koyduğu yaratıcı fikrini tamamen göz ardı ederek, yalnızca maddi bir süreç olarak yorumlanmış ve bu yorum zamanla bazı Darwinci bilim insanları ve astronomlarca bile sorgulanmaya başlanmıştır.

3.6.5 Şer Problemi

Şer problemi, ateistlerin Yaratıcının varlığını inkâr etmek için dayandıkları en güçlü argümanlardan biridir⁸³. Bu problem aynı zamanda milattan önce üçüncü yüzyılda yaşamış Yunan filozofu Epikür'e nispetle “Epikür Paradoksu” olarak da bilinir. Epikür'ün bu sorunu ilk dile getiren kişi olduğu rivayet edilir. Bu nedenle bu problem, karmaşıklığı ve yanıtlamanın zorluğu sebebiyle “ateizmin kayası” olarak adlandırılmıştır. Amerikalı filozof Michael Tooley, bu problemi “modern ateizmin merkezi delili” olarak nitelemiştir. Bu sorun, Nietzsche, Marx, Steven Weinberg gibi pek çok filozof ve bilim insanını etkilemiş ve onları Tanrı inancına karşı duruşlarını desteklemek için doğa ve bilimi araştırmaya sevk etmiştir.¹⁸¹

¹⁸⁰ Heysem Talaa, Darwin Teorisindeki 40 Hata, 79.

¹⁸¹ Donald Stier Wormberg, Modern Avrupa Düşünce Tarihi, 413.

Amerikalı filozof Ronald Nash, bu konunun önemini şu sözlerle vurgulamaktadır: “Tanrı’ya iman için geçmişte, günümüzde ve gelecekte en ciddi meydan okumanın şer problemi olduğunu, tanıdığım tüm filozoflar düşünmektedir.”¹⁸². Bu problemin özü şu soruda toplanmaktadır: Savaşlar, felaketler ve salgınlar gibi dünyada var olan kötülüklerle, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, mutlak iyi ve hikmet sahibi bir Tanrı inancı nasıl bağdaştırılabilir? Eğer Tanrı şerri engellemek istiyor ama buna gücü yetmiyorsa, bu O’nun aciz olduğunu gösterir. Eğer gücü yetiyor ama engellemeyi istemiyorsa, bu durumda şerrin varlığından sorumlu olur. Bu gerekçeyle bazı ateistler, dünyadaki şerrin varlığının, iyi ve kudretli bir Tanrı’nın varlığıyla mantıksal olarak çeliştiğini ve şayet şer gerçek bir olguysa, dinlerin tanımladığı şekilde bir Tanrı’nın var olmadığını iddia ederler.

3.7 Şüpheyeye Cevaplar

3.7.1 Dünyadaki Şerrin Varlığında Hikmet⁸⁵

Bazı şüpheler, Allah’ın sıfatlarının eksik ve sınırlı bir şekilde tasavvur edilmesinden doğmaktadır. Allah’ın sonsuz rahmet sahibi ve büyük bağışlayıcı olması ile azabının şiddetli olması ve intikam alması arasında bir çelişki olduğu zannedilmektedir. Ancak İslam inancında böyle bir çelişki yoktur. Aksine, Allah’ın mutlak kemali, O’nun hem iyilik hem de ceza vermede tam kudret sahibi olmasını gerektirir. Herkesi ameline ve niyetine göre hikmetle ve adaletle cezalandırır veya mükâfatlandırır. Şerrin varlığı da bu hikmetin bir parçasıdır. Allah’ın fiilleri ile yarattığı işler (muf’ulat) arasında fark gözetmeliyiz. Allah’ın bütün fiilleri sevdiği ve razı olduğu şeylerdir; hepsi adil, faydalı ve hikmetlidir; hiçbir yönüyle şer değildir. Fakat yaratılmış şeyler hem hayır hem de şer içerebilir. Ancak bunlar da neticede hikmetli ve faydalıdır. İbn Kayyim (rh.a) bu durumu şöyle açıklamıştır: Var olan şeylerin tüm halleri dört durumdan birini alır: Mutlak hayır, mutlak şer, hayır ve şerrin denk veya biri diğerinden baskın olduğu durum, veya değersiz durum (ne hayır ne şer). Mutlak hayır sadece Yaratıcı’dır. Diğer

¹⁸² Faith and Reason, (177).

Sâmî Âmirî, Şerrin Problemi ve Allah’ın Varlığı (Londra: Tekvîn Araştırma Merkezi, 2016), 18.

durumlar ise dünyamızda ancak hayrının şerrinden baskın olduğu durumlarda gerçekleşir. Mutlak şer, yani hiçbir hayır içermeyen şer, aslında mutlak yokluktur¹⁸³.

3.7.2 İmtihan ve Şer: İlahi Sınavın Özüdür

İyilik ve onun zıddı olmadan sınav gerçekleşemezdi. Eğer şer olmasaydı, ahirette mükâfatın bir anlamı kalmazdı. Bu sebeple Allah insanlara seçim özgürlüğü vermiş, iyilik ve kötülük yollarını göstermiştir. Bu da insanı iradesiz yaratıklardan ayırır ve onu Allah’a sevgi, ihlas ve samimiyetle ibadet etmeye layık kılar. Allah’ın insanın tercihlerini ezelden bilmesi, bu tercihlerin özgür iradeyle yapılmasını engellemez. İnsan iyilik ile kötülük arasında seçim yapma hakkına sahiptir. İyilik yapan büyük mükâfat alır, kötülük yapan ise adaletle cezalandırılır. Sabreden kişi derecelerde yükselir, günahları bağışlanır ve imanı sağlamlaşır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: “Andolsun, sizi biraz korku ve açlıkla, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele.”¹⁸⁴.

3.7.3 Şer Allah’ın Hikmetine Aykırı Değildir

Allah’ın sıfatlarının kemaline olan inancımız, O’nun hükmüne kayıtsız şartsız teslim olmamızı gerektirir. O, hikmet sahibi Yaratıcı’dır ve hiçbir şeyi boş yere yapmaz. Şerrin varlığı da bu hikmetin bir parçasıdır ve sınırlı akıllarımızca kavranamasa da adalet ve ilmin kemalini gösterir¹⁸⁵.

Musibetler gafilleri uyandırır, günahkârları tövbeye sevk eder ve müminin imanını artırır. Zıtlar sayesinde hakikatler anlaşılır: Fakirlik olmasaydı zenginliğin değeri bilinmezdi; hastalık olmasaydı sağlığın kıymeti anlaşılmazdı; korku olmasaydı güven hissedilmezdi; ölüm olmasaydı hayatın anlamı kavranamazdı.¹⁸⁶.

¹⁸³ Âmirî, Şerrin Problemi, 18.

¹⁸⁴ Bakara, 2/155.

¹⁸⁵ Sâmî Âmirî, Şerrin Problemi ve Allah’ın Varlığı, 18.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Târîku’l-Hicreteyn ve Bâbu’s-Saâdeteyn, tahkik: Muhammed Ecmel el-İslâhî (Beyrut: Dâr İbn Hazm, 1440/2019), 98.

¹⁸⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu’l-Alîl fi Mesâilî’l-Kazâ ve’l-Kader ve’l-Hikme ve’t-Ta ‘lîl, tahkik: Ahmed b. Sâlih es-Sumay ‘ânî (Kasîm: Dâr esSumay “î, 1443/2013), 14–15.

3.7.4 Şer Mutlak Değildir, İzafidir

İnsanların şer olarak gördüğü birçok şey, mutlak anlamda şer değildir; aksine ilahi hikmet açısından hayır olabilir. Örneğin kanserli bir hastanın ayağının kesilmesi ilk bakışta bir kötülük gibi görünse de, gerçekte hayatını kurtarmanın bir yoludur ¹⁸⁷. Bu anlam, Musa ve Hızır (as) kıssasında da açıkça görülür. Musa, Hızır'ın bazı fiillerine (gemi delme, çocuğu öldürme) ilk etapta itiraz etmiş, fakat sonradan bunların daha büyük bir şerri önlemeye yönelik rahmet ve hikmet taşıdığı ortaya çıkmıştır ¹⁸⁸. İmam Gazali, İslam'ın şer problemine bakışını şöyle özetler: Şer, başlı başına bağımsız bir varlık değildir; evrensel düzenin bir parçası olarak dengeyi sağlar ve nihayetinde hayra hizmet eder. Bu düşünceyi “Yay kirişi eğri olmasa ok atmazdı” sözüyle ifade eder. Bu, hayır ve şerrin iki yüzlü bir madeni oluşturduğunu ve ilahi hikmet bağlamında birbirini tamamladığını ifade eder. Dolayısıyla dünyadaki şer, anlamsız değildir. Aksine Allah'ın hikmet ve adaletinin bir parçası olarak, iyilerle kötüler arasındaki farkı ortaya koymak, insanı arındırmak ve yüceltmek için vardır. Allah, bu şerler aracılığıyla kullarını sınar ve onları ebedi ükâfat yurdu olan ahirete hazırlar. Orada ise mutlak adalet tecelli eder ve hiçbir zulme yer ⁸⁷ kalmaz ¹⁸⁹.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

A. Başlıca Sonuçlar. Bilimsel kanıtlar, evrenin hikmet sahibi bir Yaratıcı tarafından var edildiğini kesin olarak göstermektedir. Doğa yasalarındaki kusursuz düzen, üstün bir iradenin varlığına işaret eder.

“Hassas Ayar” (Fine-Tuning) ve “Akıllı Tasarım”, Allah'ın varlığının en güçlü bilimsel delillerindendir. Kur'an-ı Kerim, bu gerçeği 14 asır önce vurgulamış, modern bilim ise bunu doğrulamıştır. Evrendeki matematiksel denge, tesadüf veya sonsuzluk iddialarını geçersiz kılar. Bu düzen, ancak bilinçli bir Yaratıcı'nın eseri olabilir.

¹⁸⁷ Fahreddin er-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb (et-Tefsîru'l-Kebîr), 1 / 202.

¹⁸⁸ Ebû Hâmid el-Gazâlî, el-Maksadü'l-Esnâ fî Şerhi Ma'ânî Esmâillâhi'l-Hüsna, tahkik: Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî (Kıbrıs: el-Cefef ve'l-Cânî, 1987), 64–65.

¹⁸⁹ Sâmi Âmirî, Şerrin Problemi ve Allah'ın Varlığı, 115.

Biyoloji ve genetikteki keşifler, yaşamın karmaşıklığının rastgele süreçlerle açıklanamayacağını ortaya koymuştur. Bu, üstün bir tasarımcının varlığını zorunlu kılar.

Modern bilim, Kur'an ve Sünnet'te bildirilen gerçeklerle çelişmez. Aksine, bilimsel bulgular (örneğin evrenin genişlemesi, suyun hayat kaynağı olması), vahyi doğrulamaktadır.

Kur'an'ın Allah'ın varlığını ispat yöntemi, akıl, mantık, gözlem ve duyguyu harmanlayarak insanı ikna edici bir bütünlük sunar. Din ve bilimin uyumu, insana hem manevi hem de maddi anlamda dengeli bir hayat sunar. Bu sentez, varoluşun anlamını kavramada kritik rol oynar.

Bilim, evrenin “sebepsiz ve plansız” olduğu iddiasını çürütmüştür. Tüm fizik yasaları, bir amaç ve düzen olduğunu gösterir. Ateistlerin “Yaratıcı yok” iddiasını destekleyecek bilimsel bir kanıtları bulunmamaktadır. Bu tutum, çoğunlukla psikolojik ve ideolojik önyargılara dayanır.

Ateizmin temel argümanları (Darwinizm, tesadüf, çoklu evrenler vb.), bilimsel verilerle çelişmekte ve tutarsızlıklar içermektedir.

Ateizm, manevi boşluk, ahlaki çöküş ve varoluşsal anlamsızlık gibi tehlikeli sonuçlar doğurur. Allah'ın varlığının delilleri akli, fitri, mantıki ve bilimsel düzeyde ortaya konabilir. Özellikle bilimsel deliller, modern çağda daha etkili bir ikna yöntemidir.

Mantık ve akıl yürütme, evrenin bir Yaratıcı olmadan var olamayacağını ispatlar. Ateizm, “sınırsız özgürlük” iddiasıyla ahlaki değerleri reddeder ve insanı tek otorite olarak konumlandırır. Ateist düşünce, dini olmayan etik sistemler üretmeye çalışsa da, bu sistemler insanın fitratıyla çatışır ve tatmin edici bir yaşam sunamaz.

B. Öneriler. Bilimsel keşifler, İslami tebliğde aktif olarak kullanılmalıdır. Özellikle “hassas ayar” ve “akıllı tasarım” gibi kavramlar, gençlere anlaşılır bir dille anlatılmalıdır. Geleneksel (Kelam) ve modern (Bilimsel) deliller bir arada sunularak ikna edici bir metodoloji geliştirilmelidir.

Din-bilim entegrasyonu için özel araştırma merkezleri kurulmalı, eğitim müfredatlarına “Yaratılış Delilleri” gibi dersler eklenmelidir. Bilimsel konferanslar ve seminerler düzenlenerek, Allah'ın varlığına dair güncel deliller kamuoyuna

aktarılmalıdır. Bilimsel içerikler, kitaplar, makaleler ve sosyal medya aracılığıyla yaygınlaştırılmalıdır.

Gençlerin imanı, sağlam bir akide eğitimi ve bilimsel perspektifle desteklenmeli; ateizme yönelenlere karşı hikmetli bir diyalog yöntemi benimsenmelidir.

Dua ve Temenni: Bu çalışmanın, imanı güçlendiren ve hakikati arayan herkese faydalı olmasını niyaz ederim. Doğruya iletmek Allah'ın elindedir.

KAYNAKLAR

- Abbas el-Akkâd, Yirminci Yüzyılda Düşünürlerin İnançları, İskenderiye: Dâru'l-Ma'ârif, 2002.
- Abd Amâş Talk, Ali Hamîd Âyid, Allah'ın Varlığına Dair Aklî ve Naklî Deliller, 6 Cilt. Asr Dergisi, Kahire, 2023.
- Aygün, Fatma. "ALLAH'IN VARLIĞI'NI AKLEN BİLMEYE İLİŞKİN MÂTÜRÎDÎ'NİN HUDÛS DELİLİ (HADESÛ'L-A'YÂN DELİLİ)". Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. t.y. 161-187.
- Abd b. Abdullah b. Muhammed el-Cüveynî, el-İrşâd ilâ Kavâti'l-Edille fî Uşûli'l-İ'tiqâd, tahkik: Muhammed Yûsuf Mûsâ, Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1950.
- Abdu'l-Fettâh Hamûde, Evrenin Oluşumunda Tesadûf Hipotezi: İnceleme ve Reddi, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi, Şeriat ve İslamî İlimler Fakültesi, Mekke 93 (Haziran 2023).
- Abdu'l-Vehhâb er-Râvî, Kur'an'ın Kur'an'ı Anlatması, Riyad: Mektebetü'l-'Ubeykân, 1995.
- Abdülkâhir b. Muhammed el-Bağdâdî, Uşûlü'd-Dîn, tahkik: Ahmed Şemseddin, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Abdülkerîm Zeydân, Davetin Esasları, 4 Cilt. Beyrut: Mu'essesetü'r-Risâle, 2001.
- Abdullah b. Abdülazîz el-Muslih, Abdullah es-Sâvî, Kur'an ve Sünnette İlmi Mucize (el-He'iyye el-Âlemiyye li'l-İ'câz el-İlmî fi'l-Kur'ân ve's-Sünne: Dâr Ciyâd, 1967.
- Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, tahkik: Muhammed b. Abdurrahman el-Mer'âslî, Beyrut: Dâr İhyâ'i't-Türâs el-Arabî. Abdullah b. Saîd eş-Şehrî, Ateizm, Bilim ve İnanç Hakkında Üç Risale, Beyrut: Nemâ Araştırma Merkezi, 2014.
- Abdullah ed-Dumeycî, Şerhu Kitâbi'l-İmân, el-Câmiatu'l-Âlemiyye li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Uşûlü'd-Dîn Fakültesi.
- Abdullah el-Acîrî, Gündüz Mumları, Londra: Markaz Tekvîn, 2016.
- Abdullah es-Salih el-Acîrî, Milişiyâ el-İlhâd, Londra: Markaz Tekvîn, 2014.
- Abdullah Ne'me, Yaratıcı, Nübüvvet ve Ahiret İncancımız, Beyrut: Muesseset 'İzz ed-Dîn, 1983.
- Abdumecîd b. Abdülazîz ez-Zendânî, Resûlullah'ın (s.a.v.) Delilleri ve Mucizeleri Kahire: Dâru'l-İmân.
- Abdumecîd b. Azîz ez-Zendânî, *Kur'an ve Sünnette İlmi Mucizenin Temellendirilmesi*, tahkik: Suâd Yıldırma, Sayda: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 2024.
- Abdumecîd b. Azîz ez-Zendânî, Yaratıcının Birliği (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Abdûlmelik b. Abdullah el-Cüveynî, en-Nizâmiyye Akidesi, tahkik: Muhammed Zebîdî, Beyrut: Dâr Sebîlü'r-Reşâd.
- Abdülmen'im el-Hanafî, Felsefî Ansiklopedi, Kahire: Mektebetu Medbûlî.
- Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *Mu'cem Makâlîdu'l-'Ulûm fi'l-Hudûd ve'r-Rusûm*, tahkik: Muhammed İbrâhîm Abbâd, 2 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 2004.
- Abdurrahman b. Gâlib Avâcî, Modern Ateizm, Medine: Mektebetu Sutûri'l-Bahsi'l-İlmî, 1956.

- Abdüsselâm el-Lekânî, İthâfu'l-Murîd bi-Şerhi Cevhereti't-Tevhîd, Kahire: Matbaatu's-Sa'âde, 1955.
- Ahmed b. Abdülhalîm b. Abdüsselâm b. Teymiyye el-Harrânî, Mecmû'u'l-Fetâvâ (Medine-i Münevvere: Kral Fahd Kur'an Basım Kompleksi, 2004.
- Ahmed b. Abdülhalîm b. Teymiyye, en-Nübüvât, tahkik: Abdülazîz b. Şâlih (Riyad: Ađvâ'ü's-Selef, 1998.
- Ahmed b. Fâris b. Zekerîyyâ el-Kazvînî, *Mu'cem Makâyisi'l-Luġa*, tahkik: Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Şam: Dârü'l-Fikr, 1997.
- Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Delâ'ilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Şâhibi's-Şerî'a, tahkik: Abdü'l-Mu'tî Kal'acî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı).
- Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, Müsned-i Ahmed, tahkik: Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2013.
- Ahmed ed-Derdîr, el-Harîdetü'l-Behiyye fî 'İlmi't-Tevhîd, Tahkik: Abdüsselâm b. Abdülhâdî, Amman: Dârü'l-Beyrûnî, 2016.
- Albert Camus, Başkaldıran İnsan, Çev. Nâdir Ridâ, Beyrut: Meşnûrât 'Avaydât, 1983.
- Alexis Carrel, İnsan: Meçhul Varlık, çev. Şefik Esad Ferîd (Kahire: Dârü's-Şurûk, 2000.
- Ali b. İsmâ'îl b. İshâk b. Ebî Burde el-Eş'arî, el-Luma' fî'r-Red 'alâ Ehli'z-Zeyġ ve'l-Bida', Kahire: Mısır Matbaası, 2017.
- Ali b. Muhammed b. Ali ez-Zeyn eş-Şerîf el-Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, tahkik: Bir grup âlim tarafından tashih ve tahkik edilmiştir (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Ali b. Muhammed b. Ebî'l-'Izz el-Hanefî, Şerhu'l-'Akîdeti't-Taġâviyye, tahkik: Mustafa el-'Adâvî (el-Mansûre: Dâr İbn Receb, 2002.
- Ali b. Muhammed b. İbrâhim b. Ömer eş-Şihî, *Lubâbü't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl*, tahkik: Muhammed Şâhin (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1898.
- Ali Hüseyin Hasan el-İsmâ'îlî, Me'âlim Sâlim Yûnus el-Meşhedânî, Eş'arîlerle İbn Rüşd Arasında Allah'ın Varlığına Dair Delillerin Eleştirisi, İslamî İlimler Fakültesi, Musul 2/28. 2023.
- Ali Muhammed el-Bezdevî, Uşûlü'd-Dîn, tahkik: Hans-Peter Linss, Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1887.
- Ali Muhammed es-Sallâbî, Ebedî Mucize: Kur'an-ı Kerîm'deki İlmi Mucize - Parlak Deliller ve Kesin Kanıtlar, 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 20 Kasım 2013.
- Amerikalı Bilim İnsanlarından Bir Grup, Bilim Çağında Allah'ın Tecellisi, çev. Demirtaş Abdülmecîd Serhân (Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1999.
- Anthony Giddens, Tales'ten Descartes'a Meşhur Filozoflar, Çev. Abdullah Hüseyin, Kahire: Dârü'l-Âlemîyye, 2010.
- Bertrand Russell, Batı Felsefesi Tarihi III: Modern Felsefe, Çev. Muhammed Fethî eş-Şenîfî, İskenderiye: Mısır Genel Kitap Kurumu, 1977.
- Pınar, F. (2018). SEYYİD KUTUB'A GÖRE ALLAH'IN VARLIĞI VE BİRLİĞİNİN DELİLLERİ. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(42), 271-286.
- Cafer eş-Şeyh İdris, Fizik ve Yaratıcının Varlığı, Riyad: Kral Fahd Millî Kütüphanesi, 2001.

- Celâlüddîn Sa'îd, Felsefî Terimler ve Şahitler Sözlüğü 2 Cilt. Tunus: Dârü'l-Cenûb li'n-Neşr, 1994.
- Corc Tarâbîşî, Filozoflar Sözlüğü, Beyrut: Dârü't-Talîa, 2017.
- Cressy Morrison, Bilim İmana Çağırıyor, çev. Mahmûd Sâlih el-Felekî, Şam: Dâr Vahyü'l-Kalem, 2015.
- Ebû Hâmid el-Gazâlî, Felâsifeye Reddiye (Tehâfütü'l-Felâsife), Tahkik: Süleyman Dunyâ, Beyrut: Dârü'l-Ma'ârif, 1888.
- Ebû Hâmid Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, Allah'ın Yaratıklarındaki Hikmet, tahkik: Muhammed Reşîd Ridâ (Beyrut: Dâr İhyâ'î'l-'Ulûm, 2. Baskı, H. 1404 / M. 1984).
- Ebû'l-Esved ed-Dü'elî Divanı, tahkik: Muhammed Hasan Âl Yâsîn (Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 1998.
- Ebü'l-Fazl Cemâlû'd-Dîn b. Manzûr el-Ensârî el-İfrîkî, *Lisânü'l-'Arab*, Beyrut: Dâr, 2002.
- el-Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed et-Tûsî, Kavâ'idü'l-'Aķâ'id, tahkik: Mûsâ Muhammed Alî, Beyrut: Dâr 'Âlemü'l-Kütüb, 1985.
- el-Halîl b. Ahmed el-Fehîdî, *el-'Ayn*, 10 Cilt. Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 1988.
- Emel Muhammed el-Keddâh, Şemâ' Abdullah Muhammed, "İşbirliğine Dayalı Öğretim Stratejisinin Anaokulu Çocuğunda Canlı Varlıklar Kavramı ve Bilime Yönelik Tutum Gelişimine Etkisi", Erken Çocukluk Eğitimi Fakültesi Bilimsel Dergisi 3/4 (Nisan 2017).
- Émile Durkheim, Sosyolojide Yöntem Kuralları, Çev. Kâsım Mahmûd, Kahire: Mektebetü'n-Nahda el-Mısıriyye, 1950.
- Frank Turek & Norman Geisler, Ateizme İnanmak İçin Yeterli İmanım Yok, çev. Maryana Katkût Kahire: Dârü'l-İhve, 2017.
- Halid Abdullah Haqqî, Kelamcılar ve Filozoflar Arasında İmkân Delili, Yıllık Akademik Araştırmalar Dergisi, İstanbul 6/8 (Ocak 2023).
- Hâlid b. Muhammed Rebî'ân, Fıtrat-ı Selîmenin Allah'ın Varlığını, Rabliğini İspatı ve Ona Muhalif Olanı Reddetmedeki Delillîği, Usûlü'd-Dîn ve Davet Fakültesi, Asyut, c. 3, sy. 21 (1444 H - 2003 M).
- Ĥamûd b. Ahmed er-Raĥaylî, Laiklik ve İslâm'ın Ona Karşı Tutumu, Medine: İslâm Üniversitesi, 1442.
- Hasan b. Muhammed el-Esmerî, Modern Bilimsel Teoriler: Fikri Süreci ve Arap Batıcı Düşüncesinin Yaklaşımı - Eleştirel Bir İnceleme (Cidde: Te'sîl Araştırma ve İnceleme Merkezi, 2012.
- İbn Ebî'l-İzz el-Hanefî, Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, Tahkik: Cemaatu minel-ulemâ, 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1988.
- İbn Teymiyye, Der'u Te'ârûzi'l-Akl ve'n-Nakl, Tahkik: Muhammed Reşâd Sâlim, İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022,
- İbn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-Kübrâ, Tahkik: Hüseyin Muhammed Mahlûf, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2012.
- İbrâhîm Ahmed ed-Dîbû, Kelam İlmi Üzerine (İ'zâz: Gaziantep Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi).
- İdrîs Nakş el-Câbirî, İslâmî İlimler, Epistemolojiye Giriş ve Bilim Tarihi, Marrakeş: İbnü'l-Bennâ el-Merâkeşî Bilim Tarihi Araştırma Merkezi 2013.
- İslami Kavramlar Ansiklopedisi, müellifler heyeti, Yüksek İslâmî İşler Konseyi, 1889.

İsmâîl b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *Tefsîru'l-Kur'an el-'Azîm*, tahkik: Sâmi b. Muhammed es-Selâme Riyad: Dâr Tıybe, 1999.

James Collins, Modern Felsefede Tanrı, Çev. Fuâd Kâmil, Kahire: Dâru Âfâk, 1. Baskı.

James Trefil, Kâinatın Karanlık Yüzü, Çev. Reûf Vasfî, Kahire: Millî Tercüme Merkezi, 2016.

Mahmûd Abdü'l-Alîm Muntasır, Kelamcılar ile Modern Bilim Arasında Allah'ın Varlığına Dair Maddî Deliller, İslamî ve Arap Araştırmaları Fakültesi, Kahire 4 (Aralık 2022).

Mahmûd b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakkâ'iki Gâvâmi'zi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, tahkik: Adil Ahmed Abdulmecîd, Ali Muhammed Avad, Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998.

Mecdu'd-Dîn Muhammed b. Ya'kûb el-Feyrûzâbâdî, *el-Ğâmûsü'l-Muḥîṭ*, tahkik: Müessesetü'r-Risâle Miras Araştırmaları Ofisi, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.

Meymûn b. Muhammed en-Nesefî, Bahru'l-Kelâm, tahkik: Muhammed es-Seyyid el-Bersîcî, Amman: Dârü'l-Feth, 2015.

Michael Denton, Tabiatın Kaderi, çev. Mûsâ İdrîs, Muhammed el-Kâdî, Mühend Tûmî, Londra: Burâhîn Araştırma ve İnceleme Merkezi, 2006.

Müellifler Heyeti, Kolay Ansiklopedî: Dinler, Mezhepler ve Çağdaş Akımlar, Riyad: Dâru'n-Nedveti'l-Âlemiyye, 1997.

Muhammed Âtîf el-'Irâqî, Felsefî ve Kelamî Mezheplerin Yenilenmesi, 3 cilt. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 2012.

Muhammed Âyiş, Na'îme Revâbiḥ, "Kur'anî Birlik Fenomeninin Evren ve İnsan Bedeni Bağlamında Görünümü ve İlmi Mucizeyle İlişkisi", Çağdaş Araştırmalar 7/2 (Aralık 2023).

Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, Akide Konusunda Delil Yöntemlerinin Açıklanması, tahkik: Muhammed Abdü'l-Câbir (Beyrut: Arap Birliği Araştırma Merkezi).

Muhammed b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâri's-Sa'âde ve Menşûru Velâyeti'l-'İlm ve'l-'Îrâde, tahkik: Abdurrahman b. Hasan (Riyad: Dâr 'Atâ'âtü'l-'İlm, 2019).

Muhammed b. Ebî Bekir b. Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fî Mesâ'ilî'l-Kazâ ve'l-Kader ve'l-Hikme ve't-Ta'lîl Riyad: Dâr 'Atâ'âtü'l-'İlm, 2019.

Muhammed b. Îsâ b. Mûsâ et-Tirmizî, Câmi'u't-Tirmizî, tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Dârü'l-Ğarb el-İslâmî, 1996.

Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, Tahkik: Cemaatu minel-ulemâ, Beyrut: Dâru Tûk en-Necât, el-Tab 'atu's-Sultâniyye, 1044.

Muhammed b. Mahmûd, Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, et-Tevhîd, tahkik: Fethullah Halîf İskenderiye: Dârü'l-Câmi'âti'l-Misriyye.

Muhammed b. Muhammed b. Mustafa Ebû's-Su'ûd, *Reşâdü'l-'Aklı's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* Beyrut: Dâr İhyâ'i't-Türâs el-'Arabî, 2022.

Muhammed b. Muhammed el-Ğazzâlî et-Tûsî, İ'tikâdda Ekonomi (İktisâd fî'l-İ'tikâd), Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 2004.

Muhammed b. Ömer b. Hasan et-Temîmî er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâr İhyâ'i't-Türâs el-'Arabî,

- Muhammed b. Ömer b. Hasan et-Teymî er-Râzî, Me'âlimu Uşûli'd-Dîn, tahkik: Nizâr b. Ali Hammâdî Amman: Dârü'l-Feth, 2010.
- Muhammed b. Salih el-Useymîn, Şerhu'l-Akîdeti'l-Vâsitiyye, Riyad: Dâru İbnil-Cevzî, 1988.
- Muhammed Bâsil b. Câsim et-Tâ'î, Evrenin Yaratılışı: Bilim ve İman Arasında Beyrut: Dârü'n-Nefâ'is.
- Muhammed Emin Hilâl, Bilim Tanrı Değildir, Kuveyt: Dâr Ruvâsih, 2. Baskı, 2024 M.
- Muhammed es-Seyyid el-Celînd, Vahiy ve İnsan (Kahire: Dâr Kubâ', 1. Baskı).
- Muhammed Kanbar, İslam'da Bilimin Gaye Anlayışı (Doha: Rûzâ Yayınları, 1. Baskı, M. 2006).
- Muhammed Kutub, Çağdaş Fikir Akımları, Kahire: Dârü's-Şurûk, 7. Baskı, 1432 H - 1993 M.
- Muhammed Murtazâ el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, tahkik: Uzmanlardan oluşan bir heyet 4 cilt. Beyrut: Dâr İhyâ'i't-Türâs, 2001.
- Muhammed Ramazân el-Bûtî, Kâinattaki En Büyük Kesinlikler, Şam: Dârü'l-Fikr, M. 1997.
- Muhammed Râtib en-Nâbulî, *Kur'an ve Sünnette İlmi Mucize Ansiklopedisi* (Şam: Dârü'l-Mektebî, 2005.
- Muhammed Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus: ed-Dârü't-Tûnisiyye, 1984.
- Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî, Sahîh-i Müslim (Kahire: Îsâ el-Bâbî el-Halebî Matbaası, 1995.
- Mustafa el-Ğalâyinî, Din ve Bilim, Beyrut: el-Mektebetü'l-Ehliyye, 2022.
- Mustafa Mahmûd, Şüpheden İmana Yolculuğum (Beyrut: Dârü'l-'Avde.
- Mustafa Muslim, *Kur'an'ın Mucizeliği Konularına Dair Araştırmalar*, Riyad: Dârü'l-Müslim, 1996.
- Mustafa Nasır Kadîh, Mükemmel Yaratılış: Fizik ve Allah'ın Varlığına Dair Deliller, Riyad: Dâr Delâil, 2011.
- Nâsır el-Gufel & Nâsır el-Kaffârî, Çağdaş Dinler ve Mezhepler Hakkında Özet, Riyad: Dâru Kunûz İşbiliyye, 1426.
- Ömer en-Nesefî, *et-Teysîr fi't-Tefsîr*, Tahkik: Mâhir Edîb, İstanbul: Dâru'l-Lübâb, 2012.
- Okşar, Y., & Çalışkan, N. (2020). Yaratılış ve Darwinci Evrim. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(45), 155-185.
- Ömer eş-Şerîf, Aklın Yolculuğu (Kahire: Mektebetü's-Şurûk ed-Düveliyye, 2011.
- Ömer Süleyman el-Eşkar, Allah'a İman (Ürdün: Dârü'n-Nefâ'is, 1999.
- Osman b. Ali Hüseyin, *Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın İtikadî Meselelerdeki Delillendirme Metodu* Riyad:
- Özbek, Durmuş Hârikulâde Olaylar (Mu'cize İrhâs - Kerâmet - Meûnet - İstidrac - İhânet/Hizlan), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi], 1997, sayı: 7,167-230
- Mektebetü'r-Rüşd Nâşirûn, 1887.
- Kaya, Mehmet. "Bilimsel Tefsir Ve Değişim". Mütefekkir 3/5 (Haziran 2016), 195-223.

Ravi Zacharias, Tanrı'yı Kim Yarattı? Çev. Cûlyâna Hurî, Beyrut: Dâru Menhel el-Hayât, 1. Baskı, 2011.

Richard Dawkins, Yeryüzündeki En Muhteşem Gösteri, çev. Mustafa İbrahim Fehmî (Kahire: Mısır Kitap Kurumu, 1. Baskı).

Sâmî Âmirî, Bilim ve Gerçekleri: Kur'an'ın Doğruluğu ve Tevrat-İncil'in Hataları, Kuveyt: Ruvâsîh Araştırma Merkezi, 2012.

Sâmî el-Âmirî, Peki Allah'ı Kim Yarattı? (Londra: Tekvîn Araştırma ve İnceleme Merkezi, 2017.

Sigmund Freud, Bir Yanılsamanın Geleceği, Çev. Corc Tarâbîşî, Beyrut: Dâru't-Talîa.

Sigmund Freud, Psikanalize Giriş, Çev. Sâmî Mahmûd Abdüsselâm, Kahire: Herkes İçin Okuma Festivali, 1998.

Sovyet Akademisyenler, Felsefe Ansiklopedisi, Çev. Semir Karam, Beyrut: Dâru't-Talîa.

Stephen Hawking, Zamanın Kısa Tarihi, Çev. Edhem es-Semmân, Şam: Dâru Talâs, 2008.

Stephen Hawking, Zamanın Kısa Tarihi, Çev. Mustafa İbrahim Fehmî, Kahire: Mısır Genel Kitap Kurumu, 2006.

Vehîduddîn Han, İslâm Meydan Okuyor, Çev. Zafar el-İslâm Han, Kahire: Mektebetu'r-Resâle.

Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ' ve'l-Luğât*, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.

Yahyâ Vezerî, Kur'an'ın Mimari ve Şehircilikteki Mucizeliği, Kahire: 'Âlemnâ'l-Kütüb, 2008.

Yûsuf el-Hâcc Ahmed, Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet-i Mutahhara'da İlmi Mucize Ansiklopedisi Şam: Dâr İbn Hacer, 2003.

Zaglûl en-Neccâr, Canlıların Allah'ı Tesbihi Üzerine Görseller, Kahire: Dârü'n-Nahda, 2003.

Zaglûl Râğîb Muhammed en-Neccâr, İlmi Mucizenin Ayetlerinden: Semâ. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2010.

Zaglûl Râğîb Muhammed en-Neccâr, Kur'an ve Sünnet-i Nebeviyye'de İlmi Mucize Araştırmalarına Giriş, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2009.

Zaglûl Râğîb Muhammed en-Neccâr, *Kur'an'ın İlmi Tefsiri*, Kahire: Dârü'l-Kâhire, 2015.

Zâhir b. Muhammed eş-Şehrî, *Kur'an-ı Kerîm'de İlmi Mucize*, Mekke-i Mükەرreme: Dâr Tıybetü'l-Hâdrâ' 2019.

EKLER

EK 1 Tablo 1: Bilimsel konulara işaret eden Kur'an âyetleri

№	ÂYETLER	SURE – AYET NO	İŞARET EDİLEN BİLİMSEL KONU
1	﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾	Rahman – 5	Astronomik sistem – hassas hesap
2	﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾	Enbiyâ – 33	Gök cisimlerinin dönüşü
3	﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾	Ra'd – 2	Yerçekimi – kozmik denge
4	﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا﴾	Enbiyâ – 32	Atmosfer – zararlı ışıklardan koruma
5	﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ﴾	Zâriyât – 20	Coğrafya – jeoloji – yeryüzündeki hayat
6	﴿يَكُونُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ﴾	Zümer – 5	Dünyanın küreselliği – gece-gündüz döngüsü
7	﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ﴾	Târık – 11	Yağmur döngüsü – atmosfer katmanları
8	﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾	Mü'minûn – 18	Su döngüsü – çevresel denge
9	﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾	Enbiyâ – 30	Hayatın kökeni – suyun önemi
10	﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ...﴾	En'âm – 125	Yüksek yerlerde basınç etkisi (göğüs daralması)
11	﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ﴾	Hicr – 22	Bitki döllenmesi – tozlaşma süreci
12	﴿وَالسَّمَاءِ بَنِينَهَا...﴾	Zâriyât – 47	Evrenin genişlemesi – modern kozmoloji
13	﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ...﴾	Talâk – 12	Yerin ve göğün katmanları
14	﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا...﴾	Enbiyâ – 30	Evrenin oluşumu – Büyük Patlama (olası ima)

EK 2 Tablo 2: Bilimsel konulara işaret eden hadisler

	HADIS (ARAPÇA)	KAYNAK	İŞARET EDİLEN BİLİMSEL KONU
1	«إذا وقع الذباب في إناء أحدكم فليغمسه، ثم لينزعه، فإن في أحد جناحيه داء، وفي الآخر شفاء»	Sahih Buhari (3320)	Sineğin bir kanadında hastalık, diğerinde şifa – Antibiyotik etki
2	«ما من عام بمطر من عام، ولكن الله يصرفه حيث يشاء»	Sahih İbn Mâce (3097), el-Elbânî tarafından hasen	Yağmurun yıllık miktarının sabit oluşu – Su döngüsü ve dağılımı
3	«يغزو جيش الكعبة فإذا كانوا ببيداء من الأرض يُخسف بأولهم وآخرهم»	Sahih Muslim (2882)	Yer çökmesi – Deprem ve yer hareketleri
4	«اللهم اغسل خطاياي بالماء والتلج والبرد»	Sahih Buhari (126)	Kar ve dolunun fiziksel arındırıcı özellikleri